

Prezidento rinkimų pamokos	p. 2
Marcė Katiliūtė ir D. I.	p. 7
Augustinas Savickas geltonos spalvos patarė vengti	p. 14

Dienoraštis

1926

Spalio 12 d. Kiuvervilyje nuo 8 d. Kasdienės pianino pamokos, kol galiu tverti. Šešios septynios valandos kasdien. Pasikartota Chopino sonata b-moll (mažiau – laidotuvių maršas), nemažai etudų ir preliudų, du Bacho *Presto* g-moll (Brahmsas) ir Albénizo „Lavapiés“.

Spalio 16 d. Vėl Paryžius. Šurmulys. Jaučiuosi tampaš nekomunikabilus. Nebėra jokio noro šnekėtis. Ir dar aki-vaizdžiau: jokių troškimų.

1927

[*Vasaris.*] Nieko tokio, jei aš iš tikrųjų nemokėjau sutapti su prisiimtu personažu tiek, kad apsigaučiau, ir depersonalizuotis tiek, kad užsitraukčiau priekaištą, jog niekad nesugebėjau nupiešti jokio kito portreto, išskyrus savąjį, nors ir kokie nepanašūs vienas į kitą būtų Saulius, Kandaulis, Lafkadijus¹, „Pastoralinės simfonijos“ pastorius, Laperūzas arba Armanas². Man tik sunkoka grįžti į save, nes iš teisybės gerai nebežinau, kas esu; arba, jei norite: aš niekad nesu; aš tampa.

Kiuvervilis, kovo 6 d. Galvoje per daug projektų. Ir noras dirbti prie visų vienu metu. Smegenys dar niekad nebuvo aktyvesnės. Bet mintis apie mirtį nepalieka manęs nė akimirką. Buvau parašęs: baimė; bet tai ne baimė... arba tiesiog baimė nespėti atsiskaityti sau (kitą dieną parašyčiau: Dievui). Dievo idėja, ko gero, padeda pastatyti pastatą; bet kaip ramstis, iš pradžių prilaikantis skliautą; pabaigtas skliautas apsieina be ramsčio. Beje, mūsų susikurta Dievo idėja lieka tokia miglota ir tokia *asmeniška*, kad man nelabai svarbu, ar ją neįsiu, ar ją tikėsiu. Dievas man – tai didysis Pakaitalas. Ir aš galiu šaukti kartu su Hugo:

Jis yra. Jis yra. Jis yra beprotiškai.

Tik pamanykit! Lyg nežinočiau, kas Jis toks. Net pats mūsų garbinimas lieka žmogaus masto. Kam pulti dėl to į neveltį?

Heidelbergas, gegužės 12 d. Nelogiškumas erzina. Per daug logikos varo nuobodulį. Gyvenimas nepasiduoda logikai, ir visa tai, ką sukuria vien logika, lieka dirbtina ir ribota. *Vadinasi* – žodis, kurį turi ignoruoti poetas ir kuris egzistuoja tik galvoje.

Kiuvervilis, birželis. Jie sako, kad reikia sukurti sistemą. Dirbtinė konstrukcija, iš kurios kaipmat pasitraukia gyvenimas. *Savajai* sistemai aš leidžiu susiformuoti pamažu ir natūraliai. Tai, kas nepasiduoda logikai, – brangiausia mūsų dalis, o iš silogizmo negalima išgauti nieko, ko ten iš anksto neįdėjo protas. Aš be prievartos leidžiu po truputį susiderinti prieštaraujančioms savo prigimties propozicijoms. Užgniaužti savyje dialogą – tai, tiesą sakant, sustabdyti gyvenimo raidą. Viskas baigiasi dar. Kuo aršesnė ir atkaklesnė buvo nesantare, tuo labiau tarpsta sandora.

Rugpjūčio 13 d. Stebiuosi, kad galiu šitai skirtis nuo savęs paties.

Spalio 20 d. Mano močiutė Rondeaux irgi buvo pasilikusi pabaigai geriausia, ką turėjo pasakyti, paskutinius pamokymus ir patarimus, kuriuos troško perduoti vaikams. Kai ji pajuto, kad iškilmingoji valanda artėja, susikvietė juos visus prie savęs, bet tą akimirką jai atėmė kalbą ir vietoj nuostabios prakalbos ji tegalėjo surikti iš visos gerklės. [...]

Ko gero, kaip tik tai laukia manęs, jei susivėlinsiu. Negaliu pasitenkinti absoliučiu Roger Martino du Gard'o nihilizmu. Nesišalinu jo, neatstumi, bet tariausi einąs toliau, peržengias jį. Noriu kurti iš naujo anapus jo. Man atrodo baisinga, kad žmogui reikia Dievo idėjos norint jaustis tvirtai žemėje; kad jis, norėdamas pastatyti ką nors patvaraus, yra priverstas sutikti su absurdiškais dalykais; kad pripažįsta neįstengias reikalauti iš savęs to, ką iš jo dirbtinai išgaudavo religiniai įsitikinimai, taigi viską paleidžia vėjais, vos tik jo dangus lieka tuščias.

ANDRÉ GIDE

Prancūzų rašytojas André Gide'as (1869–1951) dienoraštį rašė nuo jaunystės metų iki beveik paskutinių gyvenimo dienų. „Šiaurės Atėnuose“ (2023.IV.7, IV.21) spausdinta ištraukų iš 1889–1925 m. A. Gide'o dienoraščio. Čia pateikiami vėlesnio laikotarpio dienoraščio fragmentai (nuo 1926 m. iki paskutinio įrašo 1949 m.).

Jean Metzinger. Figūra ir arkliai. 1929

Geriau jau Sizifas paliktų ramybėje savo akmenį ir užlipų viršun, kad „valdytų padėtį“. Bet akmuo vis tiek turėtų būtų geros kokybės. Kiek daug esama jaunų rašytojų, kurie sulinkę ridena kartoninį akmenį, arba tokių, kuriems tereikia kilstelėti knygų spintą.

Spalio 23 d. Ak, kaip darosi sunku suprasti visas tas mintis, kurioms dar neseniai teikė peno aistra, visus tuos jaudulius, kuriuos ji keldavo, kai išsenka geismo šaltinis. Ir kaip tada stebėtis nenuolaidumu tų, kurie niekada nebuvo valdomi aistros?.. Senatvei ateinant rodo, kad tavo reikmės šiek tiek išpūstos, ir stebiesi matydamas, kaip už tave jaunesni žmonės dar leidžiasi jų kamuojami. Kai vėjas nebepučia, bangos atslūgsta; visas vandenynas užminga, kad galėtų atspindėti dangų. Išmokti norėti to, kas neišvengiama, – štai kur slypi visa išmintis. Visa senio išmintis.

Lapkričio 6 d. Aš esu netikintis. Niekada nebūsiu šventvagis.

Tie, kurie tariasi veikia pagal gyvenimo taisykles, man atrodo, kad ir kokios puikios šios būtų, mulkia ar bent jau nevēkšlos, negebantys naudotis gyvenimu – turiu galvoje, leistos gyvenimo mokomi. Šiaip ar taip, nepakenčiami žmonės.

Lapkričio 25 d. Ko gero, sunkiausia ryžtis būti nuširdžiam, kai reikia pripažinti progresuojantį nuosmukį senstant. Dienoraštis, kuris į tai atsižvelgtų, būtų be galo naudingas. Aš, beje, netikiu, kad šis nuosmukis neatšaukiamas, ir jeigu ne šiek tiek susilpnėję jutimai (ypač rega), visai nejausčiau amžiaus poveikio; jeigu nematyčiau veidrodyje ir nuolat sau nekartočiau, niekas neprimintų, jog prieš tris dienas man sukako penkiasdešimt devyneri. Bet gal tai ir yra vienas iš senatvės pranašumų – kad ji pati nelabai pastebi tai, kas visiems bado akis.

1928

Kiuvervilis, sausio 2 d. Pianinu skambinu mažai arba visai ne; instrumentas išsiderinęs, o dešinės rankos bevardis ir mažylis pusiau surakinti reumato. Nesvarbu: aš pradėtu metus visiškai susiėmęs ir šypsaisi susitaikęs su tuo, kas neišvengiama.

Balandžio 18 d. Mano rašiniai panašūs į Achilo ietį – antras prisilietimas išgydytų tuos, kuriuos ji iš pradžių sužeidė. Jeigu kuri nors mano knyga jus trikdo, perskaitykit ją iš naujo; po akivaizdžiais nuodais aš pasirūpinau paslėpti priešnuodį; kiekviena iš jų ne tiek kelia nerimą, kiek įspėja.

Birželio 9 d. Marcas po mūsų grįžimo³ beveik nieko neuveikė; ar bent jau nedirbo iš tikrųjų. Bijau, kad jis neatsižadėtų geriausios savo dalies *dėl to, kad taip lengviau.*

[...] „Pinigų padirbinėtojus“ parašiau dėl jo, norėdamas pelnyti jo dėmesį, jo pagarbą, lygiai taip, kaip visoms ankstesnėms mano knygoms įtaką darė Em.⁴ arba bergždžia viltis ją įtikinti. Opus vienatvės ir nusiramimo poreikis. Man neberūpi vilioiti kitų, ko niekada nebūna be nuolaidų ir tam tikro apsigaudinėjimo. Reikia susitaikyti su tuo, kad mano kelias nutolina mane nuo tų, prie kurių linksta širdis; ir netgi pripažinti, kad toks ir yra mano kelias – kad jis mane atskiria nuo kitų. Jei mokėčiau iš tikrųjų melstis, šaukčiau Dievui: padaryk taip, kad man reikėtų tik Tavęs. Kūno pagundos ne tokios smagios kaip širdies ir proto.

Dvasiai reikia atsiremti į materiją; bet materija pasiekia gyvenimą tik persmelkta dvasios.

Paryžius, [liepos? rugpjūčio?] 22 d. Nėra nė vieno mano draugo, apie kurį, piešdamas jo portretą, neatrodyčiau „kalbąs blogai“. Meilė gali būti akla; draugystė – ne; ji neturi būti akla; galima netgi mėgti draugo trūkumus; mėgti, kad padėtum jam juos pažinti. Negi man reikia draugystės be įžvalgumo? Noriu, kad draugystė eitų iki neapykantos nuolaidžiavimui.

1929

Sausio 18 d. Kiek nedaug valandų, akimirklų kasdien iš tikrųjų praleidi gyvendamas! Kokias milžiniškas dykumas tenka pereiti dėl kelių pergalingų oazių!

Sausio 20 d. Parašiau Marcui: „Iš baimės per daug gyventi per tave, panorau kurį laiką apsieiti be tavęs; nebegyvenu.“

Sausio 21 d. Tai, ką vadinu nuovargiu, yra senatvė, nuo kurios atilsį duoti tegali mirtis.

[...] Man atrodo, kad labiausiai į askezę mane stumia es-tetinės priežastys. Senos rankos, regis, suvytina tai, ką glosto; bet jos savaip gražios, kai sudedamos maldai. Jaunos rankos skirtos glamonėti ir meilei pridengti; gaila jas sudėti per anksti. Taip, šis maldos gestas gerai imituoja mistinį apkabinimą to, kas neapčiuopiama, to, ką pasitraukus tikrovei ir likus vienam apglėbia mylinčios rankos.

Sausio 29 d. Aš mokėsiu sau įrodyti, kad šitas rudens laikas yra gražiausias gyvenimo laikas – jeigu jį gerai priimi.

Kaip nedera jaunystės laikyti tik pažadu, taip ir į senatvę nedera žiūrėti tik kaip į nuosmukį. Kiekvienas amžius gali pasiekti savitą tobulumą. Reikia sugebėti save tuo įtikinti, matyti veikiau tai, ką metai mums atneša, o ne tai, ką iš mūsų atima, ir teikti pirmenybę dėkingumui, o ne apgailėstavimams.

Nukelta | p. 5 ►

¹ A. Gide'o dramų „Saulius“, „Karalius Kandaulis“ ir romano „Vatikano požemiai“ veikėjai (*visos pastabos – vertėjos*).

² A. Gide'o romano „Pinigų padirbinėtojai“ veikėjai.

³ Su Marcu Allégret A. Gide'as 1925–1926 m. keliavo po Kongą ir Čadą. Marcas, Konge nufilmavęs dokumentinį filmą, nusprendė atsidėti kinui ir nutraukė artimus santykius su A. Gide'u, bet jie liko draugai iki šio mirties.

⁴ Taip „Dienoraštyje“ vadinama A. Gide'o žmona Madeleine Rondeaux, jo pususeserė. Jie gyveno Kiuvervilyje, Normandijoje, kur ji po tėvo mirties paveldėjo dvarą.

Kelios pastabos apie rinkimus

Pastabos bus gal kiek padrikos, kilusios dėl rinkimų nakties išpūdžių ir rytinių dar gerai neišsimegusių kandidatų komentarų.

Ignas Vėgėlė pirmadienio ryto laidoje užsiminė, kad rinkimai nebuvo skaidrūs, nes nedalyvavo Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos (ESBO) stebėtojai, kurie atsisakė atvykti, nes į Lietuvą nebūtų įleidžiami kai kurių ESBO valstybių – Rusijos ir Baltarusijos – piliečiai. Logiška, nes ne tokiems „atstovams“ mokyti mus demokratijos. Tačiau toks vertinimas privertė suabejoti kandidato pozicija ir sveiku protu. Suprantama, kad jo lūpomis kalbėjo ir apmaudas dėl pralaimėjimo, ir galbūt suvokimas, jog politinė karjera ateityje nebus tokia jau lengva. Bet čia jau stipriai pasakyta – tai rinkimai pas mus kaip Rusijoje ir Baltarusijoje?

Politologai vertina balsavimo rezultatus, tačiau kartais nuošalyje lieka emocinė rinkėjo reakcija į praspūdusius kandidatų pasisakymų smulkmenas ir nuo jų priklausančio pasirinkimo svyravimai. Rinkimų rezultatus nebūtinai nulemia racionalus rinkėjų požiūris. „Atėjo laikas nubausti tuos šunsnukius valdžioje, – galvoja įpykęs rinkėjas. – Meskite į juos Molotovo kokteilį!“ Eduardas Vaitkus ar Remigijus Žemaitaitis yra jūsų kokteilis!

Štai prezidentas Gitanas Nausėda prieš pirmąjį rinkimų turą susierzinęs prabyla apie apykojes, nes nenori gyventi apsaugotose Turniškėse. Ir čia žmonės gali pasijusti ižeisti tokios kandidato retorikos. Robert'as Merle'is romane „Sala“ (*L'île*, 1962, liet. 1969, 1994 pavadinimu „Aistrų sala“) aprašo po maišto laive nuošalyje saloje netoli Taičio anglų kuriamą civilizaciją, kurioje pagal anglų paprotį įvedamas balsavimas ir vieno balso persvarą visada turi baltųjų viršenybę prieš kaip lygiavertčius iš Taičio paimtus aborigenus įtvirtinanti

grupė, dalinanti žemę ar moteris. Po kruvino konflikto tarp anglų ir taitiečių knygos herojus karininkas Perselas paklausia jūreivio metiso Vaito, kodėl, būdamas ramus ir nuosaikus žmogus, jis palaikė „bloguosius“, šis atsako, jog jam maišto metu laive pasirodė, kad Perselas su ironija atsakydamas į kvietimą prie karininkų pietų stalo iš jo pasišaipė. Nebuvo taip, bet užteko ne taip suprasito žvilgsnio ar žodžio, kad salos likimas pasisuktų kita linkme.

Daug kalbama apie Vaitkaus fenomeną ir protesto balsus, kuriuos suskaičiavę gausime gana įspūdingą skaičių, ir stebimasi, kaip čia praėjus 34 metams po nepriklausomybės atkūrimo Lietuvoje tiek daug populistus renkančių rinkėjų ir kaip vis dar neįvyko visavertė kitataučių integracija.

Man tai primena idealios santvarkos ir valstybės, kurioje viešpatauja visuotinis sutarimas ir harmonija, siekį. Kai kuriose kaimyninėse šalyse toks idealas realizuojamas – 90 proc. rinkėjų balsuoja už prezidentą ar vieną partiją. Ideali harmonija. Bet juk Lietuva yra demokratinė šalis, kurios piliečiai turi pasirinkimo laisvę ir kurioje Vyriausioji rinkimų komisija kandidatų neatmeta, o rinkimų rezultatai neklustojami. Rinkimai yra visuomenės veidrodis, o jis parodo padėtį, besiskiriančią nuo racionalių ir patriotiškai nusiteikusių politikų vizijų.

Rinkimų naktį politikos apžvalgininkai ir žurnalistai diskutuodami apie rinkimų rezultatus nepaminėjo Klaipėdos, ką ir kalbėti apie kitus didesnius miestus. O juk kai kuriose Klaipėdos rinkimų apylinkėse Vaitkus gavo net 15 proc. balsų. Ir tai ne depresiniai socialiai pažeistųjų gyvenami kvartalai. O atsakymas būtų toks, kad kultūrinė integracija į Lietuvą tarp Klaipėdos rusakalbių taip ir neįvyko ir ši kolona ir toliau žvelgia Rytų link.

Lietuviškas Donaldo Trumpo atitinkmuo Remigijus Žemaitaitis ir jo potencialas, mano nuomone, nėra pakankamai įvertinti. Jis – politikas, kuris išėjo iš Seimo savo noru pastatydamas ant kortos politinę ateitį. O taip jau buvo Klaipėdoje per savivaldos rinkimus. Žemaitaitis, užuot pabandęs kovoti Vilniuje, kuriame gyvena, pasuko į Klaipėdą, buvusią liberalų sostinę, kurios politinį potencialą prieš aštuonerius metus liberalai sunaikino savo rankomis. Naivioji liberalų grupelė pagalvojo, kad jaunasis Simonas Gentvilas gali tapti alternatyva populiariajam džiazmenui Vytautui Grubliauskui. 2019 metais Klaipėdoje Žemaitaitis su visiškai nežinoma komanda gavo 18 proc. rinkėjų balsų ir vos vienu procentu nusileido vietinių verslininkų komandai. Tai buvo ženklas, kas gali laukti, tačiau šalies žiniasklaida nesureagavo.

Žurnalistai ne kartą paminėjo Žemaitaičio antisemitizmą, lyg tai būtų neabejotina duotybė. Žinoma, šio kandidato antisemitinės replikos ar skaičiuotės pasirodė viešojoje erdvėje, bet Izraelio premjero Benjaminio Netanhaju vertinimas yra beveik paimtas iš britų, kai kurių europiečių ar Amerikos politikų pasisakymų apie perteklinės jėgos naudojimą ir karo nusikaltimus Gazos Ruože. Kai Lietuvos žiniasklaidoje beveik nėra objektyvių diskusijų Izraelio ir Palestinos klausimu, kokį pavojų kelia Izraelio ir Rusijos veiksmų mūšio lauke sulyginimai, turime vienintelį akcentuotą Žemaitaičio diskursą, kuris patinka tam tikroms žmonių grupėms.

– VYGANTAS VAREIKIS –

Memorabilia

Litanija be pabaigos

Motinos diena jau praėjusi. Baigės ir Motinos dienos oktava, maldų už gyvas ir mirusias motinas aštuondienis. Kasmet lieka keli šimtai moteriškų vardų, senų ir naujų, surašytų į storą knygą menišku odiniu viršeliu. Panaši knygą mūsų parapijoje jau antra ar trečia. Rašai tuos motinų ir bobučių vardus nieko negalvodamas ir neklausinėdamas. O kai pagalvoji, kokia ten sutelkta užtarimo ir palaikymo armija visų mūsų labui. Kiek visokių gražių istorijų iš ten išeitų. Deja, retai kada išeina. Popiežius Pranciškus vis linki Bažnyčiai moteriško veido. Gailastingo, švelnaus. Bet mums vis duok populiarumo, įtakos ir stiprybės. Net kalbant apie dieviškąjį gailastingumą, būtinai išlenda duoklė savo šauniam įvaizdžiui.

Dėl to turbūt dėsninga, kad gegužės vakarais iš bažnyčių traukiasi Mergelės Marijos litanija. Pasakok nepasakojęs, kaip per gegužines pamaldas žmogus nejučiom gali atgauti tikėjimą, viltį ir meilę. Motina meilingoji, Motina geroji patarėja, Aukso namai, Nusidėjėlių gynėja – didžioji dalis tų invokacijų traukia iš atminties žemiškus paveikslus, vardus, istorijas.

Darsyk ačiū Dievui, kad, be bažnyčių, yra ir šiuolaikinės technologijos. Mergelės Marijos litanija plūsta dabar neribotai per „YouTube“. Verta susirasti. Veikia iš tiesų stipriau, patikimiau nei krūva pamokslų ar vyskupų instrukcijų.

Gegužinių pamaldų kontekste ir ši nedidukė nuotrauka iš vieno šeimos albumo. Dar tarybinių laikų, ano amžiaus devintojo dešimtmečio. Pažįstamas pigiausias ir populiariausias fotopopieriaus formatas. Panašių nuotraukų rastum kiekvienuose namuose. Močiutė ir jos

anūkė. Iš tų laikų, kai po vienu stogu dar mokėjo gyventi trys ar keturios kartos. Nelabai yra ką daugiau čia pridurti. Meistriškas kadras. Pagauta tobulos laimės akimirka. Kūdikis kaip pažadas ir viltis, kad ir kas dėtūsi aplinkui. Tie dalykai nesikeičia. Lygiai ir močiučių megzti vaiku drabužėliai.

Aną savaitę vedžiojavau būrelį svečių amerikiečių po buvusį saugumo kalėjimą. Matau, kad jiems nelabai įdomu pasakojimai apie kalinių kančias ir didvyriškumą. Net egzekucijų patalpa be didelių emocijų. Vis klausinėja, ar leisdavo pasimatymus su artimaisiais. Ar kalėjime buvo ir moterų, jei ant sienų visur tik vyriški portretai. Sakau, kad tarp visų mūsų disidentų žymiausia yra sesuo

vienuolė, mirusi šimet per Velykas. Bet jiems tada neaišku, kodėl pagarbiai pažymėtos vyskupų ir kunigų kameros, o Nijolės Sadūnaitės kameros nėra. Nemoku paaiškinti, nes nė pats nežinau. Gal todėl, kad vyrai kalbėjo garsiau ir pasiskelbė vadovaujant laisvės kovoms?

Nors kas tik pabūna dabar Ukrainoje, pirmaisiai mini karo moteris ir jas vadina nugaletojomis. Jau nekalbant apie Golgotos kalną.

Vienas stipriausių kalėjime išlikusių eksponatų – svarstyklės buvusiam prižiūrėtojų kambaryje. Žalios spalvos, lygiai tokios pačios, kaip būdavo anais laikais maisto prekių parduotuvėse. Kalėjimo darbuotoja (prisimenu jos vardą) kartą per mėnesį priimdavo kaliniams artimųjų atneštus maisto siuntinius. Turėjo būti ne daugiau kaip penki kilogramai. Rodos, tarp senų popierių yra išlikę keli tokių siuntinių perdavimo kvitai. Nešti kaliniams valgyti visada buvo moterų rūpestis – žmonių, motinų, seserų. Pokario metais, kai kalėjimai buvo perpildyti, tekdavo ilgiausiai stovėti eilėje. Apie tai yra ir Achmatovos eilėraštyje, ir ne tik ten. Gaila, nespejau išsiklausinėti mamos, kaip vykdavo ši procedūra, pro kurias duris patekdavo į saugumo pastatą, ką reikėjo daryti, jeigu siuntinio svoris viršydavo limitą, o tai juk taip natūralu.

Pamačiau dabar tas žalias svarstyklės, ir užsivedė galvoje gegužinė litanija. Žinau, kad tam tikra prasme buvo išgyventa per anuos moterų suneštus kilogramus. Jie stebuklingai pasidaugindavo, ir kalėjimo svarstyklės to nesugebėjo fiksuoti.

Pakeleiviai

Tau į kurią pusę? – klausia n. draugas.

Man ten.

Man irgi ten.

Velkam koją už kojos. Stebiu šaligatviu slenkančias jo pėdas ir man patinka, kad tai jis užduoda tempą. Kai einu viena, dažniausiai žingsnių ritmą man diktuoja muzika. Dabar einu su juo ir mudu einam pagal „Massive Attack“ trečiojo albumo geriausias kompozicijas.

O tu ir jų klausaisi?

Taigi čia klasika!

Sustojam sankryžoje, ties kuria išsiskiria mudviejų keliai. Abu tarp pirštų trinam užgesusias nuorūkas.

Nežinau, kodėl jam pradedu pasakoti apie tave ir mudviejų išsiskyrimo dienos įvyki. Nei iš šio, nei iš to imu dabar ir kalbu apie tave. Ar pameni, kaip kartą manęs klausei, kodėl n. draugo niekada nėra šalia, o aš tau atsakiau, kad jis yra šalia nuolat? Ir tada buvo, stebėjaisi, kaip tu jo nematai. Dabar tave irgi nuolat jaučiu šalia, turbūt todėl ir pasakoju neprašyta jam apie tave.

Turėjot filmą, juokias.

Serią filmų, šis buvo paskutinis.

Užtat dabar dėl to daryti nieko nebereikia, – buvo ir tiek. Yra, ir tiek.

„Nieką dėl to daryti nereikia“ buvo frazė, kurią man pasakė iš klinikų skambinusi moteris po išoperuoto odos darinio tyrimų. Tada taip ir užsirašiau ant lapelio, automatiškai, lyg padiktuotą receptą. Įsimečiau lapelį į rankinę ir pamiršau. O neseniai radau, visai netyčia: sėdėdama koncerte ieškojau mėtinuko peršuliui gerklėje nuslopinti. Tas užrašas lapely buvo mėtinukas dūšiai.

Palydėsiu tave, tarsteli.

Stotyje žiūriu į aikštelės švieslentę: mano autobusas išvyks po septynių minučių. Dar turim laiko.

Po septynių minučių autobusas išvažiuoja, o paskui kitas ir dar kitas. Mudu mindžikuojam šalia tako ir kalbam viens kitam apie praėjusių gyvenimų pėdsakus. Nesu tikra, ar vienas kitą girdim, svarbu kalbėti, iškalbėti.

Žinai, sakau, aš tavo mamą sugalvoju kaip labai turtingą.

Turtingą dvasiškai, pataiso. Kaip mano sugalvotas personažas, jis pats save dažnai pranoksta.

Atrodo, patys negalim užbaigti savo istorijų, tad Dievas įkiša trigrašį. Du trys paaugliai ant paspirtukų, lyg Hogwartso auklėtiniai ant šluotų, praskriedami agresyviai signalizuoja, kad pasitrauktume nuo tako.

Taigi pasitraukėm, jiems pavymui skėsteli rankomis mano n. draugas.

Apkabinu jį, eisiu pėsčiomis, sakau.

Betgi čia visokie, sako žiūrėdamas nulėkusių hogvartsiečių pusėn.

Nebijau jų! Juokiuosi, nes man malonu, kad rūpinasi. Tam jį ir sugalvoju, kad rūpėčiau.

Prašvinta man keliaujant pamiškės taku. Už sankryžos matau patruliuojantį policijos ekipažą. Sėkmingas ženklas – budintys patruliai man visad sukelia saugumo jausmą. Pasuku į vakarus ir per kopą nusileidžiu į dyknę.

•

Jūra skendi rūke. Milžiniškos, viena į kitą susidaužiančios ir fontanais šokčiojančios bangos nyra tarsi iš niekur – tą dieną taip ir nepamatau horizonto. Tik atmintis, šniokštimas ir drėgmė nusako Jos platybę. Abipus – prieky ir atgal – per rūką nesimato nieko toliau penkiasdešimties metrų, tik minkšta balto debesio siena, iš kurios lenda čionykščiai gyventojai: tai manęs link žirgliojančios pažįstamos ir nepažįstamos personas, tai klūpantys ir besimeldžiantys asketai, tai begarse melodija jūreivius viliojančios sirenos, tai vėjui apie savo amžinybę godojančios divos, tai į juodą maršką susukti ir špagatu tvirtai apvynioti negyvėliai. Ant kranto mėtosi iš jūros išskalautos paskenduolių mantos, Antrojo pasaulinio bombos nurūdijusiais sparneliais, žuvų apgraužti kopūstgalviai ir yrantys ruonių kūnai varnų išlestomis akimis. Viršum galvos prasiiria klykaujantis kiras, po kojomis pabyra plunksnų kuokštai ir išryškėja smėlyje idubusios lapės pėdų žymės.

Aš tik einu pro šalį savu keliu, atplėšinėdama nuo savasties, kas ne mano, kas apgaule perimta, sugerta, ir nuoplaišas palikdama už nugaros rūke. Keliaudama didelius atstumus pėsčiomis nuolat pertvarkau kuprinę, kruopščiai peržiūriu, ko negaila išmesti, kad tik taip nebespaustų pečių.

Meilę supakuoju atgal, pasinesiosiu dar.

Ar pameni, kaip čia, šiose dyknėse, mes susitikom pirmą sykį? Tada išnirote su Princu tiesiai prieš akis. Jis dainavo „Kiss“, o tu žaismingai šokai. Staiga pasisukai į mane ir pabučiavai, pernelyg drąsiai pokštaudamas, neva tokį siužetą padiktavo Princas. O vėliau stebėjaisi, kad aš kaip

Fredis Merkuris iš tos dainos vis klausiu, kodėl tu negali man duoti meilės.

Dabar gi aš, pagal tūkstantį kartų repetuotą scenarijų, mudviem prasilenkiant šiam kelyje, tave per drąsiai pabučiuoju ir nueinu neatsigrėžusi atgal – o kam, tengi vien rūkas.

Žmogų palieku, o jausmą pasilieku. Ir man jau nebereikia tavo meilės, – turiu savo.

Perpiet sustoju pailsėti. Užlipu iki pat amfiteatro viršūnės, kur vėjas kiauurai perpučia šonkaulius. Valgau rūkytą dešrą su juoda duona ir žiūriu į jūros performansą rūke. Fontanas! Vėl! Ooo...

Nusileidžiu per vieną pakopą į užuovėją, priglaudžiu nugarą prie vėjo ir saulės išskendentų lentų ir užsnūstu.

Savija Vaičikonytė. Šeškinės rajono peizažas. 2022

•

Bordinės kurortinio miestelio vilos dar užkonservuotos, matosi tik vieni poilsiautojai su šviesiakailiu retriveriu. Ne sezonas.

Iš vėtrunge pažymėto namo išlenda Adelė.

Agnike! Pėsčiomis atėjai, iškart supranta pažvelgusi į vėjo nugairintą mano veidą. Štai kambarys, raktas duryse, ryt, jei anksti išėsi, palik taip pat. Čia nėra vagių.

Adelės ryte nebus, kasdien ji keliiasi šeštą ir eina dviračių taku palei marias, paskui grįžta pajūriu. Išmanusis laikrodis ant jos riešo kaskart parodo apie dvidešimt įveiktų kilometrų ir apie septynis šimtus išekvotų kalorijų.

Jei sustosiu, sako, sustosiu visam.

Norėčiau būti kaip jūs, sakau.

Ji šypsosi kažkam į tolį. Sau pareinančiai šypsosi, suprantu.

Ar čia galima kur nors pavalgyti? Mirštu iš alkio.

Virtuvėj puodas, o ten parduotuvė, visko gausi, eik šen pro vartelius ir per aną kiemą išlįsi, tenai, matai? Pro čia arčiau bus, kad nespėtum numirti. Jei rasi uždarytą, skambink į duris.

Parduotuvės durys atviros. Sveikinuosi su visą amžinybę čia dirbančia pardaveja, dairausi po prekystalį.

Sakau jai, žarna žarną ryja.

Kad išgyvenčiau, kol išvirs koldūnai, ji siūlo man šviežių bandelių su šonine ir kefyro. Sako, jei noriu, gali parduoti vieną maišiuką arbatos – ramunėlės su šaltalankiais tiks? Paimu viską, o arbatos dvigubai.

Lauke prie durų retriveris rusva nosim baksteli man į kinką.

Puode pliupsintys koldūnai ima kvipti. Įsidedu į burną paskutinį bandelės kąsnį, užsiverčiu kefyro butelį. Koldūnų nebenoriu, bet lyg sriubą išgeriu kastiniu pagardintą sunką, kurioje jie virė. Užplikau puodelį arbatos ir išeinu į terasą parūkyti. Nesu tikra, ar vakaras dabar, ar rytas.

Po kiemą palei tvorą blaškos Mildos giminaitė. Dirsteli į mane, apsidairo, liuokteli per tvorą, išnyksta.

Meilės deivės vardu pavadinta lapė Milda buvo pripratusi šeimininkus jai tiekti vakarienę. Dažnai čia poilsiaujantys vokiečiai jai specialiai parūpindavo šviežios jautienos. Kartą, neradusi maisto, Milda sugrįžo naktį ir paliko skundo raštą šeimininko bate.

Tą nelemtą medžiotoją ištiko tragiškas likimas – gainiodama varną, užvijo ją ant elektros pastotės. Sukepė abi. Tada nuo trumpojo jungimo žiežirbos transformatorinėje užsidegė alyva, o nuo jos ir miško paklotė. Žinių portalai ta proga skelbė klikbaitines antraštes: „Neįprastas įvykis sausros nualintame miške – gaisrą sukėlė lapė“.

Dabar čia pasirodo Mildos giminaitė. Tolesnės giminaitės valdo pakeles: surenka automobilių numuštus paukščiųkus, kartais apsimetusios ligonėmis stabdo mašinas, o joms sustojus tuoj pat kuo sveikiausios prisistato prie durelių ir reikalauja duoklės.

Palikau jai koldūnų, sakau Adelei, valgys?

Viską valgo.

Kai nubundu, stalinė lempa tebešviečia, o iš rankos išslydusiame telefone kybo nebaigta „Duolingo“ pamoka. Užbaigiu pamoką, išsivalau dantis, išjungiu lempą ir vėl užmiegu. Sapnuoju, kaip Adelė kaunasi su juodvarniais, vaiko juos dideliu pagaliu, kita ranka prisidengusi akis nuo jų aštrių snapų.

•

Parduotuvėje gaunu puodelį karštos kavos ir dar šiltą kruasaną. Suvalgau užsimerkusi iš malonumo, paskui atidžiai apžvelgiu kambarį, ar nieko reikalingo nepamiršau. Ant stalo palieku pinigų Adelei už nakvynę. Ji prieštarautų, lieptų pasiimti. Bet aš žinau, kad pinigai sugrįš, jeigu jaučiuosi juos išleidusi teisingai.

Adelę sutinku prie vartelių. Atsisveikindama ji man į delną deda gintaro gabalėlį.

Širyt užtrukau, sako. Jūra ant kranto išmetė ruoniuką, iškviečiau tarnybas ir kol jų laukiau, saugojau, kad bangos jo vėl nenuneštų jūron – pakrantėj pats neišgyventų. Įsivaizduoji, sako, juodvarniai virš jo jau sukas ratais.

Staiga pažiūri į mane su rūpesčiu veide.

Keliauk be nuotykių, palinki. Ji šiandien savo dvidešimt nuėjo, manieji – vis dar laukia.

Gretimame kaime kioskininkui paduodu penkis eurus už kapučiną. Žinau, kad kupiūra kiek įplyšusi, bet tokią gavau iš žuvies pardavėjo pakeleivingoje sodyboje, kurioje pirkau rūkytų karšio ikrų pietums. Žvejys kruopščiai įvyniojo juos į baltą popierių ir palinkėjo skanaus. Po kelių kąsnių pajutau sotumą ir likučius supakavau į kuprinę – jeigu sutiksiu lapę, bus kuo pavaišinti. Tik meilę perkėliau į kitą skyrių, kad nepradvistų žuvimi.

Kol kavos aparatas šnypščia ir burbuliuoja, kioskininkas paskaičiuoja man grąžą ir lipniąja juosta suklijuoja pinigą.

Įplyšęs?

Jau nebe.

•

Tolumoje matau, kaip skersai per plentą, tiesiai prieš automobilį perbėga du balti padarai. Neria į miškelį, šokčioja per krūmynus, ant žvyrkelio sustoja. Atsigrėžia į mane, įsisteilija. Ožkos! Tik dabar pamatau, kad žvyrkelis veda į vienkiemį. Tam vienkiemy gyvena vos bevaikštanti Danutė ir iš Maskvos pabėgęs jos anūkas. Danutės vaikai liko Maskvoje, esą ten jų darbai ir visa kita, tiktai jaunėlį gelbėdami nuo karo išsiuntė namo. Aš vengiu žodžio „rusai“, galbūt todėl, kad jie pusiau lietuviai – anais laikais Karaliaučius buvo arti ir visi susimaišė.

Galvoju, kas svarbiau – ar kas teka tavo gyslomis, ar kurioje kelio pusėje stovi?

Ar pasiutot, klausiu ožkų, kur blūdinat?

Jos man atsako tuo pačiu klausimu.

Jūsų viršus, sakau ir patraukiu jūros link.

Šiandieną horizontas itin aiškus – septintą kopos viršūnė turi randevu su Sartru. Reik paskubėt, todėl įjungiu ausines ir telefone ieškau roko. Ir štai, metalikos ir gansenrouzų vedama brendu buldozerio išniurktytais smėlynais. Jis tvirtina kopas, metalinėmis žnyplėmis nuklodamas jas pušų šakomis. Aš tvirtinu save, klampiais žingsniais valydama galvą. Laba diena, kolega, dalykiškai kilsteliu ranką.

Kai septintą, žvelgdama Sartrui į akis, švelniai paliečiu jo vėšų skruostą, apima keistas ilgus liūdesys.

Kur tu eini?

O tu – kur?

Apsisuku ir tekinomis bėgu nuo didžiosios kopos mediniais laiptais į lomą, į paskutinį autobusą.

Duodu pinigus už bilietą iki galutinės stotelės. Vairuotojas žiūri man į veidą.

Ar sutikai žvėrių? – klausia.

Tiktai ožkas.

Ach, Danutės ožkos!

Pro duris įsiropščia pakumpusi moteris su dviem „Maximos“ maišais. Nors maišuose matyti vien batonai, rankenos įsitempusios, įsirėžusios į plonus kaip šakaliukai moters pirštus. Braunasi tarp sėdynių, atsisėda atokiai, tik čia erdvės nedaug. Pajuntu salsvai aitrų kvapą. Bene po valandos, pravažiavus alksnyną, vairuotojas sustos prie namo apmusijusiais langais ir padės jai išsikelti maišus. Kartais, kai pamato ją ateinančią nuo prekybcentrio, eina pasitikti ir jos pirkinys atneša iki autobuso. Supranta, kas po tais batonais, bet kas jis toks, kad smerktų. Tik stebis, koks gi turi būti noras šitaip gerti.

Snaigė

Jeį negyvieji daiktai myli, jei žemė ir vanduo skiria draugus nuo priešų, aš norėčiau laimėti jų meilę. Norėčiau, kad žalajiai žemei mano žingsniai neatrodytų kaip sunki našta. Norėčiau, kad ji atleistų, jog dėl mano kaltės ją žeidžia plūgai ir akėčios, ir kad ji sutiktų mielai priimti mano mirusį kūną. Ir norėčiau, kad bangos, kurių žvilgantį paviršių raižo mano irklai, turėtų tiek pat kantrybės kaip motina savo judriam vaikui, kuris jai lipa ant kelių, nepaisydamas, kad suglamžys jai išeiginę šilko suknelę.

Selma Lagerlöf, „Sakmė apie Gestą Berlingą“

Ji visad ateidavo laiku, nė trupučio nevėluodama. Neskubiu, bet užtikrintu žingsniu įžengdavo pro šventoriaus vartelius, praeidavo pro elgetas, suklupusius ant drėgnų plytelių prie bažnyčios durų, pro religinių reikmenų bei suvenyrų prekybos stalėlių prieangyje, navos pradžioje persižegnodavo ir pasukdavo į dešinę, link vargonų balkono. Užlipusi įvijais laipteliais, pasisveikindavo su vargonininke ir kitais choristais. Senasis klebonas pajuokaudavo, kad pagal Angelės pasirodymą prie vargonų jis žinąs, kada pradėti mišias. Nei bažnyčios aplinkoje, nei keliaujant namo jai bemaž neprireikdavo baltosios lazdelės, nors visuomet ją nešiodavosi, o vargonų balkone atrėmusi į sienelę, po mišių niekuomet neužmiršdavo pasiimti. Choristai, daugiausia vyresnio amžiaus moterys ir keletas senyvų vyrų, gerai nežinojo, ar Angelė neregė, ar tik silpnaregė. Klausiti nedrįsdavo, nes šios dar apyjaunės moters balzgani, aukštytyn nukreipti vyzdžiai kalbantys šiek tiek judėdavo, ir aplinkiniai negalėdavo atsikratyti įspūdžio, kad ji juos mato. Giesmių tekstus ji mokėjo atmintinai, o kurių nemokėjo, skaitydavo pirštais iš Brailio raštu atspausdintų giesmyių. Kiek jai buvo metų, kažin ar kas tiksliai žinojo – buvo galima spėti, kad apie keturiasdešimt.

Tačiau Angelės reikšmė bažnyčios chore buvo išskirtinė ne tik dėl jos negalios, kuri jai, rodės, nė kiek netrukdė. Ši choristė buvo stipriausias sopranas, be kurio mišių muzikinė dalis būtų subyrėjusi, netekusi savo stuburo, mat kiti sopranai giedojo labai jau mėgėjiškai. Bet jų ankštuose galugerkluose įstrigusios cypiančios natos, klįbinkščiujančios intonacijos ir kartais primygtinis forsavimas nepajėgdavo išmušti iš vėžių jos, Angelės, kurią vargonininkė mintyse vadindavo šiandienine, niekam, be jų parapijos, nežinoma Beatrice Grincevičiute. Skaidrus, tyras it šaltinio vanduo ir nepertraukiama tėkme almantis, bet kartu ir sodrus, sirpus lyg prinokęs vaisius jos balsas pripildydavo nedidelę bažnytelę tiršto ir, regis, pirštais apčiuopiamo skambėjimo, kuris susirinkusius paveikdavo gal net stipriau nei Evangelija, pamokslas ar šventoji Komunija. Garsas apie šią giedotoją sklido iš lūpų į lūpas, todėl nuo miesto centro gerokai nutolusioje šventovėje niekad netrukdavo maldininkų. Kai kurie, netgi netikintys, ateidavo tik pasiklausti jos atliekamos psalmės, o paskui nekantriai laukdavo mišių pabaigos, kai po kunigo palaiminimo išsilėdavo jos „Ave Maria“ – nuo šios giesmės daugeliui per kūną nubėgdavo nuostabos, džiaugsmo ir graudulio virpuliai, visa bažnyčia imdavo kvėpuoti vienu laisvu ir darniu ritmu, o giesmei pasibaigus tarytum vienu ypu atsidadavo, išleisdami laukan ilgai viduje laikytą širdgėlą.

Bažnytelė tikrai galėjo didžiulotis savo neįkainojama brangenybe – Angele, kuri stropiai atlikdavo savo parapijietišką priedermę, giedodama kiekvieną savaitgalį ir kone per visas didžiausias šventes, negaudama už tai jokio atlygio, tik kartais, drauge su kitais choristais, klebono apdovanojama saldainiais ar kitais skanėstais. Klebonas jau buvo senas, jo pamokslai – atgyvenę, įkyrūs, pilni seniokiškų pabarimų ir pagraudenimų, ir parapijiečiai jų klausėsi tik viena ausimi, į kurią tie pamokslai jeigu ir įeidavo, tai pro kitą ausį tučtuojau išeidavo. Šiaip ar taip, jie nė nemanė jaustis kalti dėl to, kas dėjosi pasaulyje.

Tačiau neseniai senajam ganytojui į pagalbą buvo skirtas vikaras – jaunas, vos prieš keletą metų šventimus gavęs kunigas. Dabar jiedu mišias laikydavo pakaitomis, o kartais ir abu kartu. Jaunasis kunigas perėmė ir daugiau klebono pareigų, įnešė naujovių – pavyzdžiui, ėmėsi organizuoti katalikiškojo jaunimo kino ir diskusijų būrelį. Be to, jis turėjo gražų ir išlavintą balsą, mat prieš įstodamas į seminariją buvo studijavęs vokalo specialybę Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje. Dabar ypatingai nuskambėdavo ne tik Angelės giedamos psalmės, bet ir jaunojo kunigo recituojamos žodinės liturgijos dalys. O kai šis dvasininkas ilgais juodais, bangomis ant pečių krintančiais plaukais, labiau primenantis praėjusio amžiaus roko grupės muzikantą ar giliamintį filosofą, gaudžiu bosu pritardavo giesmėms, bažnyčią tiesiog sudrebindavo įstabūs sąskambiai. Naujoko pamokslai būdavo keisti – jis nieko nemokė, nieko prikišamai nepiršo, o tik aistringai kalbėjo apie šio pasaulio grožį ir artimo meilę. Žodžiai iš jo lūpų liejosi lyg atgrumantis griaustinis, kaip nuo kalno riedantys akmenys, siūbeldavo kaip bažnyčios šventoriuje balandžių pulkas, ir

Gretos Ciūnytės nuotrauka

kartais klausytojai net išsigąsdavo, kad jis niekuomet nenustos kalbėjęs, kad pamokslas tęsis amžinai, o kai tamsiomis akimis pažvelgdavo į parapijiečius, šie kažkodėl pasijusdavo labiau įpareigoti nei paties griežčiausio senjojo klebono pamokslo. Neretai vikaro žvilgsnis nusklepdavo viršum maldininkų galvų, pakilęs į balkoną apžvelgdavo dešinėje ir kairėje pusėje tartum teatre sėdinčius parapijiečius, o paskui sustodavo centre ties vargonais.

Angelė traukė jo ausį ir akį. Senasis kunigas nepasižymėjo kažin kokia klausa, todėl šią giedotoją vertino panašiai kaip ir visus kitus choristus, nesureikšmindamas jos talento. Tačiau naujasis dvasininkas puikiai suprato, kas yra tikrasis magnetas, kiekvieną sekmadienį sutraukiantis žmones į šią vienintelę visame mikrorajone katalikų bažnyčią. Pats naujokas į ją atvykdavo iš Viršuliškių, kur jam ir dar porai jaunų dvasininkų kurija nuomojo butą. Nustebo sužinojęs, kad čia, Krasnuchoje, kaip vadinta sovietmečiu, esama praėjusio amžiaus pradžioje statytos grakščios neogotikinės šventovės. Tiek jos prieigos, tiek vidus, tiek parapijiečiai, tiek čia jau kelis dešimtmečius šeiminkaujantis klebonas – viskas jam priminė atokaus miestelio ar netgi kaimo bažnyčią ir jos bendruomenę. Pačiu laiku vyskupas jį čia paskyrė – jau metas išjudinti šios sustingusios bendruomenės gyvenimą. Ypač dabar, kai visi panirę į pilką ir drėgną niūrumą, besitęsiančią jau bene dešimtus metus.

Niekas nežinojo, kada tai baigsis, ar tam kada nors apskritai ateis galas ir dangus pagaliau maloningai praplyš, paberdamas baltąją maną. Ėjo jau dešimta žiema be sniego. Sausio vidurys, viduržiemis, tačiau jų šalyje, kurioje kadaise, dar jo vaikystėje, stodavo gilios ir sniegingos žiemos, tyro nesibaigianti drėgmė ir rūkas. Užaugo vaikų karta, niekad nemačiusi sniego – tik nuotraukose ir vaizdo įrašuose iš kitų, šiauriau nuo jų esančių šalių. Kartais stipriau pašaldavo, ir visiems sušvisdavo viltis, bet šaltis tik sunaikindavo sniegu nepridengtus žieminių javų pasėlius, ir šalies ūkininkai nebeužaugindavo grūdų duonai. Grūdus ir duoną tekdavo importuoti, o žmones vis labiau kankino nerimas ir slėgė vienintelė mintis: nejaugi šią žiemą ir vėl nepasnigs? Pradžioje šis klausimas buvo visus tiesiog apšėdęs, žmonės su juo guldavo ir keldavo. Bėgant metams viltis ėmė blėsti, tad besikalbant apie orą sniegas kaip itin skausminga tema būdavo minimas vis rečiau, bet nuolatos sklandė ore kaip neišsiskaidantis slogutis.

Ne šioje vienintelėje bažnyčioje kas žiemą į bendrus maldavimus būdavo įtraukiamas prašymas „Dovanok mums sniego, kad galėtume atsinaujinti Tavo šviesoje“. Palengva atgijo senieji papročiai: daug kas nešė snaigės, rogučių ar net sniego senio pavidalo sidabrinis ir auksinius votus, kuriuos garbinga bažnyčios komisija tvirtino prie Švč. Mergelės Marijos paveikslų, apkibusio spindinčiomis širdimis, kojomis ir rankomis iš ankstesnių amžių. Gėda sakyti, kitur to nebuvo matęs, tačiau rasdavosi ir tokių parapijiečių, kurios atsinešusios berdavo aplink save šventoriuje manus ar kitokias baltas kruopas, vėduodamos sijonais ir murmėdamos kažkokias keistas maldas, arba barstydamas tas kruopas klūpsčiomis eidavo aplink bažnyčią. Kruopas, žinoma, sulesdavo balandžiai ir žvirbliai, tačiau apie ką gi

bylojo šitoks pagoniškų papročių sugrįžimas? Argi ne apie suabejojimą Dievo galeistingumu? Argi ne apie atsigręžimą atgal į bežadę gamtą, kurią šitokiais maginiais ritualais naiviai tikimasi paveikti? Ir, žinoma, silpniausios tikėjime, labiausiai linkusios į atsimetimą buvo moterys. Kai kurios sugalvojo prisaukti sniegą dar primityvesniu būdu – pasileidusios plaukus, purtė ir skraidino pavėjui pūkus bei plunksnas iš prakiurdytų pagalvių. Darė tai iš savo balkonų, nes klebonas laiku užtvėrė joms kelią į varpinę.

Sniego nebuvimas žmones veikė tartum moteris menopauzė – svarbiausi požymiai buvo nenumaldomo karščio bangos, staiga iš niekur atsirandantis erzelis, nepakantumas sau bei aplinkai ir atskaitos taško praradimas. Dėl sutrikusio ciklo ir kiti metų laikai rodėsi praradę savo pilnatvę – pavasaris nepakankamai gaivino ir džugino, vasara sekino kaitromis ir monotonija, o ruduo ir žiema susiliejo į vientisą pilką niūrumą. Jaunasis kunigas žinojo, kad tik sniegas, tegu ir menkiausias jo kruopelytės, galėtų sugrąžinti žmonėms pirmąją tyrą vaikišką tikėjimą, padėti jiems atgimti kūnu ir dvasia, todėl kaip mokėdamas meldė Dievą stebuklo ir visos viltis dėjo į Angelę.

•

„Apšlakstyk mane, Viešpatie, vandeniui ir būsiu ty-y-y-ras, nu-u-plauk mane, ir pa-a-sidary-y-siu balte-e-snis už snie-e-e-gą“, – giedojo choras. Tačiau kunigas Dovydas, nors ir pritardamas, neįstengė susikaupti, mat giedotojų gretose trūko svarbiausio asmens. Tą girdėjo ir visa bažnyčia. Tą rytą Angelė nepasirodė, ir niekas nežinojo, kas atsitiko. Tad vargonininkei su choru teko suktis savo jėgomis, ir mišios buvo skurdžios it pietūs labdaros valgykloje. Pirmi balsai, neturėdami vedlės, neįstodavo laiku, stabčiojo, kai kur ir visai nutildavo, tada sutrikdavo ir antri balsai, o vargonininkė išraudusi užpildydavo giesmės plyšius griausmingu savo instrumento skambėjimu. Parapijiečiai žvalgėsi ir spėliojo, kur dingio šios bažnyčios perlas – skambiabalsė giesmininkė.

Sakydamas pamokslą apie tai, kaip Jėzus gali išvaryti netyrąją dvasią iš kiekvieno, nes Jis turi tikrąją galią, Dovydas jau buvo kiek atgavęs pusiausvyrą ir išradinai susiejo netyrąją dvasią su klimato kaita, su žmogaus darbais, skirtais tik savo patogumui ir savivalei, pamirštant apie Dievo nustatytą tvarką. Priminė parapijiečiams, kad Jėzus turi galią sugrąžinti gairių tyrumą į mūsų visų gyvenimus – juk ir šventoji Komunija yra tarsi sustingusi snaigė, kuri atitirpsta, uždėta ant liežuvio... Svarbiausia, įtaigiai užbaigė jis, nepaliaukime pripažinti Jėzui tos galios – keisti, gydyti ir išvaryti mumyse prigijusį netyrumą. Baigdamas pamokslą, pamatė pro bažnyčios duris tyliai įeinančią moterį su balta lazdele, kuri persižegnojusi pasuko dešinėn ir ėmė kilti įvijais laiptais. Dovydas dėkingas atsidado.

Nebuvo tikras, ar teologiniu požiūriu jo pamokslai visiškai teisingi. Tačiau jo iškalba, už kurią buvo vertinamas seminarijoje, kartais nepasiduodavo paties kalbėtojo valiai. Išstarti žodžiai, išstrūkę iš jo burnos, ir jų piešiami vaizdiniai pindavosi ir jungdavosi jam nebepavaldžioje erdvėje, kurią jis matydavo priešais save kaip kokį sniego sūkurį. Štai ir dabar, kalbėdamas apie tą galią atnaujinti ir perkeisti, vos susitūrėjo, vos neprabilo apie tai, kad šiuo metu, nesant sniego, netyrūsios dvasios išvareimo darbą jų bažnyčioje geriausiai atlieka Angelė.

Tikėjimo išpažinimas nuskambėjo kaip niekad aiškiai ir tvirtai, tarsi žmonės nugaromis būtų pajutę, kad jų mėgstamiausia giedotoja pagaliau užėmė jai priklausiančią vietą. Ir kai, pradėjęs aukos liturgiją, suskambo niekad anksčiau negirdėta jos giesmė, bažnyčia net aiktėlėjo, o paskui užgniauzusi kvapą klausėsi, melsdama, kad giesmė truktų kuo ilgiau. Atnašaudamas duoną ir vyną, kunigas Dovydas nematė, kad balkone stovintys tikintieji sunerimę ėmė žvalgytis pro langus – atrodė, kad iki pat bažnyčios stogo nusileido į juodus tumulus susimetę debesys, kurių viduje kažin kas kunkuliuo.

Giedant „Šventas, šventas, šventas“ jau daugiau kaip pusė bažnyčios dirščiojo į langus, ir giesmė nuskambėjo skubotai, nekantriai, tarsi bendruomenei norint kuo greičiau ją užbaigti. Tai pajutęs, kunigas tęsė mišias, krečiamas kažkokio nesuvokiamo virpulio. Choras beveik nebegiedojo, bažnyčioje kilo prislopintas šurmuly, pasigirdo kažkoks pokštelėjimas. Bažnyčios stogu lyg kas nušliaužė ir dunkstelėjo ant žemės. Pro langus matėsi, kad juodoje debesų masėje šen ir ten švysčioja žaibo kibirkštys. „Osana aukštybėse“ dabar giedojo tik Dovydas su Angele, mat visi kiti sustingę stebėjo danguje vykstančią dramą.

Eucharistijos malda skambėjo taip, lyg bažnyčia būtų virtusi turgaus aikšte, o kunigas – kažką įkyriai siūlančiu prekeiviu. Jis ir pats suprato, kad tai, kas vyksta lauke, šiuo metu yra daug svarbiau, o širdis mušė ritmą, kurį jis suprato kaip nuostabą, kaip klausimą: nejaugi iš tikrųjų? Nejaugi jo

Dienoraštis

► Atkelta iš p. 1

Kovo 5 d. Negalėčiau prisiekti, kad tam ti kru gyvenimo tarpsniu nebuvau ganėtinai pasiruošęs atsiversti. Ačiū Dievui, keli mano bičiulių atsivertimai padarė tvarką. Nei Jammes'as, nei Claudelis, nei Ghéonas, nei Charlie Du Bos⁵ niekad nesužinos, koks pamokomas man bus buvęs jų pavyzdys. Kartoju tai, skaitydamas Charlie dienoraštį – nekuklumo ir nesąmoningo pataikavimo sau paminklų. Jis kiaurai persisunkęs stebėtinu poreikiu žavėtis savimi, o šalia to – tokiu naivumu, kad kelia juoką ir kartu atima norą juoktis.

Balandžio 26 d. Aš iš prigimties mažai linkęs į egoizmą; vos tik pasibaigė ankstyvoji vaikystė, meilė pusseserei padėjo man išsivaduoti iš savęs; bet gyvenimo pradžioje mano žvilgsniai tik į mane, kaip ir tėvų, kuriems buvau vienturtis vaikas.

Daug kelių veda į Romą. Ir tik vienas veda į Kristų.

Spalio 23 d. Pažinojau žmogų, kurį į melancholijos liūną nugramzdindavo vien mintis, kad netrukus, o paskui retkarčiais ir vėl, teks pakeisti batus, kuriuos nešioja; taip pat drabužius, skrybėlę, baltinius, kaklaraštį. Čia reikėjo įžiūrėti ne šykštumą, o savotišką širdgėlą, kad nėra nieko patvaraus, galutinio, nieko *absoliutaus*, į ką būtų galima atsiremti.

Spalio 28 d. Vakar apsilankė Valéry. Jis kartoją, kad jau daugelį metų rašo tik pagal užsakymą ir tik prispaustas pinigų stygiaus.

– Ar tai reiškia, kad tu jau seniai nesi nieko parašęs savo malonumui?

– Savo malonumui? – atkartoja jis. – Bet man malonumas ir yra *nieko* nerašyti. Savo malonumui būčiau daręs ką nors kita, tik ne rašęs. Ne, ne, viską rašiau ir rašau tik prispirtas, priverstas ir keikdamasis.

Gruodžio 8 d. Buvau panašus į tuos padarus, kurie negali augti be viena po kitos einančių metamorfozių.

Mums atrodo, kad toji aistrų audra šėlsta ne tiek mummyse, kiek pačiame mūsų aistrų objekte ir kaip tik tuo jis mus traukia.

Gruodžio 31 d. Kuri nors knyga mane tikrai sudomina tik jeigu jaučiu, kad ji gimusi iš didelės būtinybės ir tik jeigu ši būtinybė randa manyje bent kokį atgarsį. Daugelis autorių šiandien rašo gana geras knygas ir galėtų taip pat parašyti kitų, tokių pat gerų. Tarp jų ir jų kūrybos nejaučiu slapto ryšio, ir jie patys manęs nedomina; jie lieka literatais ir išiklauso ne į savo demoną (jie jo neturi), o į skaitytojų skonį. Pasitenkina tuo, kas yra, ir tai ne tik jų nevargina – jie nesijaučia *varginantys*.

1930

Kovo 21 d. Praradau įprotį – vėl jį atgaunu – reikalauti iš savęs daugiau. Praradau jį beveik savo noru ir beveik metodiškai, manydamas, kad negera visą laiką būti įsitempusiam, kad atsipalaidavimas leidžia pailsėti ir taip pat gali mus kai ko išmokyti.

Reikia nemažai proto, kad kentėtum, jog neturi jo daugiau. Niekas taip nesipučia kaip kvailys.

Berlynas, gegužė. Man svarbu ne pačiam nueiti į rojų, o nuvesti ten tave. Nepakenčiama laimė, kuria mėgautumeisi vienas...

O ką tada jau sakyti apie laimę kito sąskaita!

Birželio 9 d. Turiu dėti daug pastangų, kad įtikinčiau save, jog mano amžius dabar kaip tų, kurie man atrodė tokie seni, kai buvau jaunas.

Birželio 22 d. Septintą ar aštuntą kartą (mažiausiai) pamėginau skaityti *Also sprach Zarathustra*. NEĮMANOMA. Šios knygos tonas man nepakenčiamas. Ir visas mano žavėjimasis Nietzsche nepadeda jos išverti. Galų gale, jo kūryboje kai kas man atrodo perspausta; tai nebūtų svarbu tik jei nebūtų kitų knygų. Nuolatos jaučiu jį pavydint Kristui; stengiantis duoti pasauliui knygą, kurią būtų galima skaityti, *kaip skaitoma Evangelija*. Ši knyga tapo garsesnė už visas kitas Nietzsche's knygas todėl, kad iš esmės tai yra *romanas*. Bet kaip tik dėl to ji adresuojama žemiausiai skaitytojų klasei: tiems, kuriems dar reikia mito. O Nietzsche'as pirmiausia mėgstu dėl jo neapykantos išmonei.

Liepos 3 d. Vienintelė drama, kuri mane tikrai domina ir kurią norėčiau vis iš naujo pasakoti, tai kiekvieno žmogaus ginčas su tuo, kas jam trukdo būti autentiškam, su tuo, kas prieštarauja jo integralumui, jo integracijai. Kliūtis dažniausiai glūdi jame pačiame. O visa kita tėra atsitiktinumas.

Liepos 13 d. Kuo labiau artėju prie mirties, tuo labiau slopsta mirties baimė. Šiai baimei jaučiu didelę panieką, vos tik ją pajuntu išskylant, vos tik menininkas jai pasiduoda ir pataikauja. Man visada atrodė, kad pirmoji žmogaus dorėybė – mokėti pasitikti mirtį; ir apgailėtina matyti, kad jos

mažiau baiminasi labai jauni žmonės nei tie, kurie turėtų būti jei ne pavargę nuo gyvenimo, tai bent jau per gyvenimą susitaikę su mirtimi.

Liepos 21 d. Ką tik baigiau skaityti nuostabųjį „Moby Diką“.

Liepos 25 d. Manau, kad ligos – tai raktai, galintys atrinkti mums tam tikras duris. Manau, kad esama durų, kurias tik liga ir gali atrakinti. Kartais sveikatos būklė neleidžia mums visko suvokti; ir galbūt liga mus atitveria nuo kai kurių tiesų; bet lygiai taip pat sveikata mus atitveria arba atitraukia nuo kitų tiesų, todėl mums jos nerūpi.

Tarp tų, kurie giriasi niekad nesirgę, nesu nė karto sutikęs tokio, kuris nebūtų vienaip ar kitaip kvailokas; kaip tie žmonės, kurie niekad nėra keliavę; o aš prisimenu, kad Charles'is-Louis Philippe'as⁶ ligas vadino labai gražiai: vargšo kelionės.

Tie, kurie niekad nėra sirgę, negeba jausti tikros atjautos daugeliui nelaimėliui.

Gruodžio 19 d. Mūsų požiūris į pasaulį priklauso nuo to, kiek laiko mums liko gyventi – kiek laiko tikime mums likus gyventi.

1931

Sausio 4 d. Išdrįsti jai, Em., pasakyti: „Nejaugi nesupratai, kad norėčiau mirti bet kur kitur, tik ne Paryžiuje, ir jeigu paskutinėmis akimirkomis prie mano lovos nebus tavęs, verčiau tegu nebūna nieko?“

Paryžius, sausio 12 d. Niekur kitur taip nejauti laiko bėgsmo kaip Paryžiuje; bergždžias valandų bėgsmas; bergždžių valandų bėgsmas.

Sausio 30 d. Kaip bebūtų, vis dėlto karčiausiai man priekaištaujama už tai, kad aš darbavausi siekdamas išlaisvinti dvasią.

Iš pradžių laikiau save paprastu menininku ir man terūpėjo, sekant Flaubert'ų, tik gera darbo kokybė. Užslėpta jo reikšmė, tiesą sakant, prasprūdavo. Bet argi ne natūralu, kad bet kuris menininkas, kankinamai nerimaujantis dėl savo amato ir *nuoširdus*, iš pradžių nesuvokia savo kūrinio reikšmės? Juk autoriaus asmenybė prieš jo valią prasišviečia kūrinyje, ir reikšmę įgyja nebe tiek kūrinys, kiek jis pats.

Kovo 8 d. Negaliu susilaikyti neapgailestavęs – ak, kaip egoistiškai! – kad Valéry niekada nesistengė geriau manęs suprasti; ir kad jo nuomonė apie mane tebėra aiškiai tokia pat; netgi tokia, kokią galėjo susidaryti Pierre'as Louýsas tuo metu, kai mudu ypač nesutardavome. Aš jam, jiems buvau protestantas, moralistas, puritonas, aukojantis formą dėl idėjos, antimenininkas, priešas. Nelabai žinau, kaip, nepaisant šito, Valéry galėjo išsaugoti – veikiau širdyje nei galvoje – tokį tikrą draugiškumą man. Tuo įsitikinti jis davė man ne mažiau progų, negu įsitikinti jo nesupratingumu.

Birželio 16 d. Mano mąstysenos raida? Be ankstyvo krikščioniškojo auklėjimo (arba nuauklėjimo), ko gero, nebūtų buvę jokios raidos.

Be krikščioniškojo auklėjimo, be šių ryšių, be Em., kuri skatino mano polinkį į pamaldumą, nebūčiau parašęs nei „Andrė Valterio“, nei „Imoralisto“, nei „Ankštų vartų“, nei „Pastoralinės simfonijos“ ir t. t., netgi galbūt „Vatikano požemių“ ir „Pinigų padirbinėtojų“ – iš noro priešintis ir protestuoti...

Birželio 30 d. Matydamas kai kurias knygas klausiu savęs: kas gali jas skaityti? – O matydamas kai kuriuos žmones: ką jie gali skaityti? – Paskui pasirodo, kad tai susiję.

Gruodžio 23 d. Nuostabioji Marie-Thérèse padeda šiek tiek aptvarkyti mano biblioteką. Kiek knygų, kuriomis nesinaudoju ir niekad nepasinaudosiū! Palaiminčiau gaisrą, kuris išvadotų mane iš baisios jų sangrūdės.

Iš teisybės tėra labai nedaug daiktų, kuriuos branginu. Tik nežinau, kaip jų padoriai atsikratyti; ir kartais leidžiuosi į kelionę tiesiog tam, kad juos palikčiau.

1932

Valmonas, kovo 30 d. Jau seniai šioji užrašų knygelė liovėsi buvusi tuo, kuo turėtų būti: intymia išpažintimi.

Galimybė ateityje paskelbti savo dienoraštį, kad ir ne visą, kaip priedą prie savo „Raštų“ tomų iškreipė jo prasmę; be to, dėl nuovargio ar tingumo, subyrėjusio gyvenimo, baimės prarasti tai, ką būčiau turėjęs sudėti į knygas ar straipsnius, nežinia kokio nepasitikėjimo praradau viltį kada nors jį rašyti, kaip dera. Netgi šias eilutes rašau nevirta plunksna.

Feso link. Sala de espera. Kokia graži kalba, sutapatinanči laukimą ir viltį!

Liepos 18 d. Ko ypač troškau, tai tyrinėti augalus; neturėdamas nieko ar beveik nieko prašmatnaus, mano sodas būtų buvęs kaip laboratorija, būtų panašus į tuos botanikos sodus, kur kiekviena augalų rūšis atitverta. Būčiau atsidėjęs ne tiek augalų kryžminimui, kiek augalų veislėms. Būčiau

norėjęs kai kuriuos iš jų „paskatinti“ priežiūra ir selekcija; išspausti iš jų viską, ką jie turi tobulo, gražaus atsargoje. Bet kuri gyva materija yra plastiška.

Liepos 19 d. Ar mano poetinė jėga susilpnėjo silpnėjant krikščioniškiems jausmais, kaip šlyt man pasakė Em.? Nemanau; veikia mažėjant sutrikimui. Kiekviena iš mano knygų iki šiol atskleidavo blaškymosi vertę.

Iš tiesų, galimas dalykas, kad menas ir puikiausi minties vaisiai – tai gėlės, pražystančios tik inspekte (o Graikijoje tik dėl vergijos) ir gerai patręstos mėšlu.

Rugsėjis. Geriau tylėti, negu skųstis...

Berlynas, spalio 17 d. Aš nedažnai troškau mirti (tik du ar tris kartus), bet daug kartų jau būti miręs – kad būtų paprasčiau.

Spalio 23 d. Vis dėlto niekas neįkalbėtų manęs tikėti į Dievą, įrodinėdamas, kad tikėti yra sveikiau! Arba patogiaus.

1933

Sausio 3 d. Atsikėliau prieš pat auštant, po neblogo nakties; stiprus vėjas gainioja žemai plaukiančius debesis; peleninis dangus; nė vieno spindulio, nė vienos dangaus šypsenos žemei; medžiai numetę lapus; virš sodybos alėjos ir kiemo ratus suka milžiniški pulkai kuosų ar varnų. Įstabus visų peizažo – sakyčiau, simfonijos – elementų *vienbalsiškumas*. Turėdamas galvoje *šitą žanrą*, neįsivaizduoju nieko gražesnio. Būtum galėjęs pasakyti, kad tai paveikslas, nutapytas dailininko, turėjusio nepaprastai subtilų ir aštrų *skonio* jausmą. Ir nieko per daug. Truputį vėliau tonai pagyvėjo; simfonija tapo sudėtingesnė; kerai išsisklaidė. Tai jau tebuvo banalus žiemos peizažas.

Paryžius, sausio 6 d. Tiesa ta, kad aš negaliu pasiryžti atsitraukti nuo Em.; nei atsieti savo galvos nuo širdies... Čia slypi visų mano dvejonų paslaptis; ir daugiausia aistrų kelia patys mano nutylėjimai. Bet ne; nėra kas daro; nėra ko mėginti; „niekas negali tarnauti dviem šeiminkams“⁷ – ir „toks dvilypis, visuose savo keliuose nepastovus žmogus“⁸...

Kaskart, kai ją vėl pamatau, iš naujo jaučiu, kad niekad tikrai nemylėjau nieko kito, tik ją; o kartais netgi atrodo, jog myliu ją labiau negu bet kada. Ir kiekvienas žingsnis pirmyn toks skausmingas dėl to, kad nutolina mane nuo jos. Nebegaliu galvoti nebūdama žiaurus. „Nerimo būseną“, galinti paaiškinti daugybę nemigo naktų...

Sausio 16 d. Tvirtinu: visiška, akivaizdi tiesa, kad gražiame eilėraštyje negalėtum pakeisti ar perkelti kitur nė vieno žodžio; bet tai lygiai tokia pat tiesa kalbant apie gražią prozą. Mano frazės (ak, dievaž, tik ne štai šitos ar daugelis kitų iš šio dienoraščio!) paklūsta tokiam pat griežtam, nors dažnai labiau paslėptam, tokiam pat įsakiam reikalavimui kaip pačios griežčiausios eilėdaros.

Kovo 11 d. Laikyti pesimistus asmeniniais priešais. Kaip tik jie, gyvenimo temdytojai, labiausiai ir kabinasi į gyvenimą. Mat vienas iš nuostabiausių gyvenimo meilės kraštutinumų – kai mylintysis rizikuoja gyvybe arba ją atiduoda iš meilės pertekliaus.

Ir kokia gėda teikti pirmenybę svajonei, o ne tikrovei, pasiduodant bejėgiškumui ir atsižadant padaryti tikrovę gražesnę!

Ypač tegu gėdinasi *lepūnėliai!*

Kovoti su liūdesio užkratu.

Kovo 12 d. Tobulumo ir trukmės sąvokos glaudžiai susijusios...

Vitelis, birželis. Bet, turiu pasakyti, mane į komunizmą lenkia ne Marxas, o Evangelija. Mane suformavo Evangelija. Ne kas kita, o Evangelijos priesakai, įsigalėję mano mąstysenoje, visame mano elgesyje, įskiepijo abejonę dėl savo paties vertės, pagarbą kitam, jo mąstysenai, jo vertei ir sutvirtino panieką bet kokiai privačiai nuosavybei, bet kokiam savininkiškumui ir pasibjaurėjimą jais (šis, aišku, jau buvo įgimtas).

Vitelis, liepos 4 d. Pragaro patarlė: nusileisk giliai į šulinį, jeigu nori pamatyti žvaigždes.

1934

Vasario 7 d. Ak, kaip mažai žmogus rūpinasi tuo, kas galėtų pradžiuginti žemę! Ką jis padarė iš žemės ir jos gėlių? Kiekvienas nori užgrobti tai, kas priklauso visiems.

Praha, rugpjūčio 5 d. Labai keistas miestas; šiek tiek subjaurotas nevietinių įnašo, kažkokio amerikietiško arba

Nukelta į p. 15 ►

⁵ Francisas Jammes'as, Paulis Claudelis, Henri Ghéonas (tikr. Henri-Léonas Vangeonas), Charles'is Du Bos – prancūzų rašytojai.

⁶ Charles'is-Louis Philippe'as (1874–1909) – prancūzų rašytojas realistas, vaizdavęs vargšų gyvenimą.

⁷ Mt 6, 24.

⁸ Jok 1, 8.

Iš bloknoto (45)

Praėjo du ilgi, kupini nesuderinamų įvykių mėnesiai – niūroki, nes po akių korekcijos negalėjau nei skaityti, nei rašyti ir supratau, koks džiaugsmas laikyti rankose knygą, vartyti žurnalus ar laikraščius, savaip liečiantis prie gyvenimo. Įžengė į tikrą pavasarį su visais jo kaprizais – atšventėm Kaziuką, pasižiūrėjom vilnietišku verbų (beje, vis mažiau matyti skoningų tradicinių verbų, į verbas linkusios brautis sintetinės medžiagos, o keramika užvaldyta kičinio puošmeninio stiliaus – dirbiniai išpuošti ir nutupdyti visokių gyvūnijos pasaulio atstovų – paukščių, kiškių, arklių, stirnų); čia įsiterpė gražiai suorganizuota Teatro diena Klaipėdos dramos teatre, dar susėdom prie šv. Velykų stalo – ir vėl sugrįžo kasdienybė: po nelaukta šiltų šventinių dienų vėl smarkiai atvėso, laukus nuklojo storokas sniego sluoksnis... Ir karas už mūsų nugarų tebesitęsia.

Vienas po kito ritasi spektakliai įvairiuose Lietuvos teatruose, dar Vilniuje daug kas nematyta, o jau kviečia į Panevėžį, Klaipėdą, Kauną. Toks sprintas jau ne man. Iš buvusio proceso dalyvės virstu stebėtoja iš šalies. Bet dar neabejinga. O galerijų ir vis naujų parodų gausa tampa nebeaprepiama. Nuo Medos Norbutaitės „Arkoje“, Antano Martinaičio VVJ meno galerijoje per trijų tapytojų nuo Baltijos krantų – Marijos Teresės Rožanskaitės, Mallės Leis ir Maijos Tabakos – gyvenimo apmąstymus Vytauto Kasiulio dailės muziejuje iki audimo meistrės Yvette Cauquil-Prince gobelenų Picasso, Chagallo, Ernsto tapybos motyvais, paties gobelenų idėjos autorias jos sūnaus tapytojo ir skulptoriaus Dariaus Hecqo-Cauquillo darbų bei jaudinančios Picasso ir Chagallo keramikos jaunystės temomis Taikosmosios dailės ir dizaino muziejuje. Visko čia neišpasakosi, reikia eiti ir akimis liesti.

Dažnai pagalvoju, kas gi vyksta Kultūros tyrimų institute, kurį palikau prieš keliolika metų. Kaip mūsų teatrologių darbuose atsispindi Lietuvos teatro gyvenimas? Ar berašo kas teatro istoriją? Ar, pagaliau, sudarytas tas teatro terminų žodynas? Bet štai vieną gražią balandžio dieną mane aplankė Rasa Vasinauskaitė su dviem minėto instituto išleistom savo sudarytom solidžiom knygom apie Lietuvos teatrą: „(Ne)pilkoji zona: lietuvių teatro kritika 1920–1980 m.“ (528 p.) ir „Eimuntą Nekrošiaus teatras: pokalbiai, recenzijos, straipsniai, 2012–2018“ (352 p.). Abi 2023 m. derliaus. Sėdau skaityti.

Pirmąją knygą sudaro rimtas įvadas ir dvi stambios dalys: „Teatras ir spauda 1920–1939. Kritikos (savi)legitimacija“ ir „Teatras ir kritika 1940–1980. Kritikos (savi)identifikacija“. Šioje knygoje apčiuopiamė ilgą ir vingiuotą kritikos kelią nuo jos užgimimo per brendimą ir bandymą stotis ant kojų įgyjant teisę vertinti, t. y. profesionalėjimą. Monografijos įvade savo apmąstymus autorė paremia Vakarų teoretikų tezėmis, gal net pernelyg uoliai jomis naudodamasi. Pirmojoje dalyje brėždama liniją nuo mėgėjiškų lietuviškų vakarų ir pirmųjų spektaklių gadynės (nes kol nėra teatro, nėra ir kritikos) iki pat XX a. 4 dešimtmečio pabaigos, Vasinauskaitė leidžia skaitytojui pamatyti prieštarinę ar spalvingą, dinamišką teatro gyvenimą, teatrą kūrusias asmenybes ir jų darbų atspindį spaudoje („Vilniaus žiniose“, „Viltyje“, „Lietuvoje“, „Židinyje“, „Naujojoje Romuvoje“, „Meno kultūroje“, „Lietuvyje“, „Gaisuose“, „Vilniaus balse“ ir kt.).

Skaitydama ir vartydama Vasinauskaitės knygą, suvoki, kiek kruopštaus darbo – medžiagos rinkimo, jos skaitymo, komponavimo, derinimo ir komentavimo – čia įdėta! Straipsnių ar jų ištraukų atranka itin apgalvota, vadovaujantis poreikiu akcentuoti vieną ar kitą proceso įvykį ar sankryžą, nuo kurios keičiasi įprastinė įvykių eiga. Todėl skaitydama šią knygą jauti tirštą vieno ar kito laikmečio visuomenės gyvenimo foną, vyraujančią jo nuotaiką. Nors

autorė sakosi nerašiusi teatro kritikos istorijos, matau, jog, surinkusi šiai knygai medžiagą – straipsnius ir jų ištraukas, taip pat išmąstydamą bei parašydama labai svarbias jungtis bei komentarus, jau sustatė tvirtus tokios istorijos griaučius. Gražu, kad savo darbe mini visus prieškarinio ir mūsų laikų specialiai teatro kritikos tema rašiusius autorius (Laurą Blynaite, Martyną Petriką ir kt.).

Neabejoju, kad, skaitydama ir apmąstydamą senąsias praeito šimtmečio recenzijas, susipažindama iš arčiau su mažai skaitytojui žinomais pirmaisiais kritikais, atėjusiais iš literatūros, žurnalistikos, ir jų pozicija, štai kad ir su Viktoru Jociaičiu, Vytautu Bičiūnu, Pranu Lubicku, Juozu Keliuočiu, Leonu Kalveliu, Pulgiu Andriūšiu, Jurgiu Blekaičiu, Vytautu Makniu, su vilniečiu žurnalistu Rapolu Mackoniū ir daugeliu kitų, autorė sukuria teatro įvykių ir jų įvykių vertinimų įvairiaspalvę mozaiką. Svarbu, kad kalba apie besiformuojančią nacionalinę teatro kritikos mokyklą, susijusią su ypatingu teatro vaidmeniu tautos atgimimo metais XIX ir XX a. sandūroje. Neįmanoma būtų čia visų autorės minimų kritikų išvardinti, kaip ir įvairiu metuėjusių, knygoje aptariamų ir tiriamų įvairiakrypčių žurnalų bei dienraščių, kuriems šie kritikai rašė. Rasa Vasinauskaitė tikriausiai ir sau atranda netikėtus, kartais klaidžius ir klaidinančius teatro bei kritikos judėjimo trajektorijas. Skyrius po skyriaus skaitydama jos knygą, kuo puikiausiai susidariai įspūdį apie kelių dešimtmečių, ir dar tokių skirtingų laikotarpių, teatro būvį, jo vaidmenį visuomenėje, santykius su valdžia, spauda, kritika ir publika. Greta kitų rašančiųjų laipsniškai išryškėja Balio Sruogos kaip kūrėjo ir pirmojo kritiko mokslininko figūra bei jo sekėjų – Vytauto Maknio, Algirdo Jakševičiaus, Jurgio Blekaičio ir kt. – veikla. Pamatai, kaip ir kodėl užsimezga diskusijos teatro tema (vienas iš jų skatintojų – Juozas Miltinis), rodančios, kad ryškėja visuomenės sąlygų nulemti nuomonių ir požiūrių skirtumai ir poreikis juos ginti, kurį aiškiai apčiuopi autorės pateiktuose straipsniuose.

Didžiulės apimties pirmoji knygos dalis „Teatras ir spauda 1920–1939. Kritikos (savi)legitimacija“ apima du pirmuosius profesionalaus teatro dešimtmečius nepriklausomoje Lietuvoje, kritikos radimąsi ir pirmuosius vertinimo kultūros daigus. Daugiausia naujovių ir įdomių faktų bei autorės komentarų aptikau būtent šioje dalyje. Skaičiau ją kaip romaną, kurį dera skaityti lėtai. Dėl medžiagos komponavimo ir ypač taiklių autorės jungiamųjų tekstų man, tarsi neblogai išmanančiai tarpukario teatrų kelius, kai kurie dalykai, reiškiniai sugretinimai skambėjo nelaukta ir labai įdomiai; pavyzdžiui, teatro santykiai su literatūra, su besikeičiančia valdžia ir spauda – atskirų leidinių (o jų tikrai būta daugybė!) ir kritikos pozicijos juose įsitvirtinimas, ta autorės pabrėžiama kritikos (savi)legitimacija bei naujausiomis teatro publikos poreikiai, svyravimai ir vieši, bet nebūtinai atviri vertinimai diskusijose. Ypač įdomūs puslapiai apie Andriaus Olekos-Žilinsko veiklą Valstybės teatre ir jo mokinių – Romualdo Juknevičiaus, Algirdo Jakševičiaus ir kitų – Vaidybos mokykloje likimus.

Antrojoje knygos dalyje naujumu stebina ir skyrius apie Vilniaus dramos teatro kūrimąsi, apie atgyjančią lietuvių teatro judėjimą – šį prieštarinę procesą, sostinę supusią specifinę atmosferą atsigaunant po lenkmečio, užgriuvus sovietmečiui ir išgyvenus karo metus; ir, aišku, apie nenusakomas teatro kūrėjų bei vertintojų ideologines ekvilibristikas. Autorė kalba apie sovietmečio teatro ir jo kritikos bandymus prisitaikyti prie naujų sąlygų vertinant teatro vaidmenį okupavus Lietuvą – naujai formuluojamą jau sovietinio teatro paskirtį, estetinę bei ideologinę kryptį ir tokiam teatrui atstovaujančius, jį reprezentuojančius spektaklius. Paslapčių, nutylėjimų, atrodo, nebelieka: aki-

vaizdžiai matome neišvengiamus šuolius iš vienos socio-kultūrinės zonos į kitą, bandymus prisitaikyti. Šiuo požiūriu ištis tragikomiškai atrodo režisieriai Borisas Dauguvietis, Romualdas Juknevičius, Juozas Miltinis.

Nenuostabu tad, jog sovietinio 1940–1980 m. teatro ir kritikos kelią autoriui buvo paprasčiau perprasti ir struktūruoti. Didžiumą to meto kritikų asmeniškai pažinojo ir gyvai sekė jų veiklą bei pati joje dalyvavo. Šioje dalyje taip pat matome savotišką kritikos pažiūrų formavimosi atspindį ir sąsajas su vyraujančia ideologija. Iškalbingi skyrių ir skyrelių pavadinimai: „Tarp estetiškos ir anestetiškos tikrovės“, „Už „centro“ ribų“, „Autoritetas diskursas“, „Teatras – amžininkas“ (Marko Petuchausko knygos pavadinimas), „Atsitiktinumų plyšiai / laisvės zonos“. Recenzijose ir kituose kritikos darbuose (istorijose, monografijose ar straipsniuose) atsispindi laikmečio ideologinės dominantės: vienoks tonas vyrauja stalininiais pokario metais, gerokai kitoks – „atlydžio“ laikais, kai fone pajuntame Vakarų teatro buvimą ir pirmuosius kontaktus su juo, ar brežnevinės stagnacijos metais. 7–8 dešimtmečių lietuvių teatro modernėjimas – repertuaras, režisūra, kitų menų įtaka – keičia ir kritikos vertinimus; straipsniai rodo tautos išsivadavimo, savarankiškumo, kūrybos laisvės troškimą. Svarbu pasakyti, kad skirtingų kartų kritikų, bent jau didžiumos jų, pozicija buvo nedviprasmiška, neperžengdami galimybių ribų jie rėmė ir sveikino sistemai besipriešinančią, gyvą, kūrybingą ir atvirą teatrą, niekuomet jo neišduodami.

Manau, kad būtų paprasčiau, jeigu ši 528 puslapių sunkiai pakeliama knyga būtų išleista dviem tomis, prie kurių ateityje organiškai prisijungtų ir trečias, skirtas vėlesniųjų dešimtmečių kritikai, su svariais teatrologinių tyrimų įvadais. Bet šiandien mums dera džiaugtis tokiam rimtam, įspūdingam darbui praturtinus ne taip jau turtingą lietuvių kritikų veikalų apie teatrą lentyną ir sveikinti įžvalgią, principingą mokslininkę teatrologę Rasą Vasinauskaitę.

Visai kitokia teatrologės sudaryta antroji knyga apie režisierį Eimuntą Nekrošius (pirmoji, apimanti 1991–2010 m. laikotarpį, išleista 2012 m.), pratęsianti prieš keletą metų Kultūros tyrimų instituto pradėtą straipsnių rinkinių ciklą apie žymiausias Lietuvos režisierius – Eimuntą Nekrošius, Rimą Tumina, Gintarą Varną. Tai lietuvių ir kitų šalių autorių apie jo spektaklius Lietuvoje parašytų recenzijų, straipsnių ir pokalbių rinkinys, paskutinio režisieriaus kūrybos dešimtmečio vertinimai. Knygoje atsiskleidžia monumentalai, sunkiai apglėbiama režisieriaus kūrėjo figūra – charakteris, išskirtiniai talento bruožai, savitas darbo ir mąstymo būdas. Eimuntą Nekrošius gali pavadinti namudiniu filosofu, apmaščiusiu visus savo gyvenimo patirčių kampus, briauneles ir įspūdžius. Būtent tos mintys tampa jo kuriamų spektaklių ataudais, iš jų kyla režisūrinės koncepcijos, spektaklių įvaizdžiai, kartais, ypač paskutinių metų spektakliuose, žiūrovų sunkiai suvokiami. Didelį įspūdį abiejose Vasinauskaitės sudarytose knygose daro publikuojami pokalbiai su Eimuntu Nekrošiumi, jo mintys apie kuriamų spektaklių autorius ir temas, samprotavimai apie teatro prigimtį, apie aktorius. Arba štai Audronio Liugos išmoningai fiksuoti Nekrošiaus repetacijų užrašai.

Žavi mūsų kritikų gebėjimas profesionaliai aiškintis, preparuoti Nekrošiaus spektaklių kūnus, beveik visuomet režisieriaus naudai, net kai norėtųsi argumentuotai paprieštarauti; kritikų improvizacijos Nekrošiaus spektaklių tema – puikios, kartais įdomesnės už patį spektaklį.

Dar kartą sveikinu!

– AUDRONĖ GIRDZIJAUSKAITĖ –

Pakeleiviai

► Atkelta iš p. 3

Tas noras kaip švininės spalvos stirna prieblandėjant, kuomet iš miško lengvabūdiškai švysteli per plentą. Antra (visada būna antra!) sustoja vidur kelio, svarsto. Akivaizdu, kad jau nebeapsuks atgal, tik laukiam, kol ji apsispręs. Jai iš paskos – tarsi akis išdegusi trečia iš paskutiniųjų bando aplenkti dedlainą. Šįsyk žūtis išvengia, iki kito karto.

Galvoju, kaip ilgai užtruko eiti priekin ir kaip lengvai slystu atgal, švytuoju šito vingiuoto kelio sūpynėse. Užvertusi galvą pro langą žiūriu į medžių viršūnes. Jose it dideli kokonai snaudžia patruliuojantys kormoranai – jų darbas sėkmės pranašystėmis ženklinti pravažiuojančiuosius.

Vairuotojas pristabdo. Šernas! Ai, ne, kelmas.

Galui nuvežti iki žiedo, sako.

Ne, aciū, dar šiek tiek paesiu.

•

Tuščioj naktinėj stoty žmogus su lazdele šlibinkčiuoja pirmyn atgal, apeina ratą, kiek pastovi atokiau, nužvelgia šiukšliadėžes kraustantį bomžą, jam nuėjus atsikrenkščia ir nusiųsjauna. Netveria prieiti ir paklausti:

Ar žinai anoniminius alkoholikus?

Taip, žinau.

Prisėda šalimais ir neprašytas ima pasakoti savo gyvenimo istoriją. Sėdėjo kalėjime, gydėsi psichiatrinėje, nebegalėjo nei gerti, nei negerti. Tada atrado anonimus, paskui Dievą. Pradėjo sportuoti, sveikiau maitintis. Dvidešimt metų blaivas. Išmėtė viską, kas ne jo, ne jam, saviapgaule primesta, prilipę.

Nieko neklausiu, nekomentuoju, tik tai klausausi, lai kalba, jei jam reikia iškalbėti. Vaizduojusi jį sportuojantį su lazdele. Gal ji tik laikina? Tačiau iš to, kaip jis ją valdo, atrodo, kad ne.

Jo balsas ima tolti, nykti. Atrodo, kad viską, ką beapasaakotų, aš jau žinau, esu išgyvenusi, patyrusi, pažįstu.

– AGNĖ CESIULĖ –

Marcės saga

– Kas čia per garsas? Kažkokie mušamieji?
– Nekreipkite dėmesio. Pasiimkite savo knygą ir eikite. Ir, žinokit, daugiau muziejaus ne darbo valandomis nieko neperdavinsiu. Man nepriklauso. Suprantat? Pasakykit Ilonai, kad čia pirmas ir paskutinis kartas.

– Labai, labai ačiū. Suprantu, tikrai daugiau taip nebus, ką jūs. Išgelbėjot gynimą, žinokit, labai rimtai! Bet koks įdomus garsas... Gal bus koks koncertas? Performansas? Repetuoja kas nors?

– Jooo, taip, taip, repeticija, – sargas, dieną dirbant ir rūbininku, akivaizdžiai susierzino. Ko ta moteris čia lenda.

– Ai, gal čia tos videoinstaliacijos garsas?

– Jo, turbūt, jau eikit, prašau, tuoj signalizacijos pajungsim, bus problemų po to.

Seniokas žvilgčiojo į laikrodį ir nervingai virpančiu savo artėjimu stūmė Mildą link durų. Tosios kaklas nelyg daigas į šviesą tįso į koridoriaus tolį. Aiškiai matė šešėlius, atkar-tojančius duslų, nevienodą ritmą. Lyg purtytų nuo storų vilnonių paltų dulkes, vis pašluostydami, nubraudkami. Taip, būtent – tas pats garsas, kai močiutė rudenio daro rūbų reviziją. Paltus ir švarkus su vilnoniais pedagogės sijonais kruopščiai apdaužo ir neša vėdint laukan. Nešdama atgal brauko, nurinkinėja pūkelius, kuriuos dar įžiūri. Nelabai ką ir beįmato, apgnaibo labiau iš įpročio, iš 88 rudenų kartojimo.

– Eikit, ponai, jau, čia jums negalima.

– Ačiū, ponas Albinai, dar kartą, kad sutikot perduoti knygą ir dar taip vėlai. Man jos labai reikėjo, o biblioteko-se, na, kaip tyčia, jos nėra, – Mildą narino akis kairėn link garso, įsispyrė pėdom į slidoką grindų dangą. Albinas jau atstatęs rankas stūmė ją be ceremonijų pro duris.

– Jau jungia signalizaciją, turit tuojau pat išeiti. Tučtuojau!

– Kokią dar signalizaciją, Albinai, ten pilna žmonių!

– Nėra jokių žmonių, – sargo akyse nesustabdomai kaip sakuros už lango skleidėsi nevilts.

Milda pakeitė dėkotojos balsą į tyrėjos, atsakingos už visą Lietuvos kultūrą apskritai:

– Tai gal darot asmeninį vakarėlį... muziejuje? Man tai negaila, svarbu, kad nenukentėtų kūriniai.

– Ką jūs – visai išprotėjot! Galvojat, aš juos čia kviečiau!

Akivaizdu, kad ji kažką užčiuopė, bet nebuvo aišku ką, tad padarė pedagogišką pauzę, vienu metu mirkstelėjo ir kilstelėjo antakius, kaip močiutė darydavo mergaičių kolonijoje, kai auklėtinės prisivirdavo košės, ir bandė parinkti tikslingą, labiausiai situacijos keistumą demaskuojantį klausimą:

– Ką juos? Kas čia gali rinktis naktį?

Albinas dar prieš akimirka būtų galėjęs tiesiog ramiai savo poste užsikišti ausis ausinėmis ir pažiūrėjęs per kompiuterį kelias serijas nepatogiai snūstelti fotelyje, paskui užkasti, atsigerinti arbatos ir pagaliau sulaukti aušros, kai viskas vėl būna taip, kaip buvę. Tiek naktų planas visko vengti pavyko kuo sklandžiausiai. Niekas niekada nenukentėjo. Paveikslai kabėjo savo vietose, joks daviklis nesuveikė. Nė kraštelis nepakrypo, neišsitemė. Dieną net minties apie nakties reikalus nebelikdavo. Kaip sapnas. Čia buvo, čia puf ir nėra, neaišku, ar išvis buvo. Koks velnias siuntė tą mergą ir kodėl ji mato mano haliucinacijas – Albinas staiga krūptelėjo lyg pabudęs. Pedagogės anūkė judesį suprato savaip ir priėmė kaip starto šūvį naujai atakai:

– Albinai, pasakokite, mes abu sugalvosime, kaip teisingai pasielgti.

Jauniklių arogancija rūbininkui buvo jau pažįstama, bet niekaip negalėjo prie to priprasti. Tokia špyga, o jau žvelgia

iš viršaus, aiškina. Ji išvis čia niekuo dėta. Turiu priminti, kad čia nedirba, nekenčiu to tono, fui, kaip kokios pykčio pilnoji sovietinė rūbininkė – dar su sauskelnėm, bet jau su botagu. Ką man jai sakyti. Pats nežinau.

– Albinai?

Į jo gerklas smelkėsi isterija: Dieve mano, po galais, ji irgi juos mato. Na gerai, tu rukštėle, vadinas, mes abu išprotėję, na tai super! Kodėl gi ne?! Anksčiau ar vėliau vis tiek būtų išaiškėjusi ta mano psichika. Nors taip ramiai sėdžiu ir nieko neatsitinka. Normaliai aš dirbu, na ir kas, kad matau vauduoklius, aš j juos nežūriu. Žiūriu serialus, pamiegu, atsigeriu tikros arbatos, išsiplaunu savo tikrą puodelį, visada, beje, ir tvarkingai palieku darbą.

– Jėzau! Albinai, kas jums yra? Jūs labai išbalote. Eikim prie minkštasuolių, dar nugriūsit.

Mildos akys šokinėjo tolyn ir atgal prie kalbos dovana pradadusio Albino. Senis atrodė prastai.

– Albinai, o žinojot, kad jūsų tėvelis nulėmė mano vardą. Mama ketino pavadinti Neringa, o jis, na, juk žinomas rašytojas, parašė mano močiutei: ak kodėl gi ne Melnragė ar Pervalka? Ir nebuvo kur trauktis, galvojo kitą. Kaip jaučiatės? Gal vandens atnešti?

Monika Krikštopaitytė. Laukianti. 2024. Promtografija

Albinas pasimarkstė ir ėmė tikslintis:

– Vaikeli, o kokie jums bus gynimai?

– Menotyros magistro.

– A... tai gynimas bus sėkmingas, matyt, dėl to juos irgi matote... – visai plonu balseliu iš šaltos savo sąstingio šer-dies beveik padeklamavo Albinas, – na tada einam, pažiūrėkit, pamatykit, kaip jie save tapšnoja.

– Atsiprašau? Tapšnoja?

– Na taip. Purto užmaršties dulkes.

– Naktimis valo dulkes nuo kūrinių? Kodėl naktimis?

Albinas tarsi dar kartą nubudo, naujai krūptelėjo, bet dabar jau kaip įsiutęs žvirblis net pritūpęs pradėjo kone pikt-džiugiškai berti:

– Norėjot? Prašom! Neramūs dailininkai lipa iš paveikslų ir daug delnais paltus. Piktai dulkina. Pastaruoju metu išvis pikta. Skundžiasi, kad niekas jų neatsimena, niekas apie juos nėra! Kur dingę menotyrininkai, matai. Kodėl nėra straipsnių, ką sau galvoja redaktorai? Juos apšėda užmaršties dulkes, mat, dusina, kutena. Dulkina, dulkina, iki aušros tas garsas. Galima išprotėt. Nors gal aš jau? Bet ir jūs juk juos girdit. Juk girdit? Tai va, spėju, jie rodosi meno žmonėms ir skundžiasi. Skundžiasi ir skundžiasi. Laukia

kažko ir laukia. Tai, žinokitės, dabar! Kai baigsite mokslus, dėl jų visų dulkių būsite kalta ir jūs. Kalta ne tik dėl visų gyvų dailininkų nežymumo, bet ir dėl mirusių! Jie į jus nuo šiol žiūrės tuo skolos išieškotojo žvilgsniu...

Albinas nusiviepe, sąmokslininkiškai linksėjo, stebėjo kylančią jausmų bangą Mildos akyse. Ji kilo, kėlėsi, kol lūžo su visais purslais.

– Niekuo aš nekalta! Košmaras kažkoks. Nėrašo ir dar mažiau rašys! Niekam neįdomu, o kaip mums dirbti. Ko jie išvis tikisi! – Milda užsidegė dar pikčiau nei Albinas ar iš paveikslų išlipę dailininkai. – Tegū net nelaukia!

– Nesikarščiuokit. Jiems irgi į skreitą nieks nekrenta. Dirbk į sveikatą, valgyk šlovę kaip salotas.

– Bet juos perka. Bym paveikslą ir dirbi toliau.

– O jei ne bym. Tik po mirties labiau bym.

– Nu jo... Bet vis tiek.

– Nesileiskit, kad misijos jausmas pakriktų... – bandė juokaut Albinas, bet sutikęs Mildos akis ironiją metė it žariją. – Visgi problema proporcija – šimtams tamstelių tenka tik po pusę meno kritiko. Žodžiu, brangi, kai baigsit mokslus, jums irgi ims vaidentis kasnakt. Tas garsas įkyrus. Nesakykit po to, kad neįspėjau. Bet iš kito šono pagalvojus... nėra taip ir blogai, dailininkai gal vos vos kartais ir mėgsta būti nepatenkinti, neišsipildę, taip reikšmingiau, suprantat? Man atrodo, kad reikia taip ir palikt. Rūpintojėlio archetipas, suprantat?

– Aš išvis šiuolaikinę dailę mokausi, kam mirę man dabar čia rodosi?

– Viskas susiję, vaikel, viskas. O velnias, vėl Marcė ateina.

– Katiliūtė?!

– Jau kuris laikas reikalauja susitikti su ponu D. I. Aš tokio nežinau.

Albinas kaipmat pakilo, nuolankiai išsitiesė ir subliūško tuo pat metu. Koridoriumi priartėjo moteris su berete ant galvos. Droviai, bet genama svarbaus klausimo.

– Gerbiamoji, malonu matyti. Kuo galiu padėti?

– Gal buvo užsukęs ponas D. I.?

– Ne, deja, nebuvo, apgailestauju.

– O gal D. I. yra ponai? Iš tiesų, gal galite pasiteirauti plačiau savo kolegų?

– Taip, žinoma, pasiteirausiu. Va kaip tik šalia manęs būsi-ma jaunoji kolegė! – mėgino pokalbiui įžiebtį viltį Albinas.

Marcė skvarbiai nužvelgė abu, bet nieko nepasakė. Užsi-sklandė, kaip visada. Pastovėjo žvelgdama kiaurai galvas, dar pastovėjo nudelbusi akis ir kai pajuto, kad per ilgai sto-vi, neįaukiai apsisuko, netikroviškai, lyg vaidintų, kad eina, nuslinko atgal į sales. Pakeliui nuo pilvo ties viršutine mėlyna saga, mėlynumo kaip jos akys, nurinko kelis pūkelius. Nedaužė pilvo, bet dilbius gan stipriai kirsdama perbraukė. Koridoriuje aidėjo. Ore pasklido tamsios sepijos spalvos dulkės, bet apskusios ratą kaip bitės vėl prilipo. Marcė prieš šviesą atrodė pūkuota kaip pelėsiu apėjęs grybas.

Milda nekoordinuotai bandė suformuoti atsiveikinimo mostą Albinui, o gal abiem, bet niekas nematė jos ore svyrančios rankos. Marcei pasukus už kampo, Milda lėtai išėjo į gairių nakties orą. Vėjelis dvelktelejo žydinčių medžių saldumu. Sapnas čia buvo, čia puf. Akyse suposi mėlyna, mėlynumo kaip Marcės akys saga. Periferiniu žvilgsniu matė maskatuojantis mėlynuojančią žaltyvkslę. Jaunoji kolegė mąstė apie Marcę, apie save. Svarstė, ar apskritai įmanomas koks nors kelias be nusivylimo. Albinas tuo tarpu labiau nei bet kada patenkintas užsikišo ausis ir įsijungė antro sezono pirmą seriją. Auš jau netrukus.

– MONIKA KRIKŠTOPAITYTĖ –

Snaigė

► Atkelta iš p. 4

maldos buvo išklaustytos? Visų mūsų maldos buvo išklaustytos? Dovydui tariant žodžius „Imkite ir valgykite jos visi, nes tai yra mano kūnas, kuris už jus atiduodamas“, tamsi dangaus plėvė praplyšo ir languose lyg ekranuose pasirodė krintantys balti miltai. Snigo.

Tai išvydę, žmonės pasipylė pro bažnyčios duris, o tie, kurie meldėsi balkone, grūdami nubilidėjo įvijais laiptais žemyn. Danguje sukuriavo tikro sniego kashniai, ir kunigas jautė, kaip jo karščiuojančią širdį lyg suvilgyta marška apglėbia švelnus gaivumas. Troško manyti, kad ši Dangaus dovana – šiek tiek ir jo nuopelnas.

Tik Angelė nieko nematė. Ji vienintelė liko stovėti balkone prie vargonų, kai žmonės lauke, apsvaigę ir netikėdami savo akimis, plikomis rankomis gaudė krintančias snai-ges. Kunigas tęsė mišias su vienintele bažnyčioje likusia

parapijietė, girdėdamas, kaip lauke šūkčioja žmonės, kaip krykštuoja vaikai. Tuo tarpu Angelė, rodė, dėl nieko nesijaudino. Vis dėlto Dovydui dingojosi, kad giedotoja kiek per daug prisartinusi prie balkono turėklų – juk ji neregė, o turėklai žemoki. Kai balkone būna kitų choristų, jie pasaugo Angelę, bet dabar ji ten viena. Drauge su ištikimąja giedotoja sukalbėjo „Tėve mūsų“, iš tolo palinkėjo vienas kitam ramybės, bet Dovydas jau skubinosi užbaigti mišias, nekantraudamas ir pats prisiliesti prie lauke vykstančio gyvojo Dievo stebuklo. Angelei giedant „Dievo avinėli“, kunigui pasirodė, kad votai ant Švč. Mergelės Marijos paveikslu suspindo ryškiau ir ėmė cinkseti, lyg jais kas grotų kaip metalofonu.

Kai priėmė Kristaus kūną ir kraują, ant lūpų pajuto kažką labai šalta, tartum Sniego karalienės pabučiavimą. Pakėlęs akis, išvydo, kad balkonas tuščias. Išbėgęs laukan, pamatė žmones šventoriuje, kurie atlošę galvas ir plačiai pravėrę burnas gaudė greitai tirpstantį Dievo gailestingumą. „Kur Angelė?“ – klausinėjo jis choristų, bet jie tik plačiai šypso-damiesi pirštais rodė į dangų.

• Kai pirmadienį Dovydas paskambino Angelės telefono numeriu, atsiliepė nepažįstama gan jauno balso moteris.

– Ne, suklydot, ne tą numerį surinkot.

– Bet gal jūsų giminaitė ar kartu gyvenat, man vargonininkė davė šį telefono numerį, sakė, kad jis Angelės. Jau seniai pas mus gieda, nematanti moteris. Netoli bažnyčios gyvena.

– Ne, tikrai, čia mano telefonas, daugiau niekas juo nesinaudoja.

– Ir nieko nežinot apie Angelę?

– Na... – moteris sutriko, nesiryždama kalbėti. – Jūs iš tiesų mane nustebinot ir priminėt... Mano mama giedodavo bažnyčios chore. Ji buvo neregė nuo vaikystės, bet gebėjo gana gerai orientuotis aplinkoje. Pati nueidavo į bažnyčią ir iš jos grįždavo. Bet jos vardas buvo Nijolė, ir ji mirė prieš dešimt metų. O kuri bažnyčia?

– Gerosios Vilties.

– AUŠRA GUDAVIČIŪTĖ –

EDITA PAIČIŪTĖ

Kad saugiau būtų –
per piltuvėlį
sukliukina
žmogų į butelį,
būtinai tamsintu stiklu –
kad per daug nepasentų
ir tinkamas būtų naudoti.

Kaip šakutė į peilį –
taip pušis į pušį
liemenį brauko

kaip anka ausys,
pjūklų per stuburą
medžio, lyg stryku –
tik prisilietus

čaižo paukščių rykštės
uodų šešėly,
kaip iš kilpų
nyra gyvatė –
diržas tėvo.

Smagu, kai balionas
timpčioja ranką, ir vėjas
švelniausiai apgaubia raudoną
jo uogą. Jau lengva įkvėpti giliai
ir išpūsti, ne taip ir sielojiesi,
kad aptemsta galva ar
sausrą ištvėrė atsitiesia pirštai.

Bet būna, kad įkvepi orą –
jis remiasi į išgaubtą sferą,
o iškvepiant, rodos –
visai neišeina laukan.
Labiausiai tada, kai galvą nulenkęs
jauti, kaip gėda būti geram –
balionas didėja, galiausiai
virvutė užriša lūpas.

Į bokšto viršūnę karalaitę tokią

Žiaurią karalaitę
į bokšto viršūnę –
kokios kraugerių
karalystės atstovė,
skalpus svogūnams
nuėmus kvatojasi
ir verkia,
kasas gelsvasias
iš galvų bepindama.
Neatsiras tau mielo,
kuris galvą atlošęs,
karalaitė,
nors vieną akį pramerks.

Išlipdei besmegenį
žmogutį,
ant palangės iš lauko
užkėlei –

kai skarda saulė,
lyg keptuvėj,
ėmė ridentis –

sušnyptė,
ir smuko
lašeliais į kibirą.

Atskrido zylutė
morkos
ir į viršutinį
langelį barkštelėjo –

Darius Misiūnas. Laukiančios. 2024

užuolaidos
voratinkliais
tįso ir tįso lauk –

kryžiuotis voras,
baltas ar juodas?
Atrėpliojo,
susirinko.

Žydėjimas

Sodais inkilai nuvilnijo –
rungčių su medžiais ėjo –
pasivijo ir šovė toli į priekį.
Pasak žiūrovų – ties finišo tiesiąja
jų laukė vilna balta išsprogus
galva senuko – ir obelys laimėjo vėl.
Užtat džiaugsmai ištvino
partnerystėm
po pergalės.

Nesutrypk

Kai malūnėliai užges
sukę kvapu –
nueisiu nuo tavo kapo.

Ir po lietaus,
po dienos
paminklus
sutrauks –

nueisiu nuo tavo kapo –

Gyvybės sėjėja,
iš lopšio akmens,
virpančia šerdim,
pilnais bateliais vandens
po žeme kur vaikštai.

Mes mylim tave,
už tai
ir netrukdome
tau augti.

Apie balintus medžius ir baltas kojinaites

Juk ne tik rudenį
prakaulius kelius
uždengia baltos kojinės –
šiam sode, it
fotografijoje,
sustingo visa pirmokų
klasė.

Du anglų kavalieriai

Poetais kavalieriais (*Cavalier poet*) XVII a. (o ir vėliau) vadinti Anglijos revoliucijos metu karaliui Karoliui I (1625–1649) ištikimi anglų džentelmenai poetai, Parlamento šalininkų apskritagalvių priešininkai. Be išstobulintos, grakščios ir rafinuotos meilės lyrikos, skirtos mylimosioms įmantriais vardais, kavalieriai kūrė eiles ir apie karą, riterišką garbę bei pareigą karaliui. Poetams kavalieriams priskiriami Richardas Lovelace'as, Thomas Carew, seras Johnas Sucklingas, Edmundas Walleris, Robertas Herrickas.

ROBERT HERRICK

(1591–1674)

Elektrai

Ir bučinio, ir šypsenos
Tavęs prašyt bijau,
Nes po tokios aš dovanos
Išpuiksiu tučiuojau.

Ne, ne! Prisiekiu tau šventai,
Man reikia tiek nedaug:
Vėjelį pabučiuot tiktai,
Kurs davė bučkį tau.

Saldžios vyšnios*

Saldžios vyšnios, aš šaukiu,
Gardumu joms nēr lygių.
O jei klausit būtinai,
Kur jos auga, tai tenai,
Kur man šypsosi Džiuli,
Vyšnių tolimoj šaly,
Ten, kur ištikus metus
Žydi sodas nuostabus.

Kaip medetkos tapo geltonos**

Buvusios mergaitėmis kadais,
Jos pavydą kentė ne juokais:
O pavirtusios gėlėm nūnai
Ir toliau pavydi geltonai.

Suyra viskas ir numiršta

Suardo viską laikas: girios mato,
Kaip medžiai griūva, augę daugel metų;
Ir milžinas, aukštesnis už kitus,
Tas šimtametis vadas išdidus, –
Taip vadinu aš ažuolą galiūną, –
Palinksta, miršta ir be kirvio griūna.

JOHN SUCKLING

(1609–1641)

Kogi toks blyškus, mielasis vaiki?
Kogi toks blyškus nūnai?
Nepalenkęs jos širdies, kol sveikas,
Sirgdamas palenkt manai?
Kogi toks blyškus nūnai?

Kogi toks nūnai tylus, plevėsa,
Kogi toks nūnai tylus?
Nelaimėjęs jos kalbom, viliesi,
Kad gal tylai ji paklus?
Kogi toks nūnai tylus?

Gana, gana tau žemintis išties
Ir veltui gaudyt laimę.
Jinai tau niekada nesuminkštės,
Jei nepamils savaimė.
Tegul ją velnias laimi!

Vertė Lanis Breilis

* Kompozitoriui Charlesui Edwardui Hornui (1786–1849) sukūrus melodiją *Cherry-Ripe* XIX a. ir per Pirmąjį pasaulinį karą Anglijoje buvo itin populiarī daina.

** Liaudies tikėjimuose geltona spalva yra ne tik saulės, bet ir pavydo ir pavyduliavimo spalva.

JURIS KRONBERGS

Švedijoje gyvenusio latvių poeto, vertėjo Jurio Kronbergo (1946–2020) kūrybinė veikla labai turininga: keliolika poezijos rinkinių, trys rinktinės, dešimtys latvių poetų knygų vertimų į švedų kalbą, o švedų – į latvių. Poezijos tematika plati – meilė, kalba, tremtis, egzilis, politiniai įvykiai, kasdieniško absurdo akibrokštai. Rašė latvių ir švedų kalbomis. Bene garsiausia jo poezijos knyga „Vilkas Vienakis“ (1996) 2008 m. išleista ir lietuviškai (vert. V. Braziūnas). Kronbergas vertė į švedų kalbą M. Martinaičio „Kukučio balades“, lietuvių poezijos antologiją. 2010 m. apdovanotas „Poezijos pavasario“ premija.

•

vėjuota lietus kruša debesų kalnai
popieriai plaukstant ore
sunkesni daiktai ant žemės sugulę

šunes žmonės medis šaknim į dangų nuo šaligatvio pakeliu
klausimą nenorėjau pakelti ar tai iš tiesų
sutapimas ar likimo pirštas ne vienas tai
patvirtintų

aš nežinau: galbūt likimas jei tai nebūtų kraupus
sutapimas

aš nežinau: taip sutapimas iš tiesų lemtingas
sutapimas

•

nutiko taip: nelijo gatvės šlapios asfaltas blizga tolumoje
švininiai tamsūs debesys arčiau lengvesni pilki
baltieji beveik sudriskę čia angelai nepastebėti nuo
šešiolikto amžiaus kai čiabuviai padėję
ranką ant biblijos liudijo regėję juos

dabar moksliskai įrodyta ne angelai tai buvo o
mūsų amžiuje paklydę bombonešiai
pakeliui į hirošimą ir nagasakį

•

sidabruota mano siela šulinio gelmėj saulės žybsnis
sviedžia akmenuką suraibuliuoja ir žemai žemai
vanduo vėl tamsus tarsi derva šią saulėtą dieną
kiek žinau čionai arti tokių šulinių nėra tad
svaidau akmenukus ežeran jie pasišokinėdami nučiuožia
vandens paviršiumi ir pradingsta tai galėtų būti
mano siela bet aš nemanau kad sielos gali būti
kaip šie plokšti akmenukai ji ko gero apvali kaip
kamuolys arba balionas greičiau balionas kurį
pripučia ir paleidžia į orą jis skrenda tol kol
sprogsta kažkur anapus žemės atmosferos prie
marso ar mėnulio tamsiojoje pusėje arba kildamas
saulės link apsisuka ir kritęs žemėn lietaus lašais į šulinį
sunaikina vandens paviršiuje saulės žybsnį
nebent diena būtų apniukusi niekis dabar viskas gerai

•

vienų naktų apreiškimai turtingesni nei kitų
pavyzdžiui šiandakt klausantis radijo

skrajojančio olando antrą veiksma visiškai supratau
ko karlas orfas mokėsi iš vagnerio

ir mažiau kodėl tą mergaitę norvegų krašte
vadina zenta kodėl ne nora ar kristina

žinau tai ne mano darbas juk operas
geriausia pažinti italų kalba

ypač nemokantiems šios kalbos
mane operos siužetai dirgina galbūt

išskyrus trijų grašių operą ir kai kurias kitas sutinku
ir neprieštaraučiau jeigu tarkime europos komisija

nuspręstų visas operas išversti į italų kalbą
baniutą vadintume lučija menka čia bėda

šiandakt man rodos pirmą kartą girdėjau vagnerį
grojo san fransisko simfoninis orkestras

nežinojau kad jie groja ir richardo vagnerio kūrinius
tenai buvau vasarį tada jų negirdėjau tik

ramiojo vandenyno užliūliuojančius garsus įbridau
velniškai šaltas ir aukso vartų tiltas raudonas
kaip visada

nežinomybės debesys irgi gali būti šviesūs
kaip naktį miesto gatvės šviesios šviesios

įmigę žmonės gaudo savo sapnus
aušrojant juos sušluoja kiemsargiai

aš esu nežinomybės kaimynas nežinomybės vaisius
kaip ir nežinomybės vartotojas

todėl aš žinau
jinai yra laisvė

o laisvės palydovas arba šešėlis yra vienvė
o vienvė debesis balti

balta turi visas spalvas išskyrus juodą
ji ne spalva ji mano eilėraščių energija

Nebūties priemiestis

Leono Briedžio atminimui

„Atvažiuok! Norėčiau tave dar sutikti
prieš mirtį. Važiuok mikriuku 6066.“

„Ne, – atsakiau, – traukiniu važiuosiu
pro seniai, seniai lankytas arba niekad
nematytas vietas.“ Žmonės įlips, išlips,
o aš sėdėsiu, pro langą žvelgsiu,
kaip plaukstosi mano dar
neparašytų eilėraščių fragmentai.

Atvykęs į stotį, einu Artilerijos gatve
palei prekybos centrą, pasuku į Rainio bulvarą,
paskui dešinėn Mokyklos gatve,
žingsniuojau palei kapines link bekraščio didžiulio namo
numeris vienas, butas vienas.

„Čia puiki infrastruktūra, – džiaugiesi tu. –
Akropolis, Koliziejus
H&F (Hades & Forums), čia ūkininkai
atveža savo niekad neparduotų ketinimų
ir svajonių, net bulvių ir
kopūstų. Jau daugel daugel metų
esame pažįstami.“

Mes dalykiškai, nuoširdžiai susitikinėjom,
kalbėjom apie vaisius ir auglius, žoles ir žolininkus,
apie parašytas ir rašomas knygas, beveik prarastus ir
dingusius draugus

ir, žinoma, apie tas organų dalis,
kurios dar buvo mūsų kūnuose,
apie jas anksčiau net neprisimindavome,
tad ir nekalbėjom.

Aš tau atveždavau bananų, mandarinų,
avokadų ir Gilgamešą latvių kalba.
Tu vaišindavai sriuba, ir aš įrašiau

tavo svečių knygoje: „Kokia skani buvo
ta sriuba, kurią valgėme. Ir valgysim!“

Ėjau į geležinkelio stotį.
Lijo lietus, išskleidžiau skėtį, ir
jis aptemdė dangų
dar labiau nei švininiai debesys.

Stotyje priėjau prie kasos nusipirkti bilieto.
„Paprastai mes neparduodame bilieto atgalios.
Bet ką tik pasikeitė mūsų
stoties pavadinimas.
Prašom, euras keturiasdešimt trys.“

Nustebau, išėjęs į peroną.
Bandžiau perskaityti naująjį
stoties pavadinimą,
bet per lietuvių popiečio
prieblandoje negalėjau įžiūrėti,
mačiau tik ryškiai raudoną iškabą ir
baltų raidžių užrašą „TOP!“

2019 11 21

•

Bet šiandien, 2020 m. vasario 1 d., viskas jau kitaip.
Tu likai toks pat gyvas, kaip visados, bet tik mano atminty.
Šiandien Tu esi *logos* mano lange.

Vienintelė vieta,
kur mes vėl susitiksim
ir visada.

TT mato mane

Tomo Tranströmerio (1931–2015) atminimui

Mirtis – tai tiesos barjeras
ir skrydis parašytu iš gyvenimo

Norėčiau jį išmatuoti, kai laikiu, jis niekad neateina
Nuokalne akmenys rieda, skrenda

per stiklo namą, bet langai nedūžta,
nes stiklas iš garsų ir žodžių

TT, kažkas taria, tai švedų žinių agentūra
Ne, aš atsakau, čia kalba apie Tomą Tranströmerį

Jo žodžiai – žinių telegramos,
sklendžiančios per užmaršties sieną

Ir iš lėto priešais Visatą
veriasi skliautai

Ta didžioji mįslė

Žmogus ir eilė

eilė po eilės
eilė po eilės
po eilės
po eilės
po eilės
po eilės
žmogus prie žmogaus
žmogus prie žmogaus
prie žmogaus
prie žmogaus
prie žmogaus

po eilės
po eilės
po eilės
prie žmogaus po eilės
prie eilės po žmogaus

eilių žmogus eilėje
žmonių eilė eilėje
eilių eilė žmoguje
eilė eilėje
eilėje žmogus
prie žmogaus
prie žmogaus
prie žmogaus
prie žmogaus

aš einu namo

aš niekad neturiu laiko rašyti eilėraščiams

aš niekad neturiu laiko rašyti eilėraščiams
kartais dirbu metro
kartais esu diplomatas
kartais skaitau pranešimus svetimuos kraštuos
kartais verčiu
kartais maistą perku
arba vartau knygas užsienio knygynuose
kartais pietus gaminu
kartais žiūriu televiziją
kartais pasivaikščioti išeinu
arba su kitų šalių kolegomis
išgeriu vyno alaus ar degtinės
eilėraščiams rašyti aš niekad neturiu laiko
jie gimsta tuo metu kai jo neturiu
aš atimu iš miego valandą ne vieną
aš užverčiu knygą kurią verčiu
aš verdu spagečius *al dente* (jie patys sveikiausi)
pratiniu vaikus prie pusiau žalios mėsos
mėsaininko peiliu supjaustau salotas agurkus ir pomidorus
kad sutaupyčiau laiko
rašau metro traukiniuose ir lėktuvuose
nes rašyti eilėraščiams niekad neturiu laiko
tad eilėraščių rašymas man joks darbas
tik būdas dėtis
kad laikas net neegzistuoja
kad jis yra bet sustojęs kai rašau
vietoj jo raidės ant popieriaus ir kompiuterio ekrane
plaukia ir nuplaukia it sekundės
o poezija panašiai kaip laikas
būna ir linijinė ir cikliška
aš visad turiu laiko rašyti eilėraščiams
tai viskas ką aš veikiu

Nurengti aprenngiant

Simonas Bernotas. Pasakų parkas. Eilėraščiai.
V.: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2023. 85 p.

Simonas Bernotas – poetas ir vertėjas, 2019 metais debiutavęs spalvingu, plonyčiu ir teigiamai įvertintu poezijos rinkiniu „Reivas“. Naujojo rinkinio „Pasakų parkas“ ketvirtame viršelio puslapyje pateikiama eilėraščio ištrauka su vienos žymiausių lietuvių poezijos eilučių parafraze. Tik kitaip nei XX amžiaus modernistas Henrikas Radauskas, S. Bernotas deklaruoja – „Nebetikiu pasaka / Pasauliu tikiu“. Tai steigia ne atsitiktinį, o intencionalų, realistišką žvilgsnį, eskapizmo atsisakymą, siekį susidurti su pasauliu tokiu, koks jis yra. Savo blaivų santykį su pasakomis autorius patvirtino ir interviu „Literatūroje ir mene“ (2023, Nr. 15): „Pasakos kuriamos, nes tikrovė netenkina.“ Tokia pozicija poezijoje nėra nauja, ji atspindi ne tik S. Bernoto, bet ir kitų dabartinių jaunųjų poetų kūrybos tendencijas: savų patirčių išpažinimas, socialinė kritika, pasaulio su visomis jo problemomis vaizdavimas – jaunieji poetai Lietuvoje nevengia žvalgytis aplinkui ir rašyti apie tai, ką mato ir kas jiems atrodo reikšminga. Klausimas, koks tas pasaulis, kuriuo tikima, yra svarbus, tačiau šiame rinkinyje įdomiausia, kaip S. Bernotas tą pasaulį vaizduoja.

Kitos knygos recenzentės jau aptarė erdvinį rinkinio pavadinimo daugiareikšmiškumą – sąsajas su Vilniuje esančiu ir neigiamai pagarsėjusiu Pasakų parku. Tačiau ir pats žodis „pasakos“ yra daugiareikšmis. Turi tiek teigiamą, tiek neigiamą konotaciją. Nuo fikcijos kaip meno kūrinio pereinama prie puikios būsenos ir melo reikšmių (pavyzdžiai iš šnekamosios kalbos: „parūkyk, seni, pasaka“ ir „nesek man pasakų“). Kartais šios sudera. Šių dienų pasaulis ir pasakos (žinoma, ne visos) turi bendrumų – juos vienija laimingos pabaigos kultas. Pasakose herojai apdovanojami, gėris įveikia blogį. Panašiai konstruojami, tarkim, ekonominiai ir technologiniai diskursai – esą augimas ir progresas visada egzistuoja, net jeigu ir su pertraukomis. Savotiška pasaka, kad dabar gyvename geriausiais laikais, o ateityje gyvenime dar geriau – vien ko vertas bauginantis Pasaulio ekonomikos forumo 2016 metų šūkis „You’ll own nothing and you’ll be happy“ („Niekas neturės ir būti laimingas“).

Pasaulio vaizdavimas „Pasakų parke“ išsiskiria žaismingumu. Tikrovė nėra pateikiama tiesiogiai, tačiau nėra ir palaidojama po alegorijomis. Ji suliejama su fikciniu pasauliu. Modernaus pasaulio elementai funkcionuoja toje pačioje plotmėje su pasakoms būdingais, visai kaip pinigais išvilioti siekiančiuose el. laiškuose, kuriuos rašo „princai“

(eil. „Svarus vanduo nuo kieseliaus“). Geriausiai šią sintezę iliustruoja eilėraštis „Princas ant balto žirgo“, kuriame derinami šarvai ir sulaižytos šukuosenos, šerno medžioklė ir keto mityba, o Don Kichotai savo prasmę atranda pažinčių programėlėse *svaipindami fotošopintas* Dulsinėjas (p. 45). Eilėraštis „Atranka į laikinai negalinčio eiti veidrodžių karalystės esminių reikalų ministerijos vidinių kultūrinių santykių ir pramogų politikos departamento cirko skyriaus trečiojo juokdario pareigas“ į monarchinę sistemą perkelia šiuolaikinio darbo pokalbio absurdą: „Išvardinkite tris svarbiausias savo ydas / Ar lengvai prisiimate kitų nuopelnus? / Kiek bus dukart du? Ar ne per daug? [...] Liaudiškai tariant – multitaskinate?“ (p. 55) – gal ne viskas su darbo pokalbiais gerai, kai pasiruošimo jiems ir CV rašymo kursai tampa verslu patys iš savęs. Nors tikrovė knygoje supasakinta, tai daroma ne tam, kad autorius nuo jos pabėgtų. Rinkinyje šių dviejų plotmių suliejimas padeda nuo tikrovės atsiriboti ir pažvelgti į ją įdėmesniu žvilgsniu. Kad ir jau cituoti pavyzdžiai iš eilėraščio „Princas ant balto žirgo“ – skirtingam laikotarpiui priklausančių dalykų jungtis ir gan nuvalkiotas Don Kichoto intertekstas leidžia perteikti šiuolaikinių reiškinių tuštybę, išryškinti jų beprasmiskumą. Papildomas pasakų rūbas tarsi apnuogina mus supantį pasaulį – oksimoroniškas teiginys, bet būtent oksimoronai ir teiginių paradoksaliausias ne kartą panaudojami „Pasakų parke“. Jais atskleidžiamas perteklinis komplikotumas, nesuderinamumas. Skirtingų tiesų kolizija, neleidžianti suprasti, kuri gi yra tikroji: „Už 50 metrų stovi vyras / Su plakatu teigiančiu jog / už 50 metrų skleidžiamas melas“ (p. 18), ypač aktuali interneto amžiuje. Eilėraštyje „Pasirinkite savo supergalią:“ dalis supergalių konstruojamos vienas kitą paneigiančių, prasmę atimančių dalykų ryšiais: „a) mokėti visas kalbas ir likti nebyliu“ arba „n) Viską žinoti bet nieko negalėti patarti“ (p. 15). Vienu metu žmogui atsiveria daugybė galimybių, bet iš sąrašo raidžių susidėlioja užrašas „ašnebenoriuniekorinktis“. Kompromisai kyla ne tik tarp skirtingų pasirinkimo variantų, bet ir kiekvieno viduje. O tarp gausybės abejotinių perspektyvų nėra svarbiausios – galimybės nesirinkti.

Kultūrinis akiratis, intertekstai ir santykis su pasauliu kuria kultūringo vandalo įvaizdį (savotiška Juozo Tysliavos kultūringo barbaro atmaina). Vienur išryškėja vandališkesnė pusė („Ant saulės disko užpiešti falą / Kad įdienojus / Visi paspringtų“, p. 70), kitur pasirodo rimtumas, žvilgsnis į tragiškąją istorijos pusę („Saldžiarūgštė kaltė / Žydų istorijos muziejuje / Kurio“, p. 18; „Ibėgu į minią / stotelėje laukia specialūs autobusai / vežantys maršrutu / Žemieji Paneriai–Mirtis“, p. 37) bei mūsų dienų aktualijas – „Žiemos žaidimuose“ pateikiama 2022 m. žiemos olimpinė

žaidynių kritika. Eilėraštyje „Jo Didenybė Lyrinis Subjektas“ pasiekiamas tobula šių dviejų pusių sintezė. Šiuo metu Lietuvoje vyksta dar viena diskusijų banga dėl poeto, dramaturgo Justino Marcinkevičiaus. Šįkart ją paskatino sprendimas pastatyti rašytojui paminklą šalia Lietuvos rašytojų sąjungos. S. Bernotas ne tik skaitytojams primena apie nacionaliniu poetu vadinamo J. Marcinkevičiaus oficiozinį eilėraštį, skirtą Leninui, bet ir komiškai jį parodijuoja: „Šiandien // Lyrinio subjekto gimimo dieną // Ištiesai apie jį galvosiu / Skrolindamas feisbuką“ (p. 59). Kalbant apie parodijos komiškumą, autorius, deja, susiduria su nemenku iššūkiu. J. Marcinkevičiaus eilėraštis juokingesnis už bet kokią parodiją. Net žinant istorinį kontekstą, sunku eilėraštį perskaityti rimtu veidu. Sovietmečiu rašytojams teko atiduoti duoklę komunistų partijai ir jos vadams, dabar poetai laisvai renkasi duoklę atiduoti pačiai poezijai. Atrodo, kad S. Bernotas pašiepia ir juos: „Besismaukydamas duše / Apie jį [lyrinį subjektą] galvosiu“ (ten pat). Nes nei poezija, nei literatūra apskritai iki galo pasitikėti negalima – rankraščiai dega (p. 66–67).

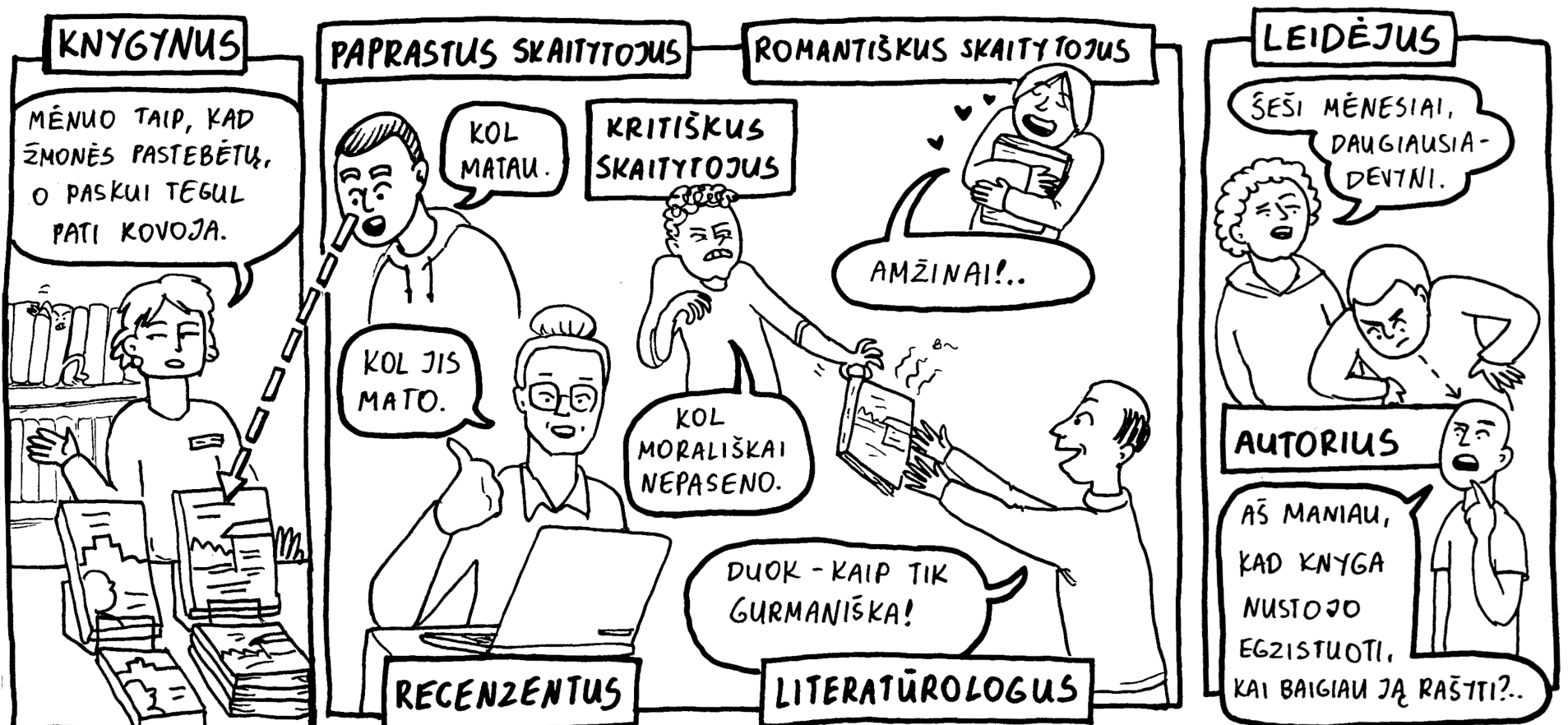
„Pasakų parke“ atsigręžiama ir į lyrinį subjektų jausmus. Daug kartų atsikartoja meilės tema. Ši siejama su liūdnomis jaunam žmogui būdingomis patirtimis: nelaimingais romantiniais santykiais, išsiskyrimu, kurį lydi vienatvė, ar tiesiog negalėjimu susikalbėti, kito pasiekti: „Bet tu / Nutolsti kaip kokia Šveicarija / Kurioje nesu niekad buvęs / Ir visa tai užpisa užpisa užpisa“ (p. 69). Yra einančio ir praėjusio laiko refleksijų, išradinų metaforų („lėta minties sraigė / palieka chemtreilių šliužę“, p. 40). Virginija Cibarauskė recenzijoje „Literatūroje ir mene“ (2023, Nr. 18) apibendrina eilėraščių formų įvairovę: eilėraštis-žodynas, eilėraštis-apklausa, eilėraštis-anketa, eilėraštis-daina. Taip „Pasakų parkas“ tampa įdomus ne tik turiniu, bet ir formomis. Rinkinys baigiamas dar vienu priešpriešą pasitelkiančiu eilėraščiu „Didysis sezono uždarymas“. Viskas užsidaro, bet „poezija liesis be sustojimo“ (p. 82).

S. Bernoto rinkinys „Pasakų parkas“ visapusiškai kokybiškas – aktualus turinys pateikiamas originaliai, prasmingai panaudojami intertekstai, pasitelkiamos skirtingos eilėraščių formos. Visa tai skirta bendram tikslui – atskleisti reiškinių absurdą, ardyti šių laikų mitus, kurti savitą santykį su visuomenės ir kultūros normomis. Šalia „didžiųjų“ tematikų yra ir jautrus asmeninis lygmuo, pažvelgiama į save, perteikiami meilės, laiko tėkmės išgyvenimai, tad rinkinys nėra vien tik socialinė kritika, nespėja įgauti monotonijos.

– MARTYNAS PUMPUTIS –

TEKSTAI NE TEKSTAI

KNYGOS GALIOJIMO LAIKAS PAGAL...

Aplink pasaulį su trumpąja proza I

Yuri Herrera. Meksikos trilogija. Iš ispanų k. vertė Eglė Naujokaitytė. V.: Rara, 2023. 250 p.

Tikriausiai daugeliui Lotynų Amerikos literatūra neatsiejama nuo magiškojo realizmo. Nors šis terminas, kaip dauguma populiarių sampratų, dažnai kvestionuojamas ir tikslinamas, labiausiai paplitęs magiškojo realizmo apibrėžimas grindžiamas tuo, kad tokio tipo pasaulio modelis sujungia

kasdienę, kitaip tariant, realistinę, buitinę ir mistikos, pasakos, magijos, sakmės ar mito plotmes. Ir nors magiškojo realizmo kilmės šalimi laikoma Kolumbija – Gabrielis García Márquezas vadinamas magiškojo realizmo tėvu, – pastaruoju metu „Raros“ išleistos šiandieninių Meksikos rašytojų knygos suponuoja, kad Meksikos kasdienybė, tiksliau, literatūrinė jos reprezentacija, neapsieina be pasakos ir melodramos (savotiškos pasakos suaugusiesiems) bei šioms būdingų šabloniškų tipažų, ribinių jausmų bei situacijų ir magiškų transformacijų. Prisiminkime raganos mirtį ir viso miestelio apsidimą Fernandos Melchor „Uraganų sezone“ arba José Emilio Pacheco „Mūšius dykumoje“, kai paauglio pirmosios meilės istorija pasibaigia netikėtu ir nepaaiškinamu jo meilės objekto dingimu.

Yuri Herreros „Meksikos trilogiją“ sudaro trys ilgus apimties apsakymai. Lietuvoje tokie vadinami apsakymais. Visuose trijuose pasakos, sakmės, mūsišką romansą primenančio korido (pasakojamosios baladės, atliekamos akompanuojant viena arba keliomis gitaromis ir šokant korido žingsniu) elementai pasitelkiami perteikti būvį sociokultūrinėje terpėje, kurioje dominuoja totalus nesaugumas, permainingumas. Žmogus čia nėra ir negali būti savo likimo valdovas, o elementari logika neveikia. Kaip paaiškinti per naktį susikrautus ar prarastus turtus, vietinių karaliukų valdžią (ir staigią valdovų kaitą), negaliojančius, tačiau oficialius įstatymus ir kur dingsta žmonės, ir kodėl, norint patekti į kitą šalį, reikia ypatingo vėlio? Savaiame suprantama, kad stebuklinės ar siaubo pasakos, baladės ir melodramos struktūros yra vienas lengviausių būdų tokį pasaulį paaiškinti. „Karalystės darbeliuose“ jaunam muzikantui atsiranda galimybė pagyventi Karaliumi vadinamo mafiozo rūmuose ir pamatyti, kaip „viskas yra iš tiesų“. Šis apsakymas – savotiška brandos istorija. Asmeniškai man įdomiausia istorija „Ženkla, pranašaujantys pabaigą“ yra apie migraciją ir emigraciją. Sesė gauna užduotį nunešti žinią broliui, gyvenančiam anapus. „Anapus“ – tai kita šalis, bet kartu ir pati tikriausia anapusbė, kurioje veikia kiti dėsniai ir kur atsідūręs pats negrįžtamai persimainai. Iš pažiūros svarbi moters patriarchaliniame pasaulyje situacija, tačiau autorius ir jo pasirinktas pasaulėvaizdis nenumato pokyčių, todėl moteriai telieka mirti arba prisitaikyti (ir gal net patirti šokių toki malonumą). „Kūnų transmigracija“ – šekspyriškas kolizijas imituojanti dviejų įtakingų miestelio šeimų kova, kurios įkaitais tampa šeimų vaikai. Situaciją išspręsti tenka Atpirkėjui. Šis (anti)herojus turi išskirtinį talentą tarpininkauti, tačiau, atrodo, jam terūpi alkoholis ir seksas su kaimyne. Įkaitų drama vyksta per keistą epidemiją, gerokai primenančią pandemiją, nors apsakymas parašytas 2013 m.: „Viena mergina šoko būreliui girtuoklių nuogut nuogutėlė, tačiau su kauke, dengiančia burną ir nosį, retykiais palinkusi prie jų apsimesdavo, kad tuoj nusiims, ir susijaudinę girtuokliai net suaimanuodavo“ (p. 220).

Y. Herreros apsakymai tikrai patiks magiškojo realizmo gerbėjams (oms). Būtinai perskaitykite šią knygą, jei mėgavotės skaitydami Ievos Dumbrytės „Šaltienos bistro“ ar Jurgos Tumasonytės „Naujagimius“. Man didžiausią įspūdį padarė taiklūs, ironiški ir grakštūs palyginimai, kurių tikrai galėjo būti daugiau: „Mergina švytėjo it ką tik nulyta gatvė“ (p. 175). Vis dėlto skaitydama „Meksikos trilogiją“ negalėjau liautis galvojusi apie tai, kad magiškas realizmas, perfrazuojant paties Y. Herreros palyginimą, yra tarsi Lotynų Amerikos literatūros randas, puošiantis ir bjaurojantis, ir savotiškai niveliuojantis: „Reikia didelio sukrėtimo, kad nusistovėtų tam tikri įpročiai, pasiliekančys it randai, kurie, sakytum, visados čia ir buvo“ (p. 246).

Roberto Bolaño. Prakeiktos žudikės. Iš ispanų k. vertė Alma Naujokaitienė ir Simonas Bernotas. V.: Kitos knygos, 2023. 221 p.

Apsakymų rinkinys „Prakeiktos žudikės“ puikiai paneigia ar bent jau išklubina mano išsakytą įsivaizdavimą, kad Lotynų Amerikos literatūra neatsiejama nuo magiškojo realizmo. Čiliečio Roberto Bolaño apsakymai sapniški, mistiški, bet su magiškojo realizmo pamėgtais sušiuolaikintais mitais, sakmėmis, pasakomis bei komizmo atspalvių turinčiu grotesku, kai vietoj psychologizmo pasirenkamas (stereo)tipizavimas, neturi nieko bendro. Kitaip tariant, R. Bolaño magija visiškai kitokio pobūdžio – subtili, niuanstuota, melancholiška, giliai psichologinė.

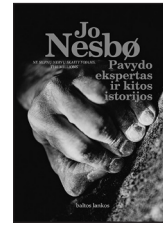
Tai net ne magija, o magijos, paslapties nuojauta – įvykių priežastys ir pasekmės niekuomet iki galo neatskleidžiamos. Perskaitę paskutinį apsakymo sakinį nesužinome, personažas laimėjo ar pralaimėjo. Ką nors suprato? Tačiau nekyla abejonių, kad viskas tikslinga, giliai ir glaudžiai susiję šiame ir aname pasauliuose – apsakymuose labai svarbi anapusbė, gyvenimo po mirties (gyvenimo emigracijoje arba anapusbėje) tema. „Akis (pasakotojo draugas fotografas – V. K.) atrodė lyg padarytas iš kažkokios stikliškos medžiagos. Atrodė, kad jo veidas ir priešais stovinti balintos kavos stiklinė apskaitė savybėmis: du nesuprantami reiškiniai, kurių keliai ką tik susikirto tame beribės visatos taške, drąsiai, bet tikriausiai veltui bandydami rasti bendrą kalbą“ (p. 11).

Rinkinys „Prakeiktos žudikės“ fiksuoja amžiną tamsos ir šviesos žaismę. Ir žmogaus sąmonė, ir pasaulis yra paslaptiniai – tai juos nedalomai susieja pačiame giliausiam lygmenyje. Todėl R. Bolaño personažai, nepaisant jų konkrečių situacijų, tarkime, tremties ar viatvės, nėra vieniši – juos supa pačių vidujybę atliepiantis pasaulis, organizuotas ne linijiškai, o sferiškai. Tai yra paguoda ir atpirkimas, ir galutinis atsakymas. Kitaip nei anksčiau aptartims autoriams, R. Bolaño nereikia vadinamųjų atomazgų, tradicinių pabaigų. Klausimai lieka ir po mirties – kaip ir gyvenimas. Šiuo požiūriu R. Bolaño apsakymai itin artimi Davido Lyncho filmams.

Įdomu, kad „Prakeiktos žudikės“ yra paskutinė R. Bolaño knyga, kuri originalo kalba pasirodė 2001 m., likus dvejiems metams iki rašytojo mirties. Į rinkinį sudėti apsakymai parašyti tarp 1992 ir 2000 m. Tačiau vienas iš apsakymų pavadinimu „Sugrįžimas“ neva užbaigtas 2002 m. – praėjus metams po rinkinio pasirodymo. Ar šis paratekstas yra korektūros klaida, ar dar viena neišaiškinama paslaptis? Beje, „Sugrįžime“ pasakojama būtent apie gyvenimą (ir net meilę) po mirties. Jaunas vyras miršta diskotekoje Paryžiuje. Jo dvasia atsiskiria nuo kūno ir seka į morgą vėžamas palaikus. Iš morgo palaikai trumpam išgabenami, kad lavonui pasimėgauti galėtų populiarus rūbų dizaineris nekrofilas Žanas Kloadas Vilnevas. Mirusiojo dvasia seka savo kūną į prabangius dizainerio namus. Situacija atgrasi ir tuo pat metu švelniai komiška, graudi.

Perversijų, homoerotikos, žiaurumo „Prakeiktose žudikėse“ nemažai, tačiau šie elementai nešokiruoja, tik pagilina ir pajvairina žmogiškosios viatvės, žmogaus sąmonės ir pasaulio nepažinumo idėją. Savitai, jautriai reflektuojamos Lotynų Amerikos intelektualų gyvenimo dramatos: dauguma jų priversti emigruoti, nuolat keliauti po svetimas šalis. Kitaip nei Y. Herreros apsakymuose, būties liminalumas čia suvokiamas kaip universalus dvasinis ar net metafizinis reiškinys, o ne konkrečios šalies, kontinento realija. Paskutiniai rinkinio apsakymai jau visiškai atvirai kelia gyvenimo po mirties – visų pirma, rašytojo gyvenimo po mirties – klausimus. Kur mes keliausime po mirties, ar ir kaip toliau (ne)gyvensime? Ar žodis, o kartu su juo ir žodį užrašiusio subjekto tikri ar išgalvoti gyvenimai tęsis, kai paties autoriaus nebeliks? O gal visa, kas koku nors būdu yra, – amžina, tik keičia formas?

Jo Nesbø. Pavydo ekspertas ir kitos istorijos. Iš norvegų k. vertė Rūta Mataitytė. V.: „Baltų lankų“ leidyba, 2023. 269 p.

Norvegas Jo Nesbø – itin produktyvus detektyvinių romanų autorius. Tiesa, kartais rašo ir apsakymus. Nė kiek nenustebau, kai paaiškėjo, kad visi septyni į rinkinį „Pavydo ekspertas ir kitos istorijos“ sudėti apsakymai yra detektyviniai.

Romane, o ypač populiariajame, pavyzdžiui, detektyviniame ar istoriniame, įvykių seka, kitaip tariant, siužetas įsuka ir neša tolyn – idealiau atveju neša lengvai ir be trukdžių. O geras apsakymas neapsieina be dėmesio pasikiroms detalėms, be daugiasluoksnių poteksčių, ties kuriomis tenka stabtelėti. Apsakymą laikau tarpiniu žanru tarp eilėraščio ir romano, todėl tokius stabtelėjimus, netikėtus smigimus į gelmę itin vertinu. Tiesa, lietuvių prozoje ilgą laiką dominavo būtent trumpieji žanrai, todėl detalės, atmosferiškumas, vaizdingi aprašymai čia linkę išsikeroti ir pernelyg nustelbti siužetą, kuris geram apsakymui taip pat būtinas. Savaip paradoksalu ir komiška, kad lietuvių trumposios prozos, tiksliau, esė kūrėjai XXI a. pradžioje užsimojo siužetą nušauti, tarsi šis būtų mūsų prozos kenkėjas. Iš tiesų būtent siužeto lietuvių trumpajai (ir ilgajai) prozai visuomet labiausiai ir trūko.

O J. Nesbø apsakymuose labiausiai trūksta to, ko lietuviškuose apsakymuose dažnai gerokai per daug: poteksčių, daugiaprasmių įvaizdžių, vidujybės ekspozicijų, pajautų, kai kalba daiktai, gestai, kraštovaizdžiai. „Pavydo ekspertas ir kitos istorijos“ – sausa, techniška, į tikslą nukreipta proza. Net ilgiausiam rinkinio apsakyme „Pavydo ekspertas“ atmosferos tarsi nėra, nors ją turėjo užtikrinti dėl audros nuo pasaulio atskirta, senų griuvėsių pilna Graikijos sala, kurioje ir įvyksta nusikaltimas. Be abejo, tai susiję su apsakymų kalba – ji sausa, tiesmuka, kokio būdinga populiariajam romanui. Tiesa, „Pavydo ekspertas“ bent jau išiskiria įdomesne atvira pabaiga.

Norvegų rinkinys itin vientisas, visos istorijos (išskyrus apsakymą „Eilė“) yra *crime passionel* – nusikaltimai iš aistros. Knygos pavadinimas nemeluoja: pagrindinis prettekstas nusikalsti čia – pavydas. Sužinojusi apie vyro neištikimybę, moteris kreipiasi į mirtimi prekiaujančią agentūrą. Du vyrai varžosi dėl tos pačios moters. Šiukšliavežys, taksistas ir nevykėlis fotografas sužino, kad jų žmonos neištikimos, o populiarus rašytojas užmezga romaną su partnerių turinčia žurnaliste. Kur pavydas, ten ir lavonas. Skaitytojui – pramoga aiškinantis, kas žudikas.

Nusikaltimai surezgami ir išmazgomi tvarkingai, tačiau labai nuspėjamai. Stinga įdomesnių motyvacijų, netikėtų posūkių, ryškesnių personažų. J. Nesbø kliaujasi biochemijos žiniomis (kaip smegenys reaguoja į stresą etc.) ir banaliais kultūriniais stereotipais: moteris išduoda, nes ieško stipresnio patino; išduoti vyrai siekia sunaikinti priešininkus, o moteris – susinaikinti pačios.

Labiausiai įtraukė apsakymas „Odas“ apie iš viešosios erdvės pasitraukusį populiarų rašytoją Odą Rimeną. Sugestyvus, knygos kontekste išskirtinis, autentiškas šio personažo psichologinis portretas ir absurdiškos su knygų leidyba, reklama susijusios situacijos. Neabejoju, Odo portretą pasaulinė detektyvų žvaigždė J. Nesbø praturtino autobiografiniais elementais. Būtent nuo „Odo“ knygą ir rekomenduoju pradėti skaityti. Savaip įdomus, melancholiškas ir gal net kiek poetiškas (jei pavyksta atsiriboti nuo minėto kalbinio lėkštumo ir banalių lyčių stereotipų) – pirmasis apsakymas „Londonas“. Trečią vietą skirčiau „Pavydo ekspertui“. Visa kita – laikui prastumti.

– VIRGINIJA KULVINSKAITĖ –

Skaityti popieriuje – madinga. Prenumeruok!

Užsiprenumeruoti galima bet kuriame pašte arba internetinėje svetainėje www.prenumeruok.lt.

Dėl internetinės prenumeratos kreiptis į redakciją [satenei@gmail.com](mailto:satenai@gmail.com).

„Šiaurės Atėnus“ jau ketvirtadienio pavakare galima rasti Vilniaus knygynuose „Akademine knyga“, „Eureka!“ ir „Mint Vinetu“.

Senienos ir naujienos (4)

Renate Welsh. *Drakono sparnai*. Apysaka. Iš vokiečių k. vertė Rasa Maželytė. V.: Alma littera, 2001. 112 p.

Austrų rašytojos kūrinėlis apie tai, ką patiria neįgalų brolių turinti mergaitė. Jautriausia, kad įtikinamai pavaizduota, kaip tokie vaikai vengia draugystės, negali klasės draugų pasikviesti į svečius, perima dalį suaugusiųems skirtų rūpesčių. Pagrindinei veikėjai Anai akis atveria jos draugė: galų gale tokie vaikai (panašiai kaip ir tėvai) patys izoliuojasi, apsitveria nepasiekiamumo siena, nes tiksliai nežino, ko jiems tikėtis iš aplinkinių ir ar reikia jiems įtikti.

Eoin Colfer. *Benis ir Omaras*. Romanas. Iš anglų k. vertė Aurelija Jucytė. V.: Alma littera, 2006. 320 p.

Ciniškas dvylikametis Benis, tėvų iš Airijos atsivežtas gyventi į Tunisą, susiduria su dar ciniškesniu bendraamžiu – arabu našlaičiu Omaru. Benis patenka į mokyklą atsikėlimams, kurioje buvę hipiai mokytojai diegia amerikietišką pozityvumą. „Tikro vyriškumo“ idėjos apimtas vaikas, priešingai negu jo brolis, sunkiai suvokia savo jausmus. Lūžis įvyksta, kai Benis susiduria su realiu vietinių gyvenimu, skurdu ir negandomis ir apsisprendžia nenugręžti nuo to akių. Man pasirodė, kad ši bibliotekos knyga dar nė karto neskaityta – vadinasi, vaikams ji atrodo neįdomi. Keista, jeigu būčiau vaikas, vien dėl viršelio (dailininkė Daiva Kairevičiūtė) griebčiau ją pačią pirmąją.

Pulgis Andriušis. *Vabalų vestuvės*. Piešiniai P. Osmolskio. Schweinfurt: „Tėviškės Garsas“, 1948. 30 p.

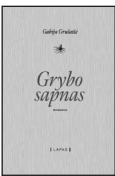
Vincas Mykolaitis-Putinas savo dienoraštyje Pulgį Andriušį vadina „dideliu stikliuko mėgėju“ (juokingai aprašo epizodą blaivininkų draugijoje). Alkoholiniai gėrimai liejasi ir vabalų vestuvėse: „O žemuoginė buvo labai stipri ir rūgšti. Tik vienas Šimtakojis besmegenis pripampo kaip kempinė to birbilo, į kurį skrudės, seni Dievo karvučių arba grikiapelių priešai, naktį buvo įvertę puskibirį rūgšties, nuo kurios susisuka į mazgą žarnos“ (p. 27). Manau, išėivių vaikams tai buvo juokinga, o tėvai į tai žiūrėjo kaip į pedagoginę priemonę. Vabalai vadinami lietuviais, tuokiantis atliekamos katalikiškos apeigos. Į pasaką įspraus to karo ir tremties realijos: Bitinas savo smuiką užkasęs į žemę, kad nepavogtų; jaunosios motina „raudonomis akimis žliumbė, lyg Sibiran vežama [...]“ (p. 16).

Stasys Džiugas. *Neklaužados*. Eiliuota pasaka. Iliustravo Vl. Stančikaitė. Castelnuovo Don Bosco: Saleziečių leidinys, 1958. 25 p.

Surimuota pagal vokiečių liaudies pasaką – gan mėgėjiškai, bet esama Vytės Nemunėlio „Meškiuko Rudnosiuko“ atšvaitų. Stasiui Džiugui Bernardas Brazdžionis buvo autoritetas; su juo konsultuotasi. Įdomu, kad išleista Italijoje su saleziečių pagalba. Siužetas kiek juokingas: vilkas įkalba vaikus važiuoti su juo rogėmis į mišką, o ten ketina suėsti. Išgelbėja mama su kirviu rankose, mat kirto eglutę Kalėdoms.

Gabija Grušaitė. *Grybo sapnas*. Romanas. V.: Lapas, 2023. 383 p.

Nelabai mėgstu literatūrą, kurios kilmės ir sąrangos epicentras – autoriaus (-ės) nuoskaudos. Tiek daug pasaulio suvartojusi visažinė pasakotoja neatsisako publicistinio įgeidžio pasityčioti iš keistuolių, kurie kaupė ar tebe kaupia maišelius ir išplauna grietinės indelius (įdomu, dailėje tą yra apmąščiusi Julija Skudutytė). Bet juk ne jie valgo antreketus, gurkšnoja prabangius vynus, skraidu kur panorėję ir didina ozono skyles?.. Ar tik ne keistuolių dėka žemė ir protagonistės taip godojami gyvūnėliai vis dar nenudrengti ligi distopijos lygio? Kartais teiginys prieštarausja pats sau, pvz.: „Dukra irgi privalo parsinešti iš mokyklos visas rūšiuojamas atliekas. Kad ir kaip Milena protina, kad paliktų vaiką ramybėje, individas Almos akyse visad nublanksta prieš bendros gerovės siekį. Net jei klasiškai juokiasi iš dukros. Jei būtų gimusi prieš penkiasdešimt metų, tikrai būtų komunistė“ (p. 349–350). Regis, atvirkščiai: ugdomas ne komunizmas, o priverstinis individualizmas.

Paaugliškas *heitas* tėvynei kultivuojamas dar nuo „Neišsipildymo“ laikų – atrodo, visos tos klišės virto rimtu kompleksu. Simpatiška veikėja narcizė (tikiuosi, susitapatins daugybė žmonių – aš taip pat tapatinausi, ypač per *drama queen* polinkį) turi iliuzijų, kad po 35 metų ji dar pajėgtų tapti mokslininke, ir tai šiek tiek juokina. Keista, kad virtuali asistentė Ana neatlieka ir psichoterapeutės funkcijos. Irgi pasikalbu su robotu siurbliu, bet labiau globėjiškai, lyg jis pats būtų aptarnavimo reikalaujantis gyvūnas. Vis dėlto knygą vertinu palankiai – autorė turi galimybių kada nors parašyti bestselerį: kaip lietuviška distopija, sukonstruota nekvailai.

Panelė su lape: Lietuvos žvalgybos legenda. Scenarijus ir piešiniai: Miglė Anušauskaitė; spalvos: Tomas Mitkus. V.: Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas, 2023. 43 p.

Dar vienas edukacinis Miglės sukurtas komiksas – šįkart apie žvalgę Marcelę Kubiliūtę. Pabrėžiama meilė paprastiems žmonėms ir Vilniui, santykis su Irena Veisaite, solidarumas su moterimis. Autorę konsultavo istorikė Enrika Kripienė: ji pabaigos straipsnyje papasakoja ir apie liūdnesnę žvalgės likimo eigą – tremtį, kaulų tuberkuliozę, skurdą.

Petronėlė Orintaitė. *Ką laumės lėmė: atsiminimai apie Salomėją Nėrį (1904–1945)*. Chicago: Chicagos lietuvių literatūros draugija, 1965. 237 p.

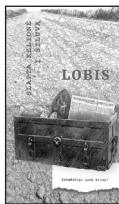
Skaičiau tikrai ne dėl to, kad žiniasklaidoje kilo, kaip čia mandagiau pasakius, diskusijos. Iš pradžių klaidino įspūdis, kad šie atsiminimai itin „saugūs“, vien pastelinės spalvos, be šešėlių. Netgi ėmiau svarstyti, kad kaip tik ši gero žmogaus (šiuo atveju – pasakotojos) ypatybė ir trukdė rastis gerai rašytojai. Vėliau paaiškėjo, kad apie politiką kalbama atvirai ir tiesmukai. Nudžiugino, kad šmėstelėjo Onos Šimaitės figūra: su ja 1937 m. ir Salomėjos, ir Petronėlės kalbėtasi apie Kudirką ir antisemitizmą (!) (p. 70–71).

Dominykas Norkūnas, Greta Ambrazaitė. *Voriukė Mimi ieško namų*. Iliustravo Gordy Wright. V.: „Baltų lankų“ leidyba, 2023. 33 p.

Knygos vaikams šiandien suvokiamos kaip suvenyrai, kurių privalo turėti bene kiekvienas rašytojas, ypač turintis vaikų (nors nebūtinai). Čia ironizuojau pirmiausiai save, jeigu ką. Žinoma, tai daug geriau, negu kad knygų vaikams beveik nebūtų, kaip prieš kokį dešimtmetį. Siurrealistiškausias epizodas – voriukė įsikuria senovinėje durų spynoje, bet namo šeimininkas įkiša raktą ir išardo jos voratinklį.

Lobis: slapta kelionė į Šiluvą. I–II dalys. Tekstas: Danguolė Gervytė; iliustracijos ir dizainas: Jūratė Tamošiūnaitė-Karašauskienė. K.: Artuma, 2023. 33, 31 p.

Trečioji šios serijos knyga: tėvams dar įdomesnė negu vaikams. Gal dėl to, kad šiek tiek pažįstu pasakojamos dokumentinės istorijos veikėjus. Piešinių pikselių suliejimas kartais erzina, tada jau verčiau būtų nuotraukos, ir tiek. Logikos klaidos: XVII a. Vilniuje dar nestovėjo dabartinio vaizdo Arkikatedra su varpine (I dalis, p. 16), o lėktuvų sėdynių atlošuose 1976 m. dar nebuvo įrengtų ekranų (II dalis, p. 4). Šiaip perskaičiau su įdomumu.

Isabel Allende. *Žvėrių miestas*. Romanas. Iš ispanų k. vertė Valdemaras Kvietkauskas. V.: Alma littera, 2005. 271 p.

Iš Allendės nieko gero nesitikėjau, nors „Dvasių namų“ beveik visiškai neatsimenu. O dukrai labai patiko – kokybiškas popsas. Mano akimis, geresnis už M. G. Leonard „Vabalų berniuką“. Ekscentriškos močiutės, kuri keturmetį anūką įmeta į vandenį, kad išmokytų plaukti, portretas. Išraiškinga Amazonijos čiabuvių buitės ir mitologija – tarsi liudijimas, kad ne viskas pasaulyje paaiškinama protu, egzistuoja ir kiti realybės sluoksniai.

Emilis Zola. *Moterų laimė*. Romanas. Iš prancūzų k. vertė Dominykas Urbas. V.: Vaga, 1966. 459 p.

Kaip mėgstu skaityti senas knygas! Tikra atgaiva, juolab Urbo vertimas: gražūs senoviški žodžiai, pvz., „grazna“. Kapitalizmo mechanizmas pavaizduotas taip tiksliai, kad išsyk prisiminiau savo pirmuosius darbo knygyne metus. Paradoksas, nes juk buvo pardavinėjami ne kokie nors skudurai, o knygos, tačiau principas veikė kaip tik tas pats – išudyti pirkėjui kuo daugiau jam nereikalingo šlamšto. Labai patiko Burdonklis: toks personažas, kuris ir bijo, ir nekenčia moterų. Be visa ko, ir savotiškas „svajonių romanas“, kuriame ilgai tausota meilė baigiasi kritimu vienas kitam į glėbį.

Viktorija Daujotė. *Kaulo gyvybė*. Eilėraščiai. V.: Homo liber, 2024. 158 p.

Tercinų pasirinkimas rodo atidumą formai: tai nėra atsainus rašymas bet ko ir bet kaip, dėl saviraiškos. Per rašymą dar kartą išaiškėja (tik kitaip), kas jau tarsi ir buvo aišku iš fenomenologijos: „ką lieti ir tave palyti“ („Dalis, dalelytė“, p. 114). Atrodytų, neryški poezijos knyga, išleista ne pačioje svarbiausioje leidykloje, bet kokybė ji nenusileidžia ir labai spindinčioms matomų poetų knygoms. Bus vertinama atsargiai, nes autorė kultūroje turi kitą (literatūrologės) vaidmenį, kuris skaitytojų receptijoje pernelyg dominuoja.

Annie Ernaux. *Įvykis*. Autobiografinis romanas. Iš prancūzų k. vertė Violeta Tauragienė. V.: „Baltų lankų“ leidyba, 2023. 87 p.

Buvau mačiusi filmą (beje, neblogą), bet knyga – ne tai. Labai stiprus pasakotojos „aš“ – nepasakyčiau, kad egoistiniu požiūriu, bet justu, kad jauna veikėja savarankiškesnė už visus aplinkinius, geriau už juos suvokia savo socialinę ir egzistencinę situaciją (nors jos niekas neinstruktavo). Ryžtingai nusprendžia, kad „man su religija viskas baigta“ (p. 80), – po pokalbio su kunigu; skaitytoją tai gali paveikti stipriau už bet kurią deklaratyvią apostazę. Pasakojimui itin padeda keturiasdešimtmečio perspektyva: traumos apmąstymui reikalinga laiko distancija, patirties svorio įgavęs balsas. Po aborto veikėja klausosi Bacho „Pasijos pagal Joną“ – skaitydama susigundžia išklausti, kaip tik buvo Verbų sekmadienis.

Sigitas Parulskis. *Kaip aš mečiau*. Romanas. V.: Alma littera, 2024. 239 p.

Veikėjas klausia profesorės, kurią kažkodėl vadina karatiste: „Ir kada tai [orgazmas] vyksta: medžiagos rinkimo, tai yra sueities, metu ar vėliau, apmąstant visa tai pagal Bachtino ir Daridą metodologiją?“ (p. 155). Spėju, čia ne korektūros klaida, o nabokoviškas triukas. Net aš neįėjau tiek neapykantos vyrams, kiek Parulskio veikėjas Sigitas – moterims (bet, žinoma, jam pačiam taip neatrodo). Įsivaizduoju, kiek leidyklai kainavo viršelis... Metafora nesudėtinga – vagina kaip malonumų sodas. Labai daug visko to paties, ką autorius rašė ir prieš dvidešimt metų; kartojasi ir religiniai bajorai. Prisidėjo nebent magnetinio rezonanso poetika ir kiti aktualūs sveikatos reikalai. Bet sukonstruota meistriškai, kaip romanai.

Shehan Karunatilaka. *Septyni Malio Almeida's mėnuliai*. Romanas. Iš anglų k. vertė Marija Bogušytė. V.: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2024. 472 p.

„Tu nori paklausti visatos to, ko visi nori jos paklausti. Kodėl mes gimstame, kodėl mirštame, kodėl viskas yra taip, kaip yra. O visata gali atsakyti tik tiek: „Nežinau, asile, ir nustok klausinėti. Pomirtinis gyvenimas yra toks pat painus, kaip ir Priešmirtinis, o Tarpinė Stotelė – tokia pat despotiška, kaip ir Ten, Apačioje. Tai-gi mes išsigalvojame istorijas, nes bijome tamsos“ (p. 243). Deja, tokių poetinių perlų romane vos keli. Pilietinis karas Šri Lankoje, užuominos apie kankinimus (Bookeris, spēju, už tai). Daug gėjiško gyvenimo epizodų. Ar mūsų gejai gejai skaitys? Ne, jiems per sudėtinga: „Nebijok demonų; turėtume bijoti gyvųjų. Žmogaus siaubai pranoksta viską, ką Holivudas ar pomirtinis gyvenimas galėtų sukurti. Visada

Du Wolfgango Amadeaus Mozarto laišškai tėvui Leopoldui Mozartui

Wolfgangas Amadeus Mozartas (1756–1791), vaikystėje išgarsėjęs kaip vunderkindas, buvo žinomas visoje Europoje. Jo gastrolės driekėsi nuo Londono, Amsterdamo, Paryžiaus, Leipzigo iki Ženevos, Venecijos, Milano, Romos. Greta kūrybos jis įgijo ir neeilinę atlikėjo praktiką: griežtą smuiku, altu, skambino klavesinu, fortepijonu, vadovavo orkestrams, operų pastatymams. Visa jo atlikimo patirtis, atlikimo menas neabejotinai buvo jo tėvo Leopoldo Mozarto (1719–1787) pedagogikos vaisius. Mozarto tėvas buvo vienas garsiausių to meto smuiko pedagogų, sūnaus gimimo metais išleidęs „Smuikavimo mokymo pagrindus“ (*Versuch einer gründlichen Violinschule*) – vieną pirmųjų smuiko vadovėlių, iš kurio vėliau mokysis ištisos muzikų kartos.

Su intensyvia atlikimo ir kūrybos veikla buvo susijęs ir dar vienas Mozarto užsiėmimas, būdingas Apšvietos laikotarpiui, – laiškų rašymas. Jo būta labai produktyvaus laiškų rašytojo. Adresatai buvo draugai, pažįstami ar darbo reikalais susieti žmonės, bet pirmiausia – šeima, o dar konkrečiau – tėvas, iš sūnaus sulaukdamas daugiausia laiškų. Juose dokumentuojamos kelionės, projektai, patirti įspūdžiai, santykiai, požiūris į gyvenimą, muzikos kūriniai. Šie laišškai yra tapę reikšmingu kompozitoriaus Mozarto biografijos, kūrybos studijų šaltiniu.

Mozarto ir tėvo santykis – plačiai aptarinėta tema. Viena vertus, tėvas buvo jo svarbiausias mentorius, auklėtojas, palydovas, vadybininkas, dorovės ugdytojas. Kita vertus, Leopoldas buvo labai stipraus, valdingo, gal net despotiško charakterio asmenybė, ir jo griežtumas tramdė, alino menišką sūnaus polėkį, bet nenustatė pagarbos tėvui.

Pateikiami du Mozarto laišškai tėvui liudija svarbias jo gyvenimo situacijas: pirmajame prabylama apie užgimusių meilę jaunai merginai Constanze Weber (Mozartas ją vedė 1782 m. rugpjūčio 4 d.), o antrasis yra paskutinis, rašytas tėvui (šis mirė 1787 m. gegužės 28 d.). Šis laiškas svarbus ne tik kaip brandžios kritinės muzikinės minties dokumentas, bet ir kaip vienas svarbiausių ir asmeniškiausių Mozarto prisipažinimų, liudijančių jo religines ir teologines nuostatas.

Vytautė Markeliūnienė

Viena, 1781 m. gruodžio 15 d.

Matrès chère Père! [...] Mielasis Tėve! Jūs reikalaujate paaiškinti žodžius, kuriuos parašiau Jums savo paskutinio laiško pabaigoje. Ak, kaip norėčiau, kad nebūčiau atvėręs Jums savo širdies; bet, kita vertus, tikrai būčiau sulaukęs Jūsų priekaištų, jog „dabar ne laikas apie tokius dalykus galvoti“, bet argi būna kada nors ne laikas galvoti? Kol kas noriu pasitenkinti tuo trupučiu, ką turiu, tada, kliaudamasis laimingo atsitiktinumu, galėsiu čia visai pakenčiamai gyventi, o paskui ir vesti. Jus gąsdina ši mintis? Na ką Jūs, mielas, gerasis Tėve, prašau mane išklausti. Teko atskleisti Jums savo norus, dabar leiskite atskleisti Jums savo priežastis, ir, beje, labai svarias priežastis. Gamta mane šaukia taip pat stipriai kaip ir kitus, gal net stipriau negu kokį tvirtą kūno bernioką. Negaliu gyventi taip, kaip šandien gyvena daugelis jaunų žmonių. Pirmą, esu per daug religingas, antra, per daug myliu savo artimą ir esu per daug sąžiningas, kad galėčiau suvedžioti nekaltą mergaitę, o trečia, mane kausto siaubas ir pasibjaurėjimas, drovumas, ligų baimė, be to, man per daug rūpi mano sveikata, kad galėčiau prasidėti su kekšėmis. Todėl galiu prisiekti, kad niekada neturėčiau panašų reikalų su jokia moterimi. Jei taip būtų nutikę, neslėpčiau to nuo Jūsų; klysti žmogui yra įprasta, ir vienas paklydimas tėra paprasčiausia silpnybė,

nors negalėčiau prisiekti, kad, vieną kartą paslydęs, pajėčiau susilaikyti panašiomis aplinkybėmis. Garbės žodis. Suprantu, kad ši priežastis (kad ir kokia svarbi ji būtų) nėra pakankamai sviri. Labiau čia kaltas mano temperamentas, kuris linkęs į ramų naminių gyvenimą, ne į triukšmingas pramogas, man, kuris nuo jaunumės nebuvau įpratęs rūpintis savo daiktai – skalbiniais, drabužiais ir panašiai, – žmonos reikia kaip nieko kito. Patikėkite, aš dažnai per daug išlaidauju, nes nieko netausoju. Esu įsitikinęs, kad su žmona (ir su tomis pajamomis, kokias gaunu pats vienas) sugebėsiu verstis daug geriau. O kiek nereikalingų išlaidų atkris! Tiesa, atsiras greičiausiai kitokių, bet jas galėsiu numatyti, joms pasiruošti ir, kitaip tariant, gyventi tvarkingiau. Vienišias gyvenimas, mano akimis žiūrint, tėra pusė gyvenimo, tiesiog taip aš suprantu, nieko negaliu padaryti; daug apie tai galvoju, svarsčiau ir esu tuo įsitikinęs.

O betgi kas yra mano meilės objektas? Tik prašau, neišgąskite ir dėl to. Nejaugi viena iš Weberių mergaičių? Taip, viena iš Weberių! Bet ne Žozefina, ne Sofija, o Konstancija, vidurinioji. Jokioje kitoje šeimoje man neteko matyti tokių skirtingo būdo personų kaip šioje. Vyresnioji yra tinginė, stačiokiška veidmainė ir intrigantė. Langė¹ – apsimetėlė ir pikta koketė. Jauniausioji dar per jauna kuo nors būti; ji gerutė, bet perdėm lengvabūdiška būtybė: tesaugo ją Dievas nuo suvedžiotųjų! O vidurinioji, mano geroji, brangioji Konstancija, tiesiog kankinė šalia jų ir galbūt todėl pati nuoširdžiausia, sumaniausia, vienu žodžiu, pati geriausia iš jų: ji imasi visų darbų namuose, bet niekuo negali įtikti. Ak, mano brangusis Tėve, reikėtų šūsnies popieriaus lapų aprašyti visus mūsų abiejų pasimatymus tuose namuose; bet jei norėsite, padarysiu tai kitame laiške. Ilgai nebevarginsiu Jūsų tuščiomis kalbomis, tik dar noriu papasakoti Jums šiek tiek apie savo mylimą Konstanciją. Ji nėra baisuoklė, bet ir gražuole jos nepavadinsi; visas jos grožis – dvi mažos juodos akutės ir dailus stotas. Ji nesupranta juokų, bet turi pakankamai sveiko proto, kad galėtų atlikti žmonos ir motinos pareigas. Nėra linkusi išlaidauti, jokiū būdu; priešingai, ji pratusi rengtis kukliai, nes tiek, kiek savo vaikams galėjo duoti jų motina, ji atidavė kitom dviem, tik ne jai. Žinoma, ji mėgsta būti gražiai ir tvarkingai apsitačiusi, bet ne išskirtinai, o daugumą moteriai reikalingų dalykų moka pasidaryti pati, kasdien pati susisukuoja, išmano namų ruošą ir turi pačią geriausią širdį pasaulyje. Aš myliu ją, ir ji mane karštai myli: sakykite, ar galėčiau norėti geresnės žmonos? Dar štai ką turiu Jums prisipažinti: tada, kai nutraukiau sutartį, jokios meilės dar nebuvo, ji užgimė ilgainiui, dėl jos švelnios globos ir tarnystės (kai buvau jų nuomininkas). Todėl nieko labiau netrokštu, kaip turėti nors šį tą pastovaus (tam, ačiū Dievui, turiu vilties), ir nesiliausiu Jūsų prašyti, kad leistumėte man išvaduoti tą vargšę merginą ir padaryti mus abu laimingus, o kartu suteikti laimės ir mums visiems. Juk būsite laimingas, jei laimingas būsiu aš? Juk mano pastovumas, kurio siekiu, pradžiugins ir Jus, brangusis Tėve!

Na štai, atvėriau Jums savo širdį ir paaiškinau savo žodžius. Dabar prašau Jus paaiškinti man savuosius, išsakytus paskutiniame laiške: „Nepatikėsi, bet aš negalėjau žinoti apie tau pateiktą pasiūlymą, į kurį, kaip girdėjau, nieko neatsakei.“ Nesupratau nė žodžio ir nežinau apie jokią pasiūlymą. Tad pasigailėkite savo sūnaus! Tūkstantį kartų bučiuoju Jums rankas ir esu amžinai paklusnus Jūsų sūnus

W. A. Mozartas

Viena, 1787 m. balandžio 4 d.

Matrès chère Père! [...] Per šią gavėnią čionai atvyko Rammas² ir Fischeris³ – bosas ir obojininkas iš Londono. – Pastarasis [Ramm] nuo to laiko, kai mes jį girdėjome Olandijoje, groja nė kiek ne geriau, todėl tikrai nenusipelnė tokios reputacijos, kuria mėgaujasi. Bet čia tik tarp mūsų. – Anuomet buvau tokio amžiaus, kai dar nesugebi įvertinti, tik gerai atsimentu, kad labai juo žavėjaisi, kaip ir visas pasaulis; – tai galima suprasti, bet turėkime galvoje, kad mano skonis smarkiai pasikeitė. – Maniau, kad laikysis senosios mokyklos stiliaus – bet kur tau! – groja kaip apgailėtinas mokinukas – jaunasis André, Fialos⁴ mokinys, groja šimtą kartų geriau – o jau Koncertai – jo paties kompozicijos sukurti – kiekviena riturnelė trunka penkiolika minučių – tada pasirodo herojus – kilnoja sunkias it švinines kojas – trepsi čia viena, čia kita koja į žemę – garsas nosinis, o temos skamba tarsi vargonų tremolo – ar galit tai įsivaizduoti? – ir tai gryna tiesa, bet sakau ją tik Jums. – Ką tik gavau žinią, kuri mane smarkiai sukrėtė – tuo labiau kad sprendžiant iš Jūsų paskutinio laiško galima buvo manyti, jog jaučiatės, ačiū Dievui, gana gerai; – o dabar sužinau, kad vis dėlto sergate! Turbūt nereikia nė sakyti, kaip laukiu iš Jūsų paguodžiančios žinutės; tikrai labai jos tikiuosi – nors esu įpratęs visada visuose dalykuose būti pasirėngęs blogiausiam. Kadangi mirtis, gerai pagalvojus, yra tikroji mūsų gyvenimo pabaiga, prieš kelerius metus aš taip susidraugavau su šia iš tiesų geriausia žmogaus drauge, kad jos įvaizdis manęs nė kiek nebebaugina, sakyčiau, net ramina ir guodžia! Ir dėkoju Dievui už tą laimę, kurią jis suteikė man leisdamas ją pažinti – juk suprantate mane – kaip raktą į tikrąją palaimą. – Niekada neatsigulu miegoti nepagalvojęs apie tai, kad nors ir esu dar jaunas, rytojaus galiu nebesulaukti – o juk nė vienas, kuris mane pažįsta, nepasakys, kad būdamas tarp žmonių esu rūškanas ar bedžiaugsmis – už šią palaimą kasdien dėkoju savo kūrėjui ir iš širdies linkiu jos kiekvienam žmogui. Šiuos pamąstymus jau aprašiau Jums laiške, kai gedėjau savo mieliausio ir geriausio draugo grafo Harzfeldo – jam tebuvo 31 metai. Liūdžiu ne dėl jo, bet dėl savęs ir visų tų, kurie jį taip pat gerai pažinojo, kaip ir aš. Noriu tikėti, kad dabar, kai rašau šį laišką, Jūsų savijauta jau šiek tiek geresnė; bet jeigu jausite, kad būklė negerėja, labai prašau, neslėpkite to nuo manęs, parašykite visą tiesą arba perduokite per kitus, kad kaip įmanydamas greičiau galėčiau atskubėti Jums į glėbį; prisaikdinu Jus viskuo, kas mums šventa. – Vis dėlto viliuosi netrukus sulaukti mane nuraminsiančio laiško, ir su ta malonia viltimi aš, mano žmona ir Karlas 1 000 kartų bučiuojame Jums rankas

amžinai paklusnus Jūsų sūnus

W. A. Mozartas

Vertė Agnė Blaževičienė

¹ Aloizija Langė (merg. Weber).

² Johannas Friedrichas Rammas (1744–1813) – žymus vokiečių obojaus virtuozas.

³ Johannas Ignazas Ludwigas Fischeris (1745–1825) – žymus vokiečių operos dainininkas, bosas.

⁴ Josefas Fiala (1748–1816) – čekų kompozitorius, pedagogas, obojininkas.

prisimink tai, susidūręs su laukiniu gyvūnu ar paklydusia siela. Jie nėra tokie pavojingi kaip tu“ (p. 403).

Ulf Stark. Išūžėliai ir pramušgalviai. Romanas. Iš švedų k. vertė Aistė Urbonienė. V.: Alma littera, 1999. 176 p.

Labai smagi knyga: juokinga, netikėtai kvyriška. Pagūglinusi radau, kad 2014 m. Seime kilo skandalas: mokyklose skaitoma ištrauka, kaip mergaitė persirengė berniuku, kaip baisu! Nors mergaitė banaliai heteroseksuali, kiek labiau trikdo skandinaviskas požiūris į lytiškumą (dvylikamečių bučiniai ir miegojimas kartu nuogiems). Galvoju, kodėl LGBT kelia žmonėms tokį siaubą – matyt, jų vaizduotėje tai distopinė provaikių ateitis be palikuonių, kurios jie negali kontroliuoti. Kitaip sakant, problema yra ydingas kontrolės poreikis, visiškai nurašant Dievo valią (lyg Jo net nebūtų!).

Nijolė Miliauskaitė. Širdies labirintas. Poezijos rinktinė. Sudarė Janina Riškutė. V.: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2015. 371 p.

Skaičiau ligoninėje prieš operaciją, bet antrą kartą taip nedaryčiau – kelia per daug nerimo. Radau stalo sidabrą (ankstesnį už Navako) ir naratyvinės (liežuvis nesiverčia sakyti „išpažintinė“) poezijos užuomazgas. Kūnas eilėraščiuose suvokiamas kaip sielos kalėjimas, bet ar tik nebus nutikę atvirkščiai – kalėjimas yra siela. Po redaktorės taisyimų Miliauskaitė parodydavo knygos rankraštį Bložei ir tada gražindavo leidyklai atitaisytą Mokytojo variantą (suprantama, Miliauskaitė man atrodo didesnė poetė už jį). Nuotraukose amžinai graži likusi Salomeja Nėris savo paskutiniame rinkinyje taip pat nieko nekalba apie ligą. Regis, tai suvokiama kaip buitį, esanti anapus poezijos. Turiu pripažinti, kad gerbiu tokią poziciją. Dabar žmonės ir pirštą išpjoję kelia nuotrauką į feisbuką – kaip tik dėl to poezijos tame nebėra.

Erich Kästner. Skrajajanti klasė. Romanas vaikams. Iš vokiečių k. vertė Teodoras Četrauskas. V.: Garnelis, 2013. 173 p.

Knyga išleista 1933 m., kaip tik tais metais, po kurių prasidėjo viešas Ericho Kästnerio knygų deginimas ir persekiojimas. Vaizduojama internatinė mokykla, išoriškai pasižyminti griežta tvarka, bet su humanišku direktoriumi, ir berniukščiai, kurie linkę muštis ir broliautis. To amžiaus berniukščiai, kurie greitai bus paimti į frontą ir žus Antrajame pasauliniame kare (suprantama, nėra ko mistifikuoti literatūros veikėjus, bet vis vien). Įžangoje taip poetiškai nupasakojama rašytojystė – kaip sėdėjimas aukštutinės Bavarijos pievoje už apskrito stalo, žiūrėjimas į snieguotas kalnų viršūnes (nes reikia parašyti kalėdinę apysaką) ir rašymas.

– GIEDRĖ KAZLAUSKAITĖ –

Apie geltoną, arba Samuolį nulakuotą

Pasidžiausiu ir net pasididžiuosiu (kita vertus – būta čia ko pūstis!), kad anomis dienomis, senais laikais sistemingai nesimokiau dailės mokykloje. Taip, esu joje mokėsis pusmetį, tačiau didesnę užsiėmimų dalį praleisdavau čiuožinėdamas ant apledėjusių balų ar važinėdamas užpakaliu nuo kalnelio. Koks to moralas? Kad mokytojai nespėjo manęs nukankinti Gudaičiu ir Samuoliu. Iki šiol ramiai galiu žiūrėti į jų tapybos darbus, maloniai vartyti reprodukcijų albumus. Tačiau paminėkite šių korifėjų vardus tūlam esamam ar buvusiam „dailiokui“! Išgirdus ką nors apie arsininkus, vaizduojamųjų menų diplomantų išpila karštis (geresniu atveju) ar išlinka nervinis tikas. Mūsų mokyklose žmones nukankina žemaitėms literatūroje, samuoliais – tapyboje. Kas ir kaip ten atsitinka, gal net neverta ir gilintis, nes koks nors Švietimo ministerijos varžtelis, netyčia perskaitęs šiuos samprotavimus, imsis šimtas penkiasdešimt devintosios pertvarkos ar reformos, tačiau esmė, kad, mokykliškai prisiskaičius (ir dar visa tai pedagogiškai išsianalizavus) apie Vingių Joną ar prisiziūrėjus į „Geltoną moterį“, dingsta meilė literatūrai ir dailei. Tai kažkoks gyvenimiškas nuovargis, atvejis, kai nebesuvoki kūrinio (ar jo autoriaus). Jis atrodo nuskaitytas ir nužiūrėtas kitų, tarsi išgręžtas skuduras ar išsunkta citrina.

Tad gal yra gerai, kad nesimokiau dailės mokykloje ir į Samuolio „Geltoną moterį“ galiu žiūrėti taikia širdimi ir ramia sąžine. Štai rašydamas šias eilutes atsiverčiu (kažin ar tai daryčiau, jeigu būčiau mokėsis dailės mokykloje) dar Prano Gudyno 1979 metais sudarytą albumą „Lietuvos tapyba“. Įdomu yra tai, kad šis prieš beveik pusšimtį metų dienos šviesą išvydęs leidinys pasižymi pakankamai puikia reprodukcijų kokybe (matyt, tai lėmė faktas, kad spausdinta tegul ir rytinėje, sovietizuotoje, bet senas geras spaudos tradicijas turinčioje Vokietijos dalyje). Taigi, šimtas dvidešimt septintuoliu numeriu yra pažymėta ji – 1934 metais (parodoje pasendinta lygiai vienais metais – bet iš tiesų 1933 metais šis kūrinys jau buvo eksponuojamas viešai) datuota „Geltona moteris“. Sėdi kaire ranka parėmusi galvą (kažko seksualaus esama tame judesyje) ir žiūri savo tamsiomis, plačių antakių vainikuojamomis akimis. Žiūriu į šią reprodukciją, prisimindamas praeitą sekmadienį matytą originalą (100,5 × 74,5 cm – toks yra tikrasis dydis), galvodamas – kokia yra šio paveikslas sėkmės priežastis. Kas ją lemia? Melancholiška rūpinčios archetipas, kuris neišnyks dar tūkstantį metų), intensyvi, aktyvi megztuko ar palaidinės spalva, koloritas apskritai? Turbūt esmė – klaidiniai kakofoniški, tiesiog nesuderinamų spalvų harmonija. Paimtum jas atskirai, tepdamas ant paletės, atrodytų kaip visiška klaikybė. Tačiau ant drobės, tamsiais kontūriniais potėpiais suteikus vitražinės struktūros tvirtumą, viskas tiesiog skamba. Kaip muzika. O dar tas mūsų tapybos kategorinis imperatyvas – TAPYDAMAS TURI PIEŠTI (ne kartą teko girdėti šį devizą bendraujant su tapytojais iš / po akademijos, jie tai artikuliuoja ir manifestuoja it nenuginčijamą aksiomą) – jis tikrai egzistuoja paveiksle „Geltona moteris“. Nes piešinio struktūra čia tikrai yra tobulą...

Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus paroda „Geltona moteris. Antano Samuolio (1899–1942) retrospektyva ir inspiracijos“ yra sudaryta iš trijų dalių: 1) skirtos konkrečiam paveiksliui, jo atsiradimo istorijai, 2) dailininko kūrybos kolekcijos, 3) vėlesnių laikų Samuolio inspiruotų jo kolegų darbų. Visi šie segmentai yra įdomūs ir prasmingi, ypač kalbant apie vieną įtakingiausių XX amžiaus Lietuvos tapybos figūrų. Samuolis yra išpreparuotas visais aspektais. Tačiau visuose juose esama ir tokių dalykų, su kuriais aš, kaip žiūrovas, ne visuomet norėčiau taikstyti. Tiesiog manęs tai nežavi, „nekabina“. „Geltonos moters“, tai yra paties paveikslas, atveju tai galima vadinti savotišku striptizu, nurenginėjimu. Žinau, kad savaime vertingi yra net septynių paveikslų fizikiniai ir cheminiai tyrimai arba visa išsklotinė apie „Geltonos moters“ pozuotoją – Stasę Samulevičienę. Tačiau man, norėjusiam pasimėgauti tiesiog tapyba, tai buvo nereikalingas semantinis triukšmas. Kad ir kaip paradoksaliai ar provokuojamai skambėtų. Juolab kad pirmojoje „Ars“ parodoje, įvykusioje 1932 metais, Samuolis savo septynis eksponuotus darbus pavadino bendru vardu – tiesiog „Tapyba“, be jokių didesnių literatūrų.

Ypač vaikišką smėliadėžę priminė muziejaus erdvės, kuriose eksponuojamos kitų dailininkų sukurtos paveikslų interpretacijos (kai kas su itin dideliais pritempimais) ir kopijos. Nelabai supratau šio parodos koncepcijos segmento. Apmąstant Samuolio įtaką lietuvių tapybos raidai, toks tiesioginių inspiracijų ar net mokyklinių kopijų rodymas atrodo pernelyg tiesmukai. Juolab kad kai kurie kai kurių autorių darbai su „Geltona moterimi“ bendro turi tik kažkokiu minėtos spalvos sušmėžavimu kur nors drobės pakraštyje. Tuomet norom nenorom pradėti galvoti, jog vienas (-a) ar kitas (-a) tapytojas (-a) buvo pakviestas (-a) iš draugiškumo, dėl kažkokios naudos ar dar kokių nors mistinių, sunkiai paaiškinamų priežasčių. Ši parodos dalis

pasirodė kaip nereikalinga atsitikinių daiktų (tegl tarp jų pasitaikė ir labai vykusių paveikslų) sankaupa.

Tad ir grįžkime prie tapybos. Samuolio tapyba neabejotinai yra viena iš tų atramų, ant kurių laikosi tai, ką būtų galima pavadinti lietuvių tapybos mokykla. Yra abejojančių tokio reiškinio egzistavimu. Vieno iš arsininkų kūryba iš tiesų yra abejotinas atspirties taškas tam, ką būtų galima pavadinti akademinė sistema. Nes savo sukūrimo metu ji pati buvo antisisteminė. Čia atsiverčiu Immanuelio Kanto „Sprendimo galios kritikos“ penkiasdešimtąjį skyrių: „Skonis, kaip ir sprendimo galia apskritai, yra genialumo disciplina (arba auklėjimas), kuri jam labai pakerpa sparnus ir daro jį gražiai išauklėtą arba nugalintą; bet kartu skonis jam vadovauja nurodydamas, kur ir kiek jis gali plėstis, kad išliktų tikslingas, ir, minčių gausai suteikdamas aiškumą ir tvarką, jis idėjas padaro patvarias, sugebančias sukelti ilgalaike ir kartu visuotinį pritarimą, būti kitų idėjų įpėdinėmis ir nuolat plėtoti kultūrą. Vadinasi, jei, kilus šių dviejų savybių konfliktui kokiam nors kūrinyje, reikia ką nors paaukoti, tai aukotis turi veikiau genialumas; ir sprendimo galia, kuri apie dailiojo meno dalykus pasisako pagal savo principus, veikiau leis, kad nuostolį patirtų laisvė ir vaizduotės turtingumas negu intelektas“ (I. Kantas, *Sprendimo galios kritika*, iš vokiečių k. vertė Romanas Plečkaitis, Vilnius: Mintis, 1991, p. 175). Tad remiantis šiais samprotavimais ir Samuolio „Geltoną moterį“ apibrėžus genialumo kategorija galima sakyti, kad ji nėra skoninga. Iš tiesų, savo drastišku laisvumu (ypač atsizvelgus į sukūrimo kontekstą – ir netgi parodoje atrodytų, kad vertingiausia būtų buvę parodyti, kaip tas kūrinys atrodė šalia kokio nors Vlado Didžioko, Kazio Šimonio ar Antano Žmuidzinavičiaus) ši kompozicija nedera nei su „gražiu auklėjimu“, nei su „nu-
gulinimu“.

Antanas Samuolis. Geltona moteris. 1933

Su kolege, besimokiusia ir dailės mokykloje, ir akademijoje (žinoma, kad tapybą), kalbėjome apie samuoliškos tapybos purviškumą. Pamačius van Gogho ar Matisse'o originalus, žemiškas, tiesiog dirvožemiškas lietuvių tapytojo koloritas gręžte gręžia akis. Samuolio bendramokslis Antanas Tamošaitis prisimena: „Studijokai mėgdavom pakritikuoti vieni kitų darbus. Aš ir sakau A. Samuoliui, kad man atrodo lyg jo tapybos drobės per daug murzinos. Jis atsakė trumpai ir aiškiai: „Nestudijuoji tapybos ir nenusimanai apie ją.“ Aš vėl pridūriau, kad kitų dailininkų darbai labai švairių spalvų, pavyzdžiui, Van Gogo arba, sakysim, Matiso. A. Samuolis net pasikarsčiavęs man atžėžė, kad jis tapęs ne į kitų drobės žiūrėdamas, bet iš gamtos“ (Raimundas Samulevičius, *Baltoji obelis*, Vilnius: Vaga, 1985, p. 24). Reikia pripažinti, kad daugybę metų Vilniaus dailės akademijos Tapybos katedroje ne vienas studentas kitaip ir nematė jį supančio pasaulio – tik pro pritemdytus Samuolio akinius, dėstytojams (kelioms jų kartoms) nuolat kalbant apie taurų purvinąjį sidabrą. Šiek tiek utiruojau, tačiau lietuvių tapybos koloritas iš tiesų yra tamsus. Ir tai galima laikyti vienu (bet tik vienu) iš lietuvių tapybos mokyklos bruožų. Absolventams vėliau tenka ne vienus metus gero-
kai paprakaituoti, stengiantis pašviesinti savo paletę.

Bet ar gali būti kitaip – svarstau, šių eilučių rašymo metu žvelgdamas pro langą į ūkanotą dangų. Mūsų krašto spalvinė gama nėra pati šviesiausia net ilgiausių dienų laikotarpiu. Tad jeigu samuoliškai dirbi iš natūros – kitaip ir būti negali. Visa laimė, kad čionykščiame peizaže egzistuoja geltona! Ji viską pagyvina – panašiai mūsų pievose vilties žiburį ižiebia geltonos pienės, vėdrynai ar vingiorykštės. O Augustinas Savickas yra taikliai pasakęs, kad „geltonos reikia vengti“: „Žinoma, geltoną spalvą vartoti pavojinga, bent man taip sakydavo „mano“ psichiatras: „Per daug geltonos? Vadinasi, nervai pašliję – galite išgerti.“ Tai tiesa – geltonos reikia vengti. Tą spalvą ypač mėgo Vincentas van Goghas. Bet kokia viliojanti jo geltona – ji traukia, kelia susižavėjimą ir džiugią baimę, ji jaudina“ (A. Savickas, *Žalia tyla*, Vilnius: Tyto alba, 2002, p. 157–158). Samuolio geltona analogiškai traukia, kelia susižavėjimą, džiugią baimę. Ji veikia kaip kamertonas – pernelyg neaušinant burnos tereikėtų pasiūlyti prisiminti arba (naudojantis parodos suteikta galimybe) pažiūrėti dailininko kūrybos visumą. Ten, kur sušmėžuoja ar tiesiog į akis lyg saulės plazmos pliūpsnis suplieskia geltona („Geltonai moteriai“ savo sugestyvumu nenusileidžia „Motina su kūdikiu“), – ten Samuolis yra nepakartojamas.

Vieno menininko parodoje aptarinėjome jo kūrybą su praktikusiu ir meną *in corpore* jau nebloggeriu išmanančiu kolekcininku (t. y. tokiu, kuris jau turi savo supratimą ir nuovoką, nesikliauja „žinomų“ ir „įtakingų“ bei „autoritetingų“ „ekspertų“ rekomendacijomis). „N dailininkui būtina yra atranka. Atranka ir dar kartą atranka.“ Negalėjau ir negaliu su tuo nesutikti. Nes atranka reikalinga net van Goghui. Intensyviai kuriant visuomet. Ką jau ten mūsų Samuolis... Kuriant visuomet esama viršukalnių ir duobių, laimingų minučių ir nesėkmės valandų. Prisiminkime dar 2003 metais Vilniaus „Maldžio“ galerijoje vykusią Samuolio parodą „Atradimai“, kurioje neišvengta ir skandalo – mat dalis išsilavinusios publikos įtariai sutiko kai kuriuos naujai atrastus šio kūrėjo darbus, jiems užklijuodama klastočių etiketes. Neaitrinant senų žaizdų (mat, regis, toji diskusija apie tikrumą ir netikrumą niekuo ir nesibaigė) galima pasakyti, kad tapytojas yra sukūręs ir tokių darbų, kuriais nebuvo patenkintas. Ne veltui kai kuriuos iš jų vėliau užtapė arba tapė jų užpakalinėje pusėje (įdomu, ar jis pats būtų apsidžiaugęs tuo faktu, kad aparatais peršvietę drobės restauratoriai aptiko ir į dienos šviesą ištraukė dingusiais laikytus, tačiau iš tikrųjų – užtapytus artefaktus). Tad ir šioje atrankoje asmeniškai pasigedau kai kurių darbų atmetimo. Arba paaukojant dalį samuoliškų inspiracijų ekspozicinės erdvės buvo galima tuos paveikslus labiau struktūrizuoti, nesugrūsti it kokių kostiumų (naujų ir padėvėtų) į vieną spintą. Žinoma, pripažįstu, jog manoji (kaip ir mūsų visų) atranka būtų subjektyvi (juk remiantis kantiškuoju matme-
niu skonis ir sprendimo galia veikia kaip du tos pačios lazdos galai), todėl nebūtinai teisinga. Tačiau be vieno ar kito paveikslas Samuolis galbūt atrodytų geresnis, kokybiškesnis. Bet ar tikresnis? Gal tikrai reikia matyti, žinoti jį visoki?

Todėl tiesiog džiaugiuosi, kad nesu mokykliškai išvargintas „Geltonos moters“, o ir kitų jos autoriaus kūrinių. Man jie kelia pirmąjį nuoširdų susižavėjimą (ko, beje, pasigendu savo paauglystės stabo MKČ atveju – žiūriu į „Piramidžių sonatą“ ir niekas, deja, viduje nebevibruoja) ir netgi tai, ką būtų galima pavadinti ekstaze.

Zvelgiant į Samuolio darbus akis šiek tiek vargino paviršinių blizgesys. Galbūt tai tik apšvietimo „triukai“, o gal restauratoriai blizgiu laku perlakavo kūrinius (kažin ar pats autorius tą yra daręs?). Žiūrėdamas į tą spalvas gožiantį blizgesį, išvaizdavau kūrėją, stovintį tarp savo darbų – „pakeltais pečiais, įdubusia krūtine, amžinai dešinę ranką laikantį kelnų kišenėje“ (iš Boleslovo Motuzos-Matuzevičiaus prisiminimų, R. Samulevičius, ten pat, p. 94). Tas išorinis muziejinių salių spindesys disonuoja su „murzina“, „proletariška“ Samuolio tapyba. Panašiai kaip plastikui ir stiklo paketais padabintas Samulevičių namas Vaisių gatvėje, Kauno Žaliakalnyje, kuriame dailininko gyventa ir kūrta. Vargšas tapytojas iš Brazilkos, atsidūręs ponų salone. O kodėl gi ne? Kiekvienas iš mūsų jį lakuojame savaip – muziejai, tyrinėtojai, žiūrovai ir tapytojai. Galbūt vien dėl to verta apie Antaną Samuolį mokyti nuo mokyklos laikų?

Baigdamas rašyti, supratau, kad šiame tekste pavartojau pernelyg daug klaustukų. Samuolis – toks žinomas ir kartu dar labiau nepažįstamas – kelia daugiau klausimų. Tad kuo daugiau jo parodų (ar knygų ir kitokių tyrinėjimų) – tuo daugiau ir menamų mįslių. Ar kitaip gali būti su genialiais (pasak Kanto) tapytojais?

– VIDAS POŠKUS –

Paroda „Geltona moteris. Antano Samuolio (1899–1942) retrospektyva ir inspiracijos“ Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje (V. Putvinskio g. 55, Kaunas) veikia iki rugsėjo 8 d.

Kai menas tampa rinkodaros instrumentu: Milo Veneros atvejis

Reikia imituoti antiką. Visi didieji imitavo antiką – nuo Rafaelio iki Rubenso.

Eugène Delacroix, „Dienoraštis“, 1857

Olimpinėms žaidynėms besiruošiantis Paryžius šių metų balandžio 2 d. prie Nacionalinio Susirinkimo pastato (buvusių Burbonų rūmų) pastatė šešias skulptūras, simbolizuojančias skirtingas olimpinio sporto šakas. Šios įvairiaspalvės skulptūros yra Milo Veneros, eksponuojamos Luvro muziejuje, kopijos. Skulptūra atpažįstama iš atidengto torso ir trūkstančių rankų, tačiau penkios iš šešių kopijų, sukurtų specialiai olimpinėms žaidynėms, turi abi rankas. Skulptūros vaizduoja tam tikrą sporto šaką: viena Venera žaidžia tenisą, kita – krepšinį, trečia laiko banglentę ir ruošiasi nerti į bangas. Dar viena ruošiasi sviesti ietį, jos kaimynė – boksuotis, o paskutinė, turinti tik vieną ranką, laiko lanką. Šios meninės instaliacijos „Grožis ir gestas“ autorius prancūzas Laurent’as Perbosas ne pirmą kartą naudoja antikinio meno kopijas savo kūrinuose. Nudažytos skirtingomis olimpinėmis spalvomis, skulptūros pabrėžia įtraukumą, kuris atspindi pagrindines olimpinė žaidynių vertybes – lygybę ir pagarbą. Prancūzijos Nacionalinio Susirinkimo pranešime teigiama, jog tokiu pasirinkimu norima atkreipti dėmesį į tai, kad kolektyvinėje vaizduotėje sportas dažnai asocijuojasi su vyriškumu.

Šis olimpinė žaidynių organizatorių pasirinkimas galėtų būti interpretuojamas įvairiai. Akivaizdu – skulptūros primena senovės graikų paveldo reikšmę šiuolaikiniam pasauliui, nepamirštant to, kad moterys ne visada galėjo dalyvauti olimpinėse žaidynėse. O skirtingos skulptūrų spalvos primena dar ir tai, kad antikinės skulptūros niekada nebuvo vienos baltos spalvos. Tačiau Milo Veneros pasirinkimas, norint pažymėti olimpinė žaidynių laukimą Paryžiuje, nėra originalus – ji jau ne kartą naudota įvairiausio pobūdžio reklamose ir, matyt, nesuklysiu sakydama, kad tapo komunikacijos instrumentu. Tik priminsiu, jog praeitą rudenį Luvro muziejui bendradarbiaujant su prekių ženklu „Lancôme“ Milo Venera buvo tarp skulptūrų, naudotų reklamoje, kurioje ji įkūnijo vieną iš grožio kanonų. Tačiau kuo ypatinga Milo Venera?

1820 m. atrasta Graikijos Milo saloje, meilės deivės skulptūra iš karto tapo susižavėjimo objektu. Lenktynes, kuri šalis pirma įsigis skulptūrą, laimėjęs Prancūzijai, Milo Venera buvo atvežta į Luvro rūmus ir šie jai yra namai iki šiol. Prancūzai negalėjo atsigerėti šiuo šedevru, todėl Milo Veneros reprodukcijos greitai atsiradė visose Prancūzijos dailės mokyklose, kur mokiniai mokėsi piešimo ją kopiu-

„Lincoln“ reklama. 1929

juodami. Bandydami nustatyti skulptūros sukūrimo datą, specialistai ją siejo su klasikiniu laikotarpiu, panašiai kaip ir Atėnų Partenono frizą, kuris tuo metu tapo klasikinio meno triumfo simboliu. Tačiau atlikus išsamesnius tyrimus XX a. paaiškėjo, kad Milo Venera atkeliavo iš helenistinio laikotarpio, kuris į graikų meną įnešė nemažai pokyčių, pavyzdžiui, rytietišką stiliaus elementų. Nepaisant to, susižavėjimas Milo Venera nemažėjo XX a. pirmoje pusėje. Ne vienas menininkas norėjo sukurti savąjį Milo Veneros variantą. Štai kad ir žymusis siurrealizmo atstovas Salvadoras Dalí iš gipso sumodeliavo Milo Veneros interpretaciją (1936): pavaizdavo stalčius krūtinės, pilvo ir kelių srityse. 1964 m. „Playboy“ žurnalui duotame interviu S. Dalí teigė, kad stalčiai leidžia pamatyti Veneros kūną iš vidaus iki pat jos sielos gelmių, o pats kūrinys yra tam tikra froidska ir krikščioniška graikų kultūros interpretacija. Dar būdamas vaikas, menininkas sakė sukūręs Milo Veneros kopiją ir patyręs erotinį pasitenkinimą.

S. Dalí nebuvo išimtis – ir kiti gerai žinomi XX a. menininkai, tokie kaip René Magritte’as ar Yves’as Kleinas, sukūrė savas Milo Veneros interpretacijas. Dar ir šiandienos menininkai naudoja graikų deivės skulptūros kopijas savoje kūryboje: be jau minėto L. Perboso, galėtume cituoti popkultūros menininką Jimą Dine’ą, kuris Milo Venerą traktuoja kaip Vakarų kultūros archetipą. Jis pats savo kūry-

boje naudoja ir transformuoja Milo Veneros įvairias versijas, teigdamas, kad tai lyg tam tikras skulptūros atgimimas ir būdas jai duoti naują gyvenimą.

Įdomiausia tai, kad Milo Venera įkvepia ne tik menininkus, bet ir komunikacijos specialistus. Ne vienoje XX a. pirmos pusės reklamoje panaudotas šios antikinės skulptūros atvaizdas: dažnai tai su grožio industrija susijusios moteriškų apatinių, kremų ar dantų pastos reklamos. Tačiau Milo Venera taip pat naudota ir automobilių reklamai, pavyzdžiui, reklamuoti Henry Fordo pagamintam automobiliui „Lincoln“, kuris, kaip ir skulptūra, reklamoje vadinamas šedevru.

Tačiau ar Milo Veneros atvejis yra išskirtinis?

Atidžiau pažvelgę į mūsų kasdienybę, pamatysime, kad personažai, nužengę iš klasikinių paveikslų ar skulptūrų, užpildo viešąją erdvę. Praeitų metų rudenį ant vieno Vilniaus daugiabučio galėjome pamatyti Nyderlandų dailininko Jano Vermeerio paveikslą personažą – merginą su perlo auskaru, reklamuojančią telekomunikacijų bendrovę. Šis personažas naudojamas neretai: jį taip pat galima pamatyti besideginančią paplūdimyje ir reklamuojančią pigių skrydžių bendrovę. Šiandien rinkodarai į pagalbą ateina ir kitos antikinio meno skulptūros, pavyzdžiui, senovės graikų dievo Apolono skulptūra, atsidūrusi ant bulvių traškučių pakelio, – pasirodo, traškučiai – graikiško kebabo skonio, tik kažki kuo čia dėtas muzikos ir saulės globėjas Apolonas?

Prancūzai tai vadina *arketing* – dviejų žodžių, reiškiančių „meną“ (*art*) ir „rinkodarą“ (*marketing*), dūriniu įvardijamas meno panaudojimas rinkodaros tikslais. Menininkas ir jo kūrinys dėl tokio bendradarbiavimo gauna didesnę žinomumą, nes prekių ženklas suteikia matomumą. Kitaip tariant, tai tam tikra dviejų sferų – vertės ir meno – dermė. Menas sukelia emocijas, kurios praturtina kliento patirtį, todėl jis gali būti naudojamas kaip įkvėpimo šaltinis ar kaip tam tikras reklamos įrankis.

Lietuvoje meno ir rinkodaros dermė nėra naujiena. Štai kad ir visai neseniai matytoje reklamoje akivaizdžiai perimama R. Magritte’o paveikslas „Žmogaus sūnus“ (1964) idėja – tik vietoj obuolio, kuris originale uždengia žmogaus veidą, matome knygas. Nors reklamoje galima surasti ir kitų skirtumų – vyriškos skrybėlės forma ar kaklaraiščio spalva, – belgų menininko paveikslas motyvas yra gana aiškus. Tokios nuorodos produktui ar prekių ženklui suteikia autentiškumą, sukuriama tam tikra istorija, net jei ji ir ne visada susijusi su prekių ženklu. O emocijos, kurias sukelia menas, – tai viskas, ko šiandien ieško klientas, ar ne?

– VILMA LOSYTĖ –

Dienoraštis

► Atkelta iš p. 5

sovietinio modernizmo: iškabos, skelbimai. Po Karlsbado parduotuvėjų elegancijos ir prabangos stebina vitrinų bjaurumas ir skurdas; bet kokia gausybė knygynų, ir dar taip puikiai aprūpintų! Nuostabus miesto vaizdas pirmą dieną lietui lyjant. Šlovingas, sielvartingas ir tragiškas miestas; plačiai išsidriekęs laike ir erdvėje; kažin koks mistinis veržlumas suteikia jam gyvybės ir jį pakylėja.

Reikėtų mokyti skaityti. Skaityti ne garsiai, o tyliu balsu, sau. Jeigu Vieux-Colombier mokykla⁹ dar veiktų, kaip mielai aš vesčiau skaitymo kursą. Įsivaizduoju šešių pamokų ciklą. Pasirinkčiau, pvz., Baudelaire’ą. Paaiškinčiau, kaip jis mėgo sonetą.

Rugpjūčio 15 d. Žaizda, kuriai negalima leisti surandėti, – ji amžinai turi likti skausminga ir kraujuojanti, žaizda prisiliečiant prie baisios realybės.

1936

Sausis. Kai „nieko nenusigriebiu“, vaikštau pirmyn atgal po kambarį, paskui, nebenustygdamas, čiumpu beveik pirmą po ranka pasitaikiusią knygą iš savo bibliotekos (ne vieną iš knygų, gulinčių ant mano stalo ir skaitomų „šiuo metu“, bet vieną iš tų senų nuolatinių palydovių, kurios visada čia pat ir kurias atkapstau tarp kitų) ir atsiverčiu, iš tiesų atsitiktinai. Tas „atsitiktinumas“ galėtų priversti mane tikėti velniu ar apaizda, nes užtaikau tiesiai, beveik užtikrintai, ant puslapio, ant sakinio ar žodžių, kurių man ir reikia kaip pasparties. Štai šitaip Browningas vakar pasiūlė trumpą eilėrašį, kurio dar nebuvau skaitęs: *The Lost Leader*, regis, parašytą specialiai man ir kaip tik tai valandėlei. (Tai ne pirmas kartas, kai Browningas mane palaiko ir man pataria.)

Prie jūros. Nesu visiškai tikras, kad gyvenime pareigos man nerūpi dar labiau negu malonumai.

Paryžius, rugsėjo 3 d. ...Didžiulė, baisi sumaištis. Vakarėnė su Schiffrinu, kuris mėgina kabintis į mane ir pokalbyje su manimi ieško šiokios tokios pagalbos. Jis kalba apie savo ir Guilloux „nusivylimą“ SSRS; perpasakoja ilgą jūdvių pokalbį grįžtant iš tenai. Užginčiju: žodis „nusivylimas“ man atrodo netikslus; bet nelabai žinau, ką pasiūlyti vietoj jo.¹⁰

1937

Gegužės 8 d. Aš nebemoku gyventi... O taip gerai mokėjau!

Kiuvervilis, gegužės 13 d. Netesėjau pažado – neprisiverčiau kasdien rašyti į šią užrašų knygelę. O juk vyliausi, kad ji padės man atsikratyti abejingumo.

Birželio 28 d. Matau nebe taip gerai, ir akys greičiau pavargsta. Girdžiu irgi nebe taip gerai. Sakau sau, kad, be abejo, nėra blogai, kad šitaip, pamažėliais, nuo mūsų nutolsta žemė, kurią kitaip būtų per sunku palikti – kurią būtų per sunku palikti staiga. Nuostabu būtų tuo pat metu pamažėliais artėti... prie ko nors kito.

Liepos 7 d. Rytoj ryte vėl būsiu Paryžiuje. Dabar bet kurią vietą, kad ir Kiuvervilį, palieku taip, lyg žinočiau, kad niekada čia nebegrįšiu.

Sorentas, rugpjūčio 5 d. Kilnumas, grožis ir malonumas. Mat gyvenimo džiaugsmo čia nelydi joks ištižimas. Pro vėšiančias vynuoges visur matyti žmogaus pastangos ir dviosios triumfas. Nėra kitos žemės, be abejo, kur vyrautų tokia graži dermė tarp augalijos ir drąsios architektūros, kurios perdėtą rūstį dažnai šypsena praskaidrina vien vynuogių kekių festonai. *Kilnumas*; šis žodis mane persekioja Italijoje – kur pati gosliausia glamonė neatskiriama nuo dvasingumo.

Iki šiol dar nesugebėjau pasakyti nei kiek daug esu skolingas Italijai, nei kaip buvau ir tebesu ją įsimylėjęs.

Pastatai, sienos palei kelius išmarginti milžiniškų raidžių užrašais; kreipimaisi į Dučę ir jo frazių citatos, tobuli sūčiai, puikiai parinkti ir tinkami jaunimui uždegti, *mobilizuoti*. [...] Rytojaus istorikai ištyrinės, kaip ir kodėl, priemonėms užgožiant tikslą, komunizmo dvasia liovėsi priešintis fašizmo dvasiai ir netgi skirtis nuo jos.

Rugsėjo 3 d. Kai kartais pasitaiko atsiversti vieną iš naujų knygų, beveik visada atrodo, kad tas truputis tikro ir naujo, kurį ji turi, tik laimėtų, jei būtų pasakyta trumpiau – arba galėtų būti visai nepasakyta. Taigi kai mane pagauna noras rašyti, sudvejoju ir klausiu savęs: ar tai iš tiesų verta pasakyti? Ar kiti nepasakė to iki manęs? Ar to jau nesu pasakęs aš pats? Ir tyliu.

Rugsėjo 9 d. Pastarosiomis dienomis – didelės pastangos, dideli ginčai, dideli rūpesčiai... Nepriartėjau prie Dievo nė per plauką; priartėjau tik prie mirties.

Bus daugiau

Iš: André Gide. *Journal: Une anthologie (1889–1949)*. Gallimard, 2012
Vertė Diana Bučiūtė

⁹ 1913 m. A. Gide’o bičiulis Jacques’as Copeau Paryžiuje, Vieux-Colombier (Senosios Karvelidės) gatvėje, įkūrė Vieux-Colombier teatrą ir jaunųjų aktorių mokyklą.
¹⁰ 1936 m. A. Gide’as kaip „SSRS draugas“ buvo pakviestas į šią šalį, ir čia jam atsivėrė akys. Kelionėje jį lydėjo penki bičiuliai ir kolegos, tarp jų čia minimi Louis Guilloux, aktyvus antifašistas, ispanų respublikonų rėmėjas, ir Jacques’as Schiffrinas, leidėjas ir rusų literatūros vertėjas. 1936 m. pabaigoje pasirodė A. Gide’o knyga „Sugrįžimas iš SSRS“, 1937 m. – „Pataisos mano Sugrįžimui iš SSRS“. Ištraukų iš šių knygų spausdinta „Šiaurės Atėnuose“, 2022.III.4.

Poezijos pralaimėjimas

Mano daugiabutis yra labai geras. Tiesiog išskirtinis pochrščiovinis penkiaaukštis Žirmūnų rajone. Kodėl taip manau? Skelbimų lentoje prie laiptinės visada kaba bent jau A4 formato skelbimas su daug šauktukų, kad „Jūsų name pirsiau butą“. Skelbime parašyta ir apie užmokestį, kad jis bus pats geriausias. O kas norėtų pirkti butą, ir dar nemenkai sumokėti, jei namas būtų prastas, vieta nepatogi, gyventojai nemalonūs? Taigi, jau keletą metų gyvenu bene geriausiame Žirmūnų name, geroj vietoj ir su gerais žmonėmis.

Tad ir pamaniau, kad geriems žmonėms reikia gerų dalykų. O kas gali būti geriau už poeziją? Maironį, Brazdžionį ir Šimonį? Tad atrinkau tekstus, repetavau prieš veidrodį, nusipirkau tinkamesnių drabužių ir batelius, pasidariau šukuoseną, pasidažiau antakius, kaip dabar madinga, išsinuojuoju salę, pasamdžiau apsaugininką, nupirkau užkandžių ir vyno, prikviečiau keletą oficiantų ir barmeną. Sumanyčiau įgyvendinti, kaip suprantate, turėjau paimti paskolą iš banko. Tad dar ir čia laiko sugaišau. Ką ir kalbėti apie pakeltą banko darbuotojo antakį, kai pasakiau, kad pinigai bus panaudoti poezijos skaitymų ciklui. Jis tik kažką prirašė sutartyje, man atrodo, papildomą nulį prie palūkanų skaičiaus. O gal ir ne. Bet kuriuo atveju, nesukau sau galvos, nes buvau užtikrinta dėl sėkmės. Juk geri žmonės atsiliepia į gerus dalykus.

Atspausdinusi krūvas skelbimų, pradėjau juos klijuoti skelbimų lentose prie laiptinių. Tiesą sakant, pasielgiau gal ir nemandagiai. Mat lentos nėra kažin kokios, net du A4 formato lapai netelpa. Tad turėjau savuoju skelbimu pridengti taji, apie kurį pasakojau iš pradžių. Na, taji, kuris ir įkvėpė man minčių apie gerus žmones ir jiems reikalingus gerus dalykus. Taigi, užklėjau savo skelbimą ant to, kuris kvietė parduoti butą. Kai kitą rytą išvedžiau šunelį pasivaikščioti, akis užkliudė skelbimų lentą. Manojo – nė kvapo. Vietoj jo vėl puikavosi šauktukai po siūlymu butą iškeisti į solidžius pinigus. Kai pakabinusi savąjį patraukiau į parką, vis sukau ir sukau galvoje filmus, kas galėjo taip pasielgti. Juk mano skelbimas labai aiškiai dar galiojo, renginių datos jame surašytos, akivaizdu, kad jie dar neįvykę... O kažkas ėmė ir nuplėšė, suglamžė ir numetė prie kaimynės Pranutės bijūnų.

Grįždama iš parko paėmiau šunelį ant rankų ir paspartinau žingsnį. Priėjusi prie laiptinės pasijutau kaip žaibo trenka: vietoj maniškio jau švietė tas kitas, apie buto pardavimą. Užkabinau savąjį (apdairiai buvau įsimitusi bent keletą kopijų į rankinę) ir bėgte pasileidau į savo butą. Bėda, kad jo langai nepatogioj vietoj ir niekaip neišsina aiškiai matyti, kas pračina pro laiptinę. Vis dėlto persivėriau per langą ir stebėjau. Sugaišau begalę laiko, pamiršau vizitą pas kosmetologę ir manikiūrininkę, net „Barborai“ durų neatidariau. Nes – o kas, jei tuo momentu kas nors nuplėš mano skelbimą apie poezijos skaitymus?

Išėjusi vakare, – tąkart kaip tik turėjo vykti pirmasis Maironio-Brazdžionio vakaras, – pamačiau, kad, deja, skelbimas vėl perkabintas. Sudraskiau jį į skutelius ir paleidau pavėjui. Draiskanos susivėlė su raudonais bijūnų stiebais. Atrodė, kad jau vasara ir šie pražydo baltai. Nežinau, ar Pranutė matė mano padarytą šiukšlyną, jei matė, galiu tik įsivaizduoti, kaip uždaviau jai širdį.

Grįžusi iš nelabai pasisekusių skaitymų, visą naktį budėjau prie lango. Paryčiais nusprendžiau, kad čia veikia vaiduoklis. Nieko nemačiau, bet skelbimas buvo nuplėštas. „Parduokit butą, parduokit butą!!!!“ Nežinia dėl ko, bet šį kartą susigūžiau. Šie žodžiai grėžė smegenis agresyviai, spaudimas buvo toks didelis, kad parke ant suoliuko apsiverčiau. Nežinia tik, ar dėl suplėšyto skelbimo, ar dėl nemiegotos nakties, ar iš jaudulio dėl poezijos likimo. Gal vis dėlto ne visiems geriems žmonėms reikia gerų dalykų. Ką tai sako apie tuos gerus dalykus? Ką tai sako apie gerus žmones?

Gal trečią budėjimo naktį man pasirodė, kad prie laiptinės šmėkstelėjo šešėlis. Iš visų jėgų stumtelėjau ant palangės jau ne pirmą naktį kantriai su manim budėjusį pelargonijos vazoną ir išgirdau, kaip apačioj pažiro šukės.

Rytą apžiūrėjau, ar niekur nesimato kraujo. Ne. Tik išdriskusi pelargonija. „Visgi kažkas turėjo žūti. Baisi kova.“ Vėl užkabinusi saviškį surinkau pelargonijos relikvijas į šiukšlių maišą.

Jaučiau, kaip nugara bėgioja šiurpuliai.

Pasiduoti nesirengiau, nors ir buvau tvirtai įsitikinusi, kad mano piktadarys – vaiduoklis. Peržegnojau naują skelbimą ir nuėjau. Mano šuo turėjo reikalų parke.

Vos po valandos įsitikinau, kad žegnonė nepadedo. Ką turėjau daryti? Suliejau savo skelbimą nuodais. Visai kaip Kotryna Mediči.

Ir tai nepadėjo.

Pasibaigus renginių maratonui, – nė į vienus skaitymus nesusirinko daugiau nei du žmonės, – paskambinau tam iš skelbimo. Norėjau įsitikinti, galgi jis žmogus, o ne vaiduoklis. Nors didelio skirtumo nemačiau. Kad ir kas jis toks, norėjau pasveikinti su pergale. Ir pasakyti, kad parduodu butą. Taip, mane smaugia paskola beširdžiam bankui. Bet ne tik dėl to. Čia juk gyvena geri žmonės. Aš čia nebetinku.

Išpuolis

Nuskambėjus pirmajam skambučiui, pajudėjom.

– Paskubėk, – pats trepsendamas mažais tankiais žingsneliais pamojo man tėvas.

Užgniaužęs kvėpavimą aš sliuogiau gaisrininkų kopėčiomis. Jutau, kaip po kojomis svaigiai siūbuoja žemė. Šiandien arba niekada, – skambėjo man ausyse, – šiandien arba niekada, – tukseno širdis.

Mes prislinkome prie durų, jas tyliai praverėm. Aš čia dirbu staliumi, duris, kad negirgždėtų, sutečiau vakar. Tiesą sakant, kadangi jau čia dirbu ir kasdien vaikštau, galėjom užlipti paradiniams laiptais, – niekas nieko nebūtų suuođę, bet tėvas nesutiko. Jaučiau, kaip jis ištroškęs nuotykių, tad koks man skirtumas? – tariu sau. – Galim kad ir iš dangaus nusileisti. Pabūsim išdykę berniukai.

Kambario gilumoje stovėjo ji, jau apsivilkusi fraku. Ji buvo viena, kažką niūniavo ir batuta bilsnojo tempą. Nesu labai muzikalus, tad iki galo nesupratau, ką ji daro: repetuoja ar pramogauja.

Puolėme prie jos ir užkišę burną, kad nerėktų, suvyniojome į kilimą. Ir jį vakar parūpinau, o ji dėkojo ir nieko neįtarė. Ką ir kalbėt, gerai pasirošėm.

Tėvas nustūmė kilimo ritinį po laiptais.

– Negaiškim, – pasakiau jam, – niekas čia neužeis.

Praveręs spintą susiradau jos fraką. Šis buvo su žaliu kamušalu, jaučiausi kaip koks sumautas žiogas. Bet anąjį, geresnįjį, kuris man visada labiau patiko, juk suvyniojom drauge su ja. Negalėjom jos dar ir išrengti. Mes juk ne kokie nors šlykštūs prievartautojai. O man svarbu, ką ji apie mane galvoja.

Išgirdau trečią skambutį ir bėgte pasileidau laiptais. Pro šonines duris mačiau, kaip jos sėdasi į vietas. Koncertmeisterė davė toną. Aš atsikvėpiau ir žengiau į sceną. Širdis daužėsi. Tik nežinau, ar nuo bėgimo, ar dėl momento iškilumo.

Jos visos žiūrėjo į mane, visa salė žiūrėjo į mane.

Batutos neradau, tad mostelėjau rankomis. Jos susižvalgė. Mačiau, kaip pirmas smuikas metė ilgesingą žvilgsnį į salę. Taip, ten visada pilna jų gerbėjų. Nekenčiu jų. Nekenčiu visų, su kuriais turiu jomis dalintis.

Dar kartą mostelėjau rankomis.

Pirmas smuikas pridėjo stryką prie stygų. Pasigirdo muzika. Beveik nesitikėjau, kad jos man paklus.

Aš – dirigentas. Aš – šio pasaulio valdovas.

Stengiausi įtikinamai mojuoti rankomis. Pro duris pamačiau tėvą, jis pamaldžiai sudėjęs rankas ir, kaip pastaruoju metu įprasta, nukoręs apatinį žandikaulį siūbavo į kažkur jo gelmėse aidintį taktą. Mačiau jo krutančias lūpas. Žinau, ką jos kalbėjo.

– Mergytės mūsų, – murkė jis. Ir trynė rankomis.

Man niekad nepatiko jo mintys apie tokį neva harema. Man daug svarbiau tiesiog bent vieną kartą pabūti dirigentu. Na, ir kad bent kiek būtų teisybė. Tad sau mintyse tepasakiau:

– Mūsų svajonės išsipildė.

Asistentas

– Šunims čia negalima, – pasakiau, kai, išlydėdama vieną nevykėlį, iškišau iš savo biuro galvą ir turėjau progos meslėt akį į laukiančius.

Jų tebuvo hipiško žvilgsnio jaunuolis ir buldogas užkriusiomis akimis. Ne, nesipravadžiuoju. Prie mano durų tupėjo tikras buldogas. Susiglamžęs ir susigarankščiavęs. Tarsi jis atstovautų ne gyvūnų karalijos žinduolių klasei, o bobausiams ar panašiai susiraukšlėjusiems briedžiukams. Ne tiems su ragais, bet tiems truputį nuodingiems, kuriuos prieš valgant reikia gerokai pavirti. Tarsi supratęs savo netaktą maišytis man po kojų, šuo pasislinko toliau nuo hipio ir atsigulęs už paskutinės kėdės gailiai pažiūrėjo. Net truputį simpatijos jam pajutau.

– Čia ne aš, – suplevėsavo neproporcingai ilgomis rankomis hipis, – jis ne mano. Truputį prisnūdau laukdamas. Atsibudęs žiūriu – jis. Gal kas nors pas jus atėjo, bet sugalvojo dar kavos ar cigarečių nubėgt... Jis tikrai ne mano...

Hipis skėteriojosi eidamas paskui mane ir dar nė nepradėjusi pokalbio žinojau, kad nenoriu jo. Tikras vargas atsirinkti tinkamą darbuotoją. Prieš porą dienų savo FB paskyroje parašiau, kad ieškau asistento. Nepatingėjau, parašiau viską, kaip bus ir ko man reikia. Kad laukia intensyvūs, įdomūs, įkvepiantys darbai. Kad svarbios pažintys, ateityje pakeisiančios jų gyvenimą, byrės kaip iš gausybės rago. Kitaip tariant, kad darbas perspektyvus. Taip, tikrai perspektyvus. Nes gražiausi dalykai perspektyvoje. Mat atlyginimo – asistentui, kurį mokydama dar turėsiu dirbti antru etatu, – mokėti nenorėjau. Bent jau didelio. Minimaliai – taip. Kad ir kiek jį vaikyčiau, man vis tiek neatsipirktų. Tiesą sakant, jis turėtų man mokėti, kad priimu jį dirbti pas save. O jau šitas hipis – iš tolo matau, ko jis nori. Ne dirbti, o apsirūkęs čilinti kur nors. Na jau ne. Tad mintis, kad su tuo šuniu pasirodė dar vienas netikėtas pretendentas – matyt, iniciatyvus, drąsus, gal net įžūlus, jei jau, tarsi ketindamas mane priremti prie sienos, atėjo nepaskambinęs ir juolab atsitempė šunį, – toji mintis mane įkvėpė kantrybei ir vilčiai.

Hipis per visą pokalbį kažką seilėjosi ir slebizavo, o kai paklausiau, ką jis galvojęs apie papildomas valandas, kai projektas reikalauja pasijudinti, pasidarė ir išvis aišku kaip dukart du, kad mums ne pakeliui. Šiais laikais žmonės nenori dirbti, nevertina galimybių gauti patirties. Ypač jaunimas. Nors aš ir pati jaunimas, dar neperkopiau to nulio, kuris arčiausiai prie Kristaus amžiaus. Bet jau dėviu „Prada“ ir kvepiu brangiaisiais kvepalais.

Kol hipis lėtai segiojosi kažkokio šlykščios spalvos vintazinio lietaučio sagas, pajutau, kaip nekantriai ima bilsnoti mano D&G batų kulniukas.

– Supraskit, – išlydėdama hipį kažkodėl pradėjau aiškintis, – man labai svarbu mano darbuotojų lojalumas.

– Darbuotojų? – nustebo šis ir suabejojęs pasitikslino: – Bet juk darbo sutarties nesiūlot?

Ką gi, gal jis ir nebuvo taip apsirūkęs, kaip pamaniau iš pradžių.

Nesulaukęs atsakymo hipis smuko pro duris. Ačiū Dievui tokio atsikratyti. Ir: Dieve, siųsk man gerą, sukalbama, klusnų, idėjų kupiną darbuotoją. Jau seniai visko pati neaprepiu. Kažkokia mašinerija tapo visi susitikimai, pažintys, idėjos. Kad nors kokią ištikimą sielą sutikčiau...

Viltिंगai žvilgtelėjau pro durų tarpelį. Įžūlėlis, palikęs man šunį, dar nebuvo grįžęs. Ką gi. Palikau praviras duris, kad atsiradęs užeitų. Bet nespėjus nė prisėst kažkas suklergė:

– Galiu?

Supratau, kad kalba šuo. Apsisprendžiau žaibiškai. Priėjusi prie durų mostelėjau užeit. Ko jau ko, bet lojalumo ir ištikimybės turėsiu apsciai. O ir buldogų charakteris, sako, geras.

– RIMA MALICKAITĖ –